

Voorwoord

Mevrouw, Mijnheer

Wij hebben het genoegen u het voorontwerp van federaal plan inzake duurzame ontwikkeling 2009-2012 ter consultatie voor te leggen net zoals aan alle andere burgers van ons land. Deze raadpleging van de bevolking heeft als doel dit voorontwerp te verbeteren.

Deze tekst die u wordt voorgelegd, is uitgewerkt door een ambtelijke werkgroep waarover de regering zich nog niet heeft uitgesproken. Er is dus nog geen politiek akkoord in dit stadium. Op vraag van de regering heeft de ICDO akte genomen van dit voorontwerp en heeft ze beslist om het ter raadpleging van de bevolking voor te leggen en dit dus voor elk grondig politiek onderzoek .

Aan u is dus nu het woord. U kan ons laten weten of België hiermee een stap in de richting van duurzame ontwikkeling zet. U kan wijzigingen voorstellen en vragen om teksten toe te voegen of te schrappen. Onder meer via het internet kan u uw adviezen en voorstellen formuleren. Vooral de kwaliteit van uw reacties zal het slagen van deze raadpleging bepalen. Meer informatie over de wijze waarop wij deze zullen verwerken, vindt u op bladzijde 9.

Nadien starten de politieke onderhandelingen. Ook de regering zal dus haar standpunt innemen. Op basis van uw reacties en adviezen van raden, zoals de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling, zal zij de teksten wijzigen en (deel)acties toevoegen of schrappen. Onder meer het regeerakkoord zal daarbij de leidraad zijn. Evenzeer kan de vorm en de inhoud van dit voorontwerpplan nog wijzigen na een evaluatie van de federale beleidsinstrumenten voor duurzame ontwikkeling.

De Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling dankt iedereen die aan dit voorontwerp van federaal plan inzake duurzame ontwikkeling 2009-2012 heeft meegewerkt. Tevens danken wij u bij voorbaat voor de inspanning die u zal leveren om dit document te verbeteren.

Veel leesplezier!

*Namens de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling,
Hervé Parmentier, plaatsvervangend voorzitter*

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Voldoen aan de huidige en toekomstige behoeften	6
Iedereen moet zich engageren	6
Communicatie over duurzame ontwikkeling	7
Uitwerkingsproces van het Plan	8
Deelnemen aan de raadpleging	9
Deel 1: Analyse	10
1.1. Internationale context	12
1.2. Principes van duurzame ontwikkeling	14
1.3. Doelstellingen op lange termijn	15
1.4. Wijziging van de levenswijzen	16
1.5. Antwoorden van het huidige overheidsbeleid (op korte en middellange termijn)	17
Deel 2: Acties	18
2.1. Ontwikkeling van een visie op langere termijn	19
2.1.1. De waarden van onze maatschappij en hun impact	22
2.1.2. Onderzoeksprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek	24
2.2. Governance/Instrumenten	28
2.2.1. Goed beheer van de administraties	30
2.2.2. Een fiscaal stelsel in samenhang met duurzame ontwikkeling	32
2.2.3. Communicatie over duurzame ontwikkeling	34
2.2.4. Indicatoren voor duurzaam welzijn	38
2.3. Veranderingen naar een duurzame ontwikkeling	40
A. Naar duurzame consumptie- en productiepatronen	40
2.3.1. Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling	42
2.3.2. Houtconsumptie	44
2.3.3. Duurzame biobrandstoffen	48

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

B. Aanpassing aan en bestrijden van de negatieve effecten inzake klimaatverandering	50
“Minderen”	50
“Aanpassen”	51
Federale beleidsacties	51
2.3.4. Engagements inzake Klimaat – horizon 2008-2012 (korte termijn) en 2020 (middellange termijn)	52
2.3.5. Engagements inzake Klimaat - horizon 2050 (lange termijn)	54
2.3.6. Klimaatbeleid en kwetsbare groepen	56
C. Transport en Mobiliteit	58
2.3.7. Mobiliteit : Het ontwikkelen van een strategische visie op lange termijn	60
2.3.8. Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi	62
D. Natuurlijke hulpbronnen	67
Biodiversiteit	67
Mariene milieu	67
2.3.9. Biologische diversiteit beschermen en behouden in België, Europa en in de wereld	68
2.3.10. Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen	72
E. Volksgezondheid	74
Verwezenlijkingen en voortgezette acties van de vorige FPDO's	74
Actiekeuze	76
2.3.11. Naar een duurzame voeding	78
F. Sociale inclusie, demografie en migratie	83
2.3.12. Woningen beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	84
2.3.13. De waarden van de sociale economie overbrengen naar de economie in haar totaliteit	88
2.3.14. Milieu en tewerkstelling	90
2.3.15. Milieu en migraties	92
2.3.16. Rekening houden met armoede bij de communicatie	94
2.3.17. Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid	96
 Deel 3: Opvolging van de uitvoering van het Plan	 98
Maatregel 1 :	99
Maatregel 2 :	99
 Bijlagen	 100
Bijlage 1 : Afkortingen	100
Bijlage 2 : Bestaande federale plannen	101
Bijlage 3 : Opvolgingstabel van de maatregelen van de plannen	103

Inleiding

VOLDOEN AAN DE HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE BEHOEFTE

Een duurzaam ontwikkelingsproject plaatst de evoluties van onze maatschappij in een perspectief op lange termijn. Volgens de meest verspreide definitie, die wordt voorgesteld in het “Brundtland-rapport”, betekent duurzame ontwikkeling voorzien in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee voor de toekomstige generaties de mogelijkheid in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien. Daarbij krijgen de essentiële behoeften van de minstbedeelden voorrang. Het vermogen van het milieu om te voorzien in de huidige en toekomstige behoeften is bovendien beperkt door de toestand van onze technieken en onze maatschappelijke organisatie.

Het voorontwerp van Plan sluit aan op deze logica. De acties en maatregelen die naar voren worden geschoven, moeten dus:

- enerzijds rekening houden met de huidige ontwikkelings-tendensen en;
- anderzijds overgangsmechanismen voorstellen naar een maatschappij die zich duurzaam ontwikkelt.

Er wordt steeds meer gesproken over de invloeden van de klimaatveranderingen, de vergrijzing van de westerse maatschappijen, migratie, armoede, verlies aan biodiversiteit, instabiliteit als gevolg van de globalisering van de economie, *outsourcing*, milieurisico's voor de gezondheid, enz. Bepaalde van deze evoluties hebben een invloed op het vermogen van onze maatschappijen om een ontwikkeling op lange termijn te garanderen die billijk is voor iedereen. Dit plan analyseert deze evoluties niet, maar een meer uitvoerige uitleg hierover is terug te vinden in de federale rapporten duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau.

Er werden reeds tal van politieke initiatieven genomen om te anticiperen op bepaalde niet-duurzame tendensen of om ze tegen te gaan. Deze initiatieven kunnen evenwel nog worden verbeterd, zeker wat betreft hun samenhang.

De optiek van duurzame ontwikkeling bestaat er precies in om de verschillende regeringsinitiatieven met elkaar te verbinden om een samenhang tot stand te brengen. Om dit doel te bereiken is bijgevolg een geïntegreerde en multidisciplinaire aanpak nodig, waarbij ook alle partners moeten worden gemobiliseerd.

IEDEREEN MOET ZICH ENGAGEREN

De transitie die moet worden opgezet zal pas doeltreffend zijn indien zij alle maatschappelijke partners engageren rondom gemeenschappelijke doelstellingen. Zowel de overheden als de privé-partners (ondernemingen, verenigingen, burgers, enz.) hebben elk op hun niveau een rol te spelen. Dit wordt weerspiegeld in de structuur van de tekst.

Eerst is er een analytisch kader (Deel 1) dat de doelstellingen en vervolgens de langetermijntendensen uiteenzet, evenals de reeds aangevoerde beleidsantwoorden. Daarna stelt het Plan acties van de overheden voor (Deel 2) om deze omschakeling uit te voeren.

De federale overheid neemt deel aan dit veranderingsproces door integratiemiddelen uit te werken. De acties stellen vaak omschakelingsmechanismen op korte, middellange en lange termijn voor (respectievelijk tegen 2012, 2020 en 2050).

Om deze omschakeling uit te voeren, zal het volgende nodig zijn:

- nadenken over de processen die in een perspectief op lange termijn moeten worden ingevoerd (Deel 2.1. van dit document);
- zich voorzien van operationele instrumenten (Deel 2.2.);
- onze consumptie- en productiepatronen wijzigen (Deel 2.3).

Meestal hangen de voorgestelde acties dus rechtstreeks af van de federale administraties. Zij passen rechtstreeks de maatregelen toe die worden voorgesteld voor de bevolking, die er zelf onrechtstreeks de gevolgen van ziet.

COMMUNICATIE OVER DUURZAME ONTWIKKELING

Een van de essentiële elementen om een duurzaam ontwikkelingsbeleid toe te passen bestaat erin dat de burgers en *stakeholders* deelnemen aan het besluitvormingsproces.

Een van de principes van de Verklaring van Rio beklemtoont dat de participatie van burgers aan de besluitvorming inzake ontwikkeling ertoe bijdraagt dat deze beslissingen van een betere kwaliteit zijn, makkelijker worden toegepast en meer steun genieten.

Participatie van de burgers

Het belang van de participatie wordt regelmatig beklemtoond, vooral in de federale Plannen en Rapporten inzake duurzame ontwikkeling.

Een van de acties van het federaal Plan Duurzame ontwikkeling 2004-2008 handelt over de actieve rol van de bevolking ("4.3. De bevolking een actieve rol geven"). Daarin lag het accent op de participatie van de burger aan de werking van de maatschappij, een participatie die vooral belangrijk is voor duurzame ontwikkeling "die gedeeltelijk aangewezen is op de steun en actieve participatie van alle betrokken partners".

Dit Plan beklemtoonde tevens dat "participatie veel meer betekent dan bijdragen tot het maatschappelijk debat of tot het voorbereiden van het federaal beleid inzake duurzame ontwikkeling. Participatie houdt ook het opnemen van verantwoordelijkheden in [...]" om duurzame ontwikkeling een concrete vorm te geven.

Om deze participatie aan het besluitvormingsproces te verzekeren, garandeert de wet betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie (wet van 6 augustus 2006), die eveneens gericht is op duurzame ontwikkeling, de toegang tot overheidsinformatie en de actieve terbeschikkingstelling van deze informatie.

Informatie verspreiden, sensibiliseren en kennis verwerven, volstaan evenwel niet om duurzame ontwikkeling een concrete vorm te geven en attitudes en gedragingen te wijzigen. Temeer omdat het maatschappelijk middenveld en de "grote maatschappelijke groepen" van Agenda 21 geen homogeen geheel vormen waarmee doeltreffend kan worden gecommuniceerd.

De bevolking onderverdelen

Om over duurzame ontwikkeling te communiceren zodanig dat een denkproces, een bewustwording en gedragswijzigingen tot stand komen, moet de bevolking worden onderverdeeld volgens haar waarden, levenswijzen en vooral volgens haar motivatie t.o.v. duurzame ontwikkeling.

Door de bevolking onder te verdelen en beter te kennen zal een meer doeltreffende en bruikbare overheidsactie inzake duurzame ontwikkeling mogelijk worden gemaakt.

Wat betreft duurzame ontwikkeling moet de overheid bijgevolg niet alleen het voorbeeld geven, maar ook evolueren naar een communicatie die :

- rekening houdt met de dagelijkse beslommingen van de burgers, ondernemingen en *stakeholders* ("betrokken partijen");
- positieve oplossingen voorstelt;
- aantrekkelijke alternatieven voorstelt die het probleem oplossen i.v.m. het verschil tussen een "theoretische" positieve houding t.o.v. duurzame ontwikkeling en "ageren";
- een toon en communicatiemiddelen gebruiken die aangepast zijn aan de beoogde doelgroepen.

Kortom, communicatie is slechts één van de maatregelen die bijdragen tot de evolutie naar duurzame ontwikkeling. Om doeltreffend te zijn moet een beleid bestaan uit een samenhangend geheel van gecoördineerde acties waarbij (meer bepaald) de aspecten communicatie, wetgeving, stimulansen en fiscaliteit elkaar aanvullen en versterken.

UITWERKINGSPROCES VAN HET PLAN

Dit document is een **voorontwerp** van het 3de Federaal Plan duurzame ontwikkeling. Het beslaat de periode van 2009 tot 2012. Het wordt vandaag ter raadpleging aan de bevolking voorgelegd. Het doel van deze raadpleging bestaat erin om bij te dragen tot een betere kwaliteit van de analyses en voorstellen.

De ICDO zal de ontvangen opmerkingen behandelen en een **Ontwerpplan** aan de regering voorstellen. Na een politieke beraadslaging zal de regering het **Plan** in september 2008 goedkeuren.

April 2008	Voorontwerp van Plan
April - juni 2008	Raadpleging
Juli 2008	Ontwerpplan
September 2008	Plan

Deze raadpleging past in het kader van twee processen: de federale strategie duurzame ontwikkeling en een participatieve benadering.

De **federale strategie** duurzame ontwikkeling steunt op een periodieke cyclus van plannen en rapporten, begeleid door een adviserende raad.

Sinds 1997 heeft de federale regering al twee plannen uitgevoerd. De ICDO heeft de verwezenlijkingen opgevolgd. Zij publiceert jaarlijks haar activiteitenrapport en het rapport van haar leden om verslag uit te brengen over de verwezenlijkingen.

Het Federaal Planbureau van zijn kant heeft vier federale rapporten gepubliceerd over duurzame ontwikkeling. Deze rapporten bevatten een analyse van de bestaande situatie, van het gevoerde beleid en van de toekomstgerichte scenario's inzake duurzame ontwikkeling.

Bovendien brengt de ICDO regelmatig advies uit over de acties en het beleid van de federale regering.

“Dit Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling werd vastgesteld in uitvoering van de wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Zoals bepaald in deze wet, worden in dit federaal Plan “de maatregelen vastgelegd, die op federaal vlak genomen dienen te worden om de doelstellingen van duurzame ontwikkeling te verwezenlijken”. Het federaal Plan bezit zowel kenmerken van een normatieve als een indicatieve planning. Hoewel het Plan wordt vastgesteld door middel van een Koninklijk Besluit heeft het geen dwingend karakter en geen onmiddellijke gevolgen voor de burgers. Het Plan heeft dus geen verordenende kracht, maar geeft de beleidslijnen weer die de regering heeft voorgenomen uit te voeren. De maatregelen die erin opgenomen zijn, zullen verder worden uitgewerkt en uitgevoerd via de gebruikelijke besluitvormingsprocedures en zullen, waar dit vereist is, aan het parlement ter goedkeuring worden voorgelegd.” (§ 1 van het FPDO2).

Het voorontwerp van het Plan wordt opgesteld volgens een **participatieve benadering**. Van bij het begin van het proces zien de opstellers erop toe dat rekening wordt gehouden met de talrijke standpunten en dat een maximum aan expertise bijeen wordt gebracht.

- Eerst worden de grote richtlijnen voor **advies** voorgelegd aan de ICDO.
- Binnen de ICDO worden tekstvoorstellen geformuleerd om ervoor te zorgen dat met alle betrokken administraties **overleg** wordt gepleegd.
- De meningen die bij de **raadpleging** van de bevolking zijn ingewonnen worden behandeld om de kwaliteit te verbeteren van de voorstellen die aan de regering worden voorgelegd. De ICDO maakt de manier bekend waarop met de opmerkingen van de bevolking rekening werd gehouden.

DEELNEMEN AAN DE RAADPLEGING

Door op de voorstellen van het Plan te reageren, brengt u een advies uit over de prioriteiten en middelen die zijn vastgelegd om de uitdagingen waarmee onze maatschappij wordt geconfronteerd, te beantwoorden. Uw advies draagt bij tot het in vraag stellen van onze manier van ontwikkelen en vormt een integraal onderdeel van het wijzigingsproces.

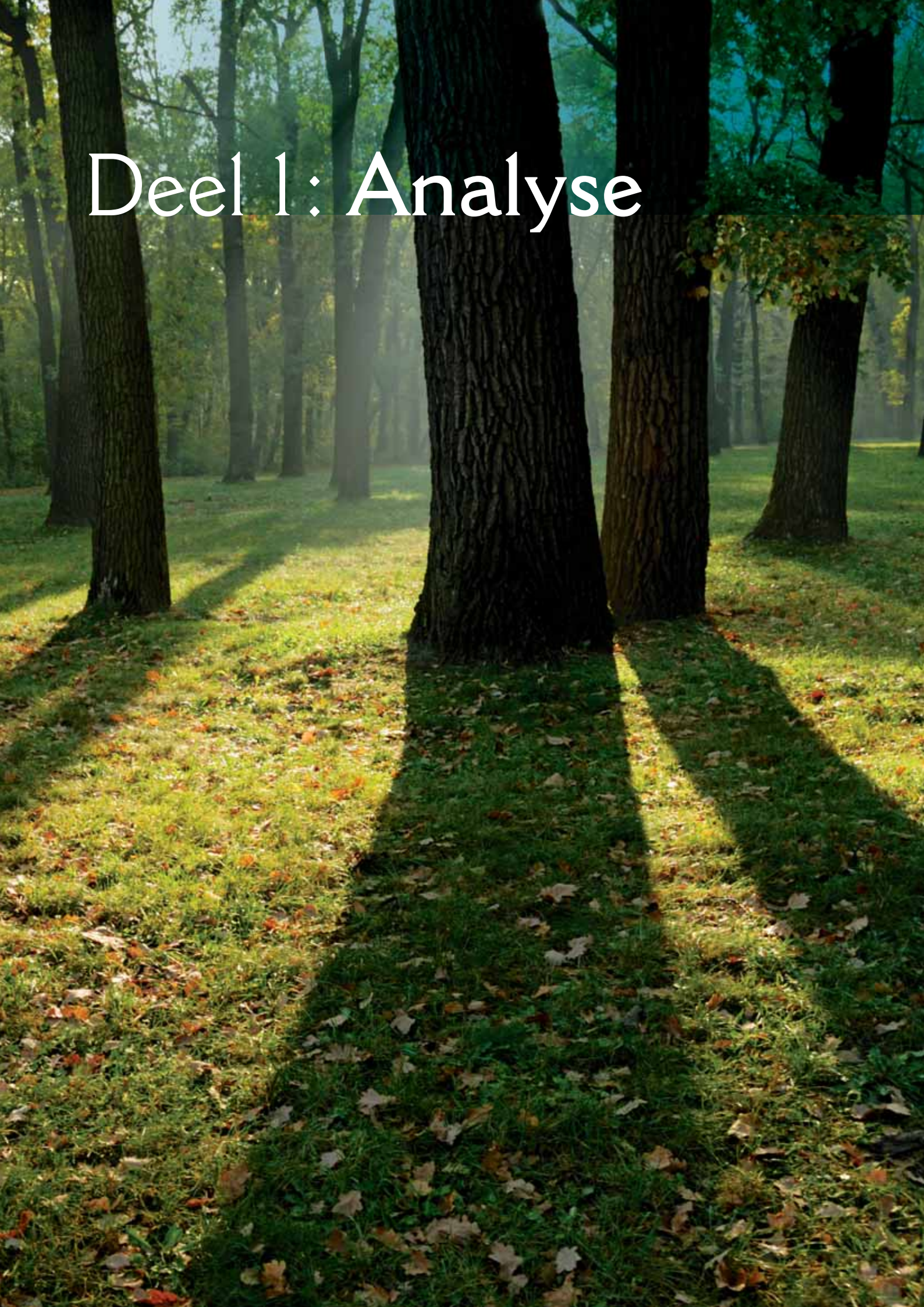
Er zijn reeds twee voorontwerpen van Plan en twee raadplegingen geweest (zie www.icdo.be). Hoe hebben de raadplegingen de voorontwerpen van Plan gewijzigd? Het 3de federaal rapport duurzame ontwikkeling is van oordeel dat *“de uiteindelijke versie van het tweede plan in vergelijking met het voorontwerp de volgende wijzigingen vertoont: een derde aan extra maatregelen, een grondige wijziging van de structuur en meer belang wordt gehecht aan de dimensie op wereldvlak van duurzame ontwikkeling. Een deel van deze wijzigingen komt door politieke onderhandelingen over het Plan en een ander deel is toe te schrijven aan de actieve bijdrage van de bevolking en van adviserende raden.”* (FRDO3, p. 205).

Er wordt dus rekening gehouden met uw advies en het wordt met zoveel mogelijk transparantie behandeld.

De POD DO staat in voor de raadpleging en levert de analyse van de ontvangen adviezen volgens het volgende proces aan de ICDO :

- analyse van de ontvankelijkheid van een advies. Rangschikking volgens 4 categorieën van opmerkingen :
 1. opmerkingen die al dan niet kaderen in het voorontwerp,
 2. opmerkingen die over de federale bevoegdheden gaan,
 3. opmerkingen die over de details van het voorstel gaan,
 4. algemene opmerkingen.
- het advies wordt aan een paragraaf toegewezen (eventueel wordt een advies in verscheidene opmerkingen opgesplitst) of het wordt doorgestuurd naar de bevoegde instanties (naar de gefederaliseerde eenheden of naar de FOD's/POD's),
- indien nodig wordt het advies samengevat,
- verschillende aanpassingsscenario's van de paragrafen worden geformuleerd naargelang van de ontvangen adviezen,
- de scenario's worden voorgesteld aan de ICDO,
- de scenario's worden besproken in thematische werkgroepen en een amendement wordt geformuleerd,
- motivering van de keuzes om een document te kunnen opstellen waarbij de adviezen in aanmerking worden genomen. Dit document toont de tekst met de gewijzigde passages en legt uit op welke manier rekening werd gehouden met de adviezen,
- het voorontwerp van Plan dat als gevolg van de raadpleging is gewijzigd door de ICDO, wordt het ontwerpplan,
- het ontwerpplan wordt aan de regering voorgelegd,
- feedback naar de auteurs van de commentaren,
- publicatie van een overwegingsdocument.

Deel 1: Analyse

Dit derde plan ligt in de lijn van de voorgaande plannen en wil de reeds gedane inspanningen aanvullen.

Continuïteit : het steunt op dezelfde werkmethode als het vorige plan en streeft bij enkele belangrijke thema's ook precieze doelstellingen na. Het is eveneens gestructureerd volgens de voorstellen van de Europese strategie duurzame ontwikkeling. Tot slot maakt het een balans op van de maatregelen van de vorige plannen die de ICDO al dan niet zal blijven opvolgen. Op het internet vindt u alle maatregelen van de vorige plannen die de ICDO zal blijven opvolgen. Zij werden geselecteerd omdat zij een voortdurende aandacht vereisen of omdat men ze moet blijven toepassen. De niet-geselecteerde maatregelen zijn ofwel uitgevoerd (zie de rapporten ICDO), of zijn niet langer relevant, of worden voortgezet door de FOD's/POD's maar zonder opvolging door de ICDO.

Aanvullend : Het eerste plan gaf een breed beeld van de te behandelen thema's, het tweede plan focuste op de belangrijkste thema's en acties, terwijl dit derde plan het realiseren van **integratie** op verscheidene niveaus nastreeft :

- integratie van het **federaal beleid** : de voorstellen steunen op een analyse van de bestaande maatregelen. De acties weven synergie en complementariteit tussen de reeds besliste maatregelen en beleidsvormen;
- integratie op **internationale schaal** : de acties passen in het kader van de ultieme doelstellingen op lange termijn die voortvloeien uit internationale besluiten (VN, enz.). De voorgestelde hoofdthema's zijn voortgekomen uit de Europese strategie duurzame ontwikkeling. Op deze manier hangt het Plan samen met beleidsvoering op andere gezagsniveaus;
- integratie via de **methode** : de acties zijn zo uitgewerkt dat zij de talrijke factoren integreren die de kwaliteit van onze ontwikkeling beïnvloeden : impact van de evoluties in onze consumptie- en productiepatronen of van de demografische evolutie op onze - economische, sociale, ecologische, culturele of institutionele - hulpbronnen.

De acties die in Deel 2 worden voorgesteld, zouden allemaal de principes van duurzame ontwikkeling moeten naleven (Deel 1.2.). De acties willen bijdragen tot het realiseren van doelstellingen op lange termijn (Deel 1.3.) door ze te herleiden tot doelstellingen op kortere termijn tijdens de geldigheidsperiode van dit plan (tot in 2012).

Deze doelstellingen zijn erop gericht onze ontwikkelingswijze aan te passen, want de huidige tendensen zijn niet houdbaar op lange termijn en kunnen niet worden veralgemeend naar de hele planeet (Deel 1.4). Het overheidsbeleid biedt antwoorden op deze uitdagingen (Deel 1.5.), en dit voorontwerp van Plan wil deze antwoorden aanvullen.

1.1. INTERNATIONALE CONTEXT

Dit plan houdt, net zoals de twee vorige plannen, rekening met het internationale kader. In de periode 2005-2008 vergrootte het bewustzijn dat meer internationale teksten relevant zijn voor duurzame ontwikkeling dan in het algemeen werd aangenomen. Het opzetten van een ICDO-databank internationale verbintenissen heeft daartoe bijgedragen.

Welke teksten vormen dit internationaal kader? Op mondiaal vlak identificeren we er zes.

1. De **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens** (1948) omvat een aantal beginselen die zeer relevant blijven voor de economische en sociale aspecten van duurzame ontwikkeling. Het betreft hier onder andere het recht op eigendom, het recht op vrije meningsuiting, het recht op maatschappelijke zekerheid, het recht op arbeid, het recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn, het recht op onderwijs, enzovoort.
2. Het spreekt vanzelf dat de **Verklaring van Rio over Ontwikkeling en Leefmilieu** (1992) de belangrijkste principes weergeeft (zie 1.2). We sommen er enkele op:
 - principe 3 dat stelt dat het recht op ontwikkeling moet worden uitgeoefend op een wijze die de ontwikkelings- en milieunoden van toekomstige generaties tegemoet komt;
 - principe 4 inzake de integratie van milieubescherming in het ontwikkelingsproces;
 - principe 7 inzake gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid;
 - principe 10 van participatie in besluitvorming en van toegang tot informatie;
 - principe 15 inzake de voorzorgsaanpak;
3. Ten derde blijft **Agenda 21** (Rio, 1992) een zeer relevant document voor het beleid op lange termijn met zijn concrete beleidsdoelstellingen in veertig hoofdstukken.

4. Ten vierde is er de **Millenniumverklaring van de VN** (2000). Deze heeft doelstellingen vastgelegd in acht brede domeinen, met name:

1. Fundamentele waarden en principes;
2. Vrede, veiligheid en ontwapening;
3. Ontwikkeling en uitroeiing van armoede;
4. Bescherming van ons leefmilieu;
5. Rechten van de mens, democratie en goed bestuur
6. Bescherming van kwetsbare groepen;
7. Voldoen aan de bijzondere behoeften van Afrika;
8. Versterking van de Verenigde Naties.

Deze verklaring is breder dan de acht **Millennium Doelstellingen** die er in 2002 werden uit afgeleid. Zo omvat de Millenniumverklaring ook bepalingen die zeer relevant zijn voor energie en productie- en consumptiepatronen.

5. Een vijfde belangrijk document is het **Implementatieplan van Johannesburg** (JPOI) uit 2002. Alle regeringsleiders gingen er akkoord met drie “overkoepelende doelstellingen voor duurzame ontwikkeling”. Zij staan boven de Rioverklaring en de Millenniumverklaring. Het betreft het uitroeien van armoede, de wijziging van niet-duurzame consumptie- en productiepatronen en het beheren van de natuurlijke hulpbronnen voor economische en sociale ontwikkeling (zie 1.3).
6. Een zesde document betreft de verklaring die voortvloeide uit de zogenoemde **Millennium Review Summit** (VN, 2005). Bepaalde beleidsconcepten uit Johannesburg werden er licht versterkt. In het bijzonder de plaats van duurzame ontwikkeling in de VN komt behoorlijk naar voren in deze tekst als een principe van blijvende aard. Bijvoorbeeld:
 - “We herbevestigen dat duurzame ontwikkeling in zijn economische, sociale, en milieuaspecten een kernelement is van het overkoepelende kader van de Verenigde Naties.” (§10)
 - “Verzekeren dat de belangrijkste horizontale beleidsthema’s zoals duurzame ontwikkeling, mensenrechten en gender in rekening worden gebracht in de besluitvorming doorheen de VN-familie.” (§169 alinea 3)¹

1. Wij herbevestigen dat ontwikkeling een centrale doelstelling op zich is en dat duurzame ontwikkeling een sleutelement is van het overkoepelende raamwerk van de Verenigde Naties.” (§ 10). – “Erover wakend dat er met de belangrijkste horizontale beleidsthema’s, zoals duurzame ontwikkeling, mensenrechten en gender, rekening wordt gehouden doorheen de Verenigde Naties.” (§ 163, derde lid).

Ook de Europese Unie bekommert zich om duurzame ontwikkeling. De Europese strategie ter zake werd grondig bijgesteld. In juni 2005 nam de Europese Raad een Verklaring over Richtsnoeren voor Duurzame Ontwikkeling aan. Daarop baseerde de Europese Commissie zich om op 13 december 2005 een hernieuwde strategie voor te stellen. De Europese Raad van 15 en 16 juni 2006 nam vervolgens de vernieuwde EU-strategie inzake duurzame ontwikkeling aan. Deze strategie concentreert zich op zeven prioritaire actiegebieden:

1. klimaatwijziging en schone energie;
2. duurzaam transport;
3. duurzame consumptie- en productiepatronen;
4. bescherming en beheer van natuurlijke hulpbronnen;
5. volksgezondheid;
6. sociale inclusie, demografie en migratie;
7. uitdagingen inzake armoede en duurzame ontwikkeling op wereldvlak.

Ze besteedt ook aandacht aan horizontale thema's zoals onderwijs en fiscaliteit. Daarenboven zijn er een aantal interessante opvolgingsmechanismen ingesteld.

Natuurlijk dient er op EU-niveau verder te worden gewezen op de fundamentele politieke ontwikkelingen die het laatste jaar plaatsvonden rond het **klimaatdossier**. Op de Lentetop 2007 nam men de volgende tijdsgebonden en cijfermatige doelstellingen aan op lange termijn:

- de EU heeft zich ten eerste bereid verklaard om “onafhankelijk de vaste verbintenis aan te gaan om de broeikasgasemissies tegen 2020 met ten minste 20% te verminderen (t.o.v. 1990);
- ten tweede heeft de EU zich geëngageerd om een reductie van 30% na te streven tegen 2020 (ten opzichte van 1990) op voorwaarde dat andere ontwikkelde landen zich tot vergelijkbare emissiereducties verbinden en dat economisch meer gevorderde ontwikkelingslanden een bijdrage leveren die in verhouding staat tot hun verantwoordelijkheden en capaciteiten;
- ten derde heeft de EU verklaard dat de ontwikkelde landen het voortouw moeten blijven nemen door zich ertoe te verbinden om tegen 2050 hun emissies collectief te verminderen met 60 à 80 % (ten opzichte van 1990).

Op 23 januari 2008 heeft de Europese Commissie haar “energie- klimaatpakket” voorgesteld. Het gaat voornamelijk om:

- de verhoging van de energie-efficiëntie tegen 2020 met 20%;
- de vermindering van de CO₂-uitstoot tegen 2020 met 20%;
- het bereiken van een aandeel van 20% hernieuwbare energie in de totale energieconsumptie van de EY tegen 2020.

Ten slotte kan er ook nog worden verwezen naar twee interessante processen. Een eerste situeert zich in de heropleving van de interesse en vooral, politieke signalen inzake de nauwe verbanden tussen de problematiek van duurzame ontwikkeling en het **internationaal veiligheidsbeleid**. Deze link is alles behalve nieuw; het volstaat bijvoorbeeld terug te denken aan de Helsinki-Akkoorden uit 1975 die reeds belangrijke bepalingen omvatten inzake leefmilieusamenwerking. Deze bepalingen hebben trouwens direct geleid tot onderhandelingen voor wat het Pan-Europees Verdrag inzake grensoverschrijdende Luchtverontreiniging op Lange Afstand (1979) is geworden. In december 2007 nam de Raad van de Organisatie voor de Veiligheid en de Samenwerking in Europa een OVSE-strategie inzake Leefmilieu en Veiligheid aan. In tegenstelling tot wat de titel doet vermoeden, wordt wel degelijk rekening gehouden met de economische en sociale dimensie. Het meest innovatieve aan deze strategie is de optiek waarin milieusamenwerking tussen landen als een sterk instrument voor conflictpreventie en “*confidence building*” wordt voorzien.

Tot slot wijzen wij op een interessante multilaterale ontwikkeling die eveneens een groeiend belang op lange termijn zal hebben. Het betreft de activiteiten die binnen de Raad van Europa worden ontwikkeld rond de relatie tussen Mensenrechten en het Leefmilieu. De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa gaf in 2003 al de aanbeveling om ter zake een **Additioneel Protocol bij de Europese Conventie op de Rechten van de Mens** uit te werken. Voorlopig heeft dit geleid tot het aannemen door de Raad van Europa van een Handboek inzake Mensenrechten en Leefmilieu (CM (2005) 186 add 2).

1.2. PRINCIPES VAN DUURZAME ONTWIKKELING

In navolging van de vorige plannen wil dit voorontwerp de acties baseren op principes, d.w.z. op actieregels. Zoals uitgelegd in het hoofdstuk “Internationale context” (zie 1.1), werden op de VN-conferentie in Rio in 1992, **27 principes** van duurzame ontwikkeling goedgekeurd. De federale rapporten duurzame ontwikkeling en de voorgaande federale plannen hebben de aandacht gevestigd op 5 van deze principes omdat zij een globaal karakter hebben en omdat zij de acties coherent en doorlopend kunnen leiden. Het betreft de volgende principes:

- “**nr. 7.** Principe inzake **gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid**: alle staten van de wereld erkennen hun verantwoordelijkheid, maar de ontwikkelde landen moeten het initiatief nemen wegens hun weinig duurzame consumptie- en productiepatronen en de middelen waarover zij beschikken. Zij moeten vooral ook aandacht hebben voor de economische, sociale en milieugevolgen voor de rest van de wereld van het beleid dat zij bepalen en toepassen;
- **nr. 3.** Principe inzake **dubbele billijkheid**: de besluitvormers moeten de gevolgen onderzoeken van hun acties en beslissingen op de huidige bevolking (naargelang van de sociale categorieën, de leeftijd, de plaats in België of daarbuiten, enz.) en op de toekomstige generaties.
- **nr. 4.** Principe inzake **integratie**: tijdens hun voorbereiding moeten politieke beslissingen onderworpen worden aan geïntegreerde analyses, zodat het mogelijk is om zowel hun economische, sociale als milieugevolgen te kennen;
- **nr. 15.** Principe inzake de **voorzorgsaanpak**: bij risico's op ernstige of onomkeerbare schade mag het gebrek aan absolute wetenschappelijke zekerheid niet als voorwendsel dienen om de invoering van effectieve maatregelen ter bestrijding van milieudegradatie uit te stellen;
- **nr. 10.** Principe inzake **participatie**: dit principe beklemtoont de participatie van alle betrokken burgers in beslissingen over ontwikkeling. Participatie kan de kwaliteit van en steun voor deze beslissingen verhogen en hun uitvoering vergemakkelijken.” (FPDO 2, p.4).

Het federaal rapport (2005, p. 252) beveelt in zijn conclusies aan om meer rekening te houden met bepaalde van deze principes, meer bepaald:

*“Drie beginselen van duurzame ontwikkeling kunnen dus in de toekomst beter toegepast worden in het beleid inzake duurzame ontwikkeling dan tot nu het geval was: de beginselen van **integratie**, **voorzorg** en **participatie**. Die versterkte toepassing zou leiden tot een meer transversaal karakter van het beleid inzake duurzame ontwikkeling, een betere inschatting van de lasten die de nu waarneembare druk zou leggen op de toekomstige generaties, en ten slotte, de bijdragen van het maatschappelijke middenveld tot de uitwerking van beleidsscenario's ter zake.”*

Bij de uitwerking van de in Deel 2 voorgestelde acties, kregen deze drie beginselen voorrang; de eerste doelstelling van dit voorontwerp van Plan bestaat erin de integratie tussen de huidige federale beleidsvoering voor te stellen.

1.3. DOELSTELLINGEN OP LANGE TERMIJN

Gezien de omvang van de uitdagingen om onze levenswijzen om te schakelen naar een duurzame ontwikkeling, lijkt het van cruciaal belang om de acties in een langetermijn-perspectief te plaatsen om geleidelijke evoluties uit te werken. M.a.w. enkel door ambitieuze doelstellingen zal de noodzakelijke omschakeling uitgewerkt kunnen worden².

In het licht van de door dit voorontwerp van Plan gewenste integratie, lijkt het belangrijk om aan te tonen hoe de voorgestelde acties kunnen bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen die België op internationaal niveau heeft onderschreven. Zo geeft het Belgische federale initiatief ook een beeld van een gemeenschappelijke duurzame ontwikkeling.

De federale rapporten duurzame ontwikkeling dragen aanzienlijk bij tot de definitie van de doelstellingen van duurzame ontwikkeling. Om een beeld te geven van een wereld die zich duurzaam ontwikkelt, heeft het 3de federaal rapport zich meer bepaald gebogen over de definitie van doelstellingen op lange termijn (in het bijzonder de Delen 1.7 en 5.2) waarbij het zich baseerde op een analyse van grote multilaterale verbintenissen inzake duurzame ontwikkeling.

Zoals aangetoond in het deel over de internationale context (zie 1.1), is het beeld van een internationale gemeenschap die zich duurzaam ontwikkelt, geleidelijk geëvolueerd.

Sinds de Top van Johannesburg (2002) worden drie van deze doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling vandaag als “primordiaal” beschouwd :

- uitroeiing van de armoede;
- bescherming en beheer van natuurlijke hulpbronnen;
- wijzigen van niet-duurzame consumptie- en productiepatronen.

In het actieplan van Johannesburg wordt in een coherent perspectief inzake duurzame ontwikkeling een hele reeks meer specifieke doelstellingen voorgesteld.

Op basis van een analyse van de internationale verbintenissen, stelt het Federaal Planbureau in zijn 3de federaal rapport een hergroepering voor van de doelstellingen die met de drie primordiale doelstellingen overeenstemmen (3de federaal rapport, p. 215 e.v.).

Wat betreft **menselijk kapitaal**, is de uitroeiing van de armoede slechts mogelijk indien iemand over 3 minimale mogelijkheden beschikt (3de federaal rapport, p. 220) :

- “een behoorlijke levensstandaard hebben;
- lang en gezond leven;
- gelijke toegang tot onderwijs en opleiding”.

Wat betreft het **milieukapitaal splitst** het 3de federaal rapport (p. 222-225) de bescherming en het beheer van de natuurlijke hulpbronnen op in 9 aparte doelstellingen :

- “de beginselen van duurzame ontwikkeling bekrachtigen;
- in betaalbare, schone en veilige energie voorzien;
- klimaatverandering bestrijden;
- bossen beschermen;
- biologische diversiteit vrijwaren;
- de verkrotting en sloppenwijken uitbannen;
- billijke toegang tot water garanderen;
- rampen van menselijke en natuurlijke oorsprong bestrijden,
- schadelijke gevolgen van chemische producten en giftig afval verminderen”.

Wat betreft de **wijziging van de consumptie- en productiepatronen**, is het 3de federaal rapport (p. 226-228) van oordeel dat het actieplan van Johannesburg hieromtrent het meest volledige is :

- “de omschakeling naar duurzame en niet-vervuilende consumptie en productie versnellen;
- de sociale en economische groei binnen de grenzen van de draagkracht van ecosystemen bevorderen;
- het verband tussen economische groei en milieu-degradatie bestuderen en, waar nodig, ontkoppelen middels verbeterde efficiëntie en duurzaamheid in het gebruik van hulpbronnen en productieprocessen;
- de uitputting van hulpbronnen, vervuiling en afval verminderen”.

2. FRDO3 (p.232) “Om de maatschappij te leiden naar een duurzame ontwikkeling, moeten de evoluties met een verre tijdshorizon in aanmerking worden genomen. De noodzakelijke veranderingen – meer in het bijzonder op het niveau van de demografische structuur, de levensstijl en de ruimtelijke ordening – kunnen slechts gaandeweg worden ingevoerd. De om te vormen kapitalen die de overgang moeten verzekeren, zoals bij het economische systeem (woonpark) of ecosystemen (groei van een bos) lijden immers vaak onder grote inertie.”

1.4. WIJZIGING VAN DE LEVENSWIJZEN

Onze huidige consumptie- en productiepatronen zijn onhoudbaar op lange termijn en kunnen niet worden veralgemeend naar de hele planeet. Onze activiteiten oefenen druk uit op de economische, ecologische of menselijke hulpbronnen, waardoor deze niet langer behouden kunnen blijven of zij zich niet langer kunnen hernieuwen.

Zoals het 3de federaal rapport (2005, p.216) opmerkt, “[...] bestaan er verschillende percepties van risico’s die wegen op de toekomst van het menselijke, economische en milieukapitaal en [...] die verschillende risicopercepties geven ook aanleiding tot verschillende opvattingen hoe de relaties tussen die kapitalen kunnen worden verbeterd.” Er kunnen echter prioriteiten worden gesteld. Deze keuze is in hoofdzaak aan de politieke besluitvormers, maar kan wel gevormd worden door de expertise van de administratie.

In zijn rapport (2005) stelt het Federaal Planbureau 20 vormen van druk voor die door de sturende kracht wordt uitgeoefend op de kapitalen, waaronder deze uitgeoefend door :

- de demografie;
- familiale wijziging;
- de veroudering;
- de voedingspatronen;
- huishoudapparaten;
- de vervoerswijzen;
- productontwikkeling en
- productieorganisatie.

Matrix met druk van de sturende krachten op de kapitalen

Bron : Federaal Plan Bureau, Ontwikkeling begrijpen en sturen, Federaal Rapport inzake Duurzame Ontwikkeling 2000-2004, Brussel, 2005, p. 8.

Demografische structuur	Menselijk kapitaal		Milieu kapitaal		Economisch kapitaal	
Globale demografie	Nr 1		Nr 2			
Familiale wijziging	Nr 3					
Veroudering	Nr 4					Nr 5
Consumptie-wijzen	Menselijk kapitaal		Milieu kapitaal		Economisch kapitaal	
Voedingspatronen		Nr 6	Nr 7	Nr 8		
Huissoudapparaten			Nr 9			
Vervoerswijzen			Nr 10		Nr 11	
Productie-wijzen	Menselijk kapitaal		Milieu kapitaal		Economisch kapitaal	
Product-ontwikkeling	Nr 12 Nr 13	Nr 14		Nr 15	Nr 14	
Productie-organisatie	Nr 17	Nr 18	Nr 19		Nr 20	
Druk van sturende krachten op de kapitalen	Levens-standaard	Gezondheid	Natuurlijke hulpbronnen	Biologische diversiteit	Fisiek kapitaal & technologie	Financiële patri-monium

De ICDO stelt voor om de thema’s van de Europese strategie ten gunste van duurzame ontwikkeling als prioritaire uitdagingen aan te nemen. Op die manier bestaat er een continuïteit met het tweede federaal Plan en integreert zij haar actie in een groter Europees kader om synergie te weven. De nadruk ligt op zeven grote uitdagingen die overeenstemmen met de analyse van het Federaal Planbureau. Het betreft de volgende uitdagingen :

- klimaatwijziging en schone energie;
- duurzaam transport;
- duurzame consumptie- en productiepatronen;
- bescherming en beheer van natuurlijke hulpbronnen;
- volksgezondheid;
- sociale inclusie, demografie en migratie;
- uitdagingen inzake armoede en duurzame ontwikkeling op wereldvlak.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

1.5. ANTWOORDEN VAN HET HUIDIGE OVERHEIDSBELEID (OP KORTE EN MIDDELLANGE TERMIJN)

Alle actoren van het maatschappelijk middenveld kunnen bijdragen tot het wijzigen van onze levenswijzen om ze meer in overeenstemming te brengen met duurzame ontwikkeling. Talloze verenigingen en economische actoren werken er dagelijks aan. Ook de overheden passen een reeks antwoorden toe op de uitdagingen die door de verschillende beleidsvoeringen zijn geïdentificeerd. Soms worden deze antwoorden voorgesteld in thematische plannen.

Hieronder vindt u een overzicht van de verschillende federale plannen (heel wat thematische plannen dragen immers bij tot duurzame ontwikkeling) waarmee in dit voorontwerp van Plan rekening werd gehouden en die dit voorontwerp zelfs wil aanvullen.

Om deze plannen aan te vullen, stelt het voorontwerp van Plan acties voor in het kader van de federale bevoegdheden die streven naar complementariteit tussen de plannen en naar synergie tussen de federale actoren, en die de leemtes in het gevoerde beleid opvullen.

Thema's van het Plan	Thematische plannen
Klimaatverandering en schone energie	Structurele maatregelen ter bestrijding van verzuring en troposferisch ozon (2004-2007) Nationaal klimaatplan (2002-2012)
Duurzaam vervoer	
Duurzame consumptie en productie	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen Nationaal Actieplan Duurzame Overheidsopdrachten ontwerp geïntegreerd productplan
Behoud en beheer van natuurlijke hulpbronnen	Reductieprogramma van de gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en de biociden Nationale strategie inzake Biodiversiteit (2006-2016)
Volksgesondheid	Nationaal actieplan tegen partnergeweld (2004-2007) Federaal (nationaal) Actieplan voor de Rechten van het Kind Federaal Actieplan voor de Reductie van Arbeidsongevallen (PHARAON/FARAO) Nationaal Actieplan Milieu en Gezondheid (2004-2010) Federaal plan ter bestrijding van het tabaksgebruik Nationaal plan voeding gezondheid (2005-2010) Hittegolf en ozonpieken (2005) Drugsplan 2006
Sociale insluiting, demografie en migratie	Belgisch nationaal actieplan sociale inclusie 2003-2005 en 2006-2008 Huisvestingsplan van het Federaal Grootstedenbeleid (2004) Het stabiliteitsprogramma van België 2006-2009 Nationaal actieplan voor werkgelegenheid 2004 (Lissabon) Nationaal actieplan ter bestrijding van de digitale kloof Federaal plan tegen racisme, antisemitisme en vreemdelingenhaat. Meerjarenplan 2005-2007 inzake vergrijzing Het Generatiepact (Lissabon)

Deel 2: Acties

De primordiale doelstelling van dit voorontwerp van Plan is te voldoen aan de behoefte aan integratie tussen de huidige federale beleidsvoering. Zoals eerder vermeld (zie deel I : analyse) dienen de acties van dit voorontwerp van het federaal Plan duurzame ontwikkeling te voldoen aan een reeks criteria :

- zij leven de principes van duurzame ontwikkeling na;
- zij streven ernaar concrete vorm te geven aan doelstellingen op lange termijn;
- zij weven verbanden en synergie en zorgen voor complementariteit tussen de huidige beleidsvoering van de overheid (thematische plannen);
- zij vullen de bestaande initiatieven aan of schuiven nieuwe initiatieven naar voren (maatregelen die reeds in andere plannen werden beslist of voorgesteld, zijn niet vermeld);
- zij kaderen in de federale bevoegdheden.

2.1. ONTWIKKELING VAN EEN VISIE OP LANGERE TERMIJN

In deel I beschreven we de belangrijkste doelstellingen inzake DO in multilaterale en EU-teksten. Wij stelden hierbij vast dat het internationaal beleid inzake duurzame ontwikkeling omwille van zijn eigen aard, waaronder zijn complexiteit, vaak terechtkomt in een middellange- tot langetermijntijdspad.

Bij de aanvang van dit deel, kijken we enerzijds iets preciezer naar multilaterale teksten inzake duurzame ontwikkeling die expliciet ingaan op het belang van lange termijn planning en de daarbij benodigde methodologie, en anderzijds naar de erg relatieve waarde van de precedents waar met zogenaamde **tijdsgebonden doelstellingen** werd of wordt gewerkt.

Een zoekfunctie in **Agenda 21** (1992) levert 51 uitdrukkelijke verwijzingen op naar de lange termijn, waaronder alleen al 13 verwijzingen in het hoofdstuk 35 over de rol van de wetenschap voor duurzame ontwikkeling, wat geen toeval is. Sommige van deze paragrafen zijn bijzonder interessant om te herontdekken, bijvoorbeeld onder het hoofdstuk over de noodzakelijk integratie van ontwikkelings- en milieubeleid : “*het aannemen van een beleidskader op landenniveau dat een lange termijn perspectief en een cross-sectoriële aanpak weerspiegelt als basis voor besluitvorming,*

rekening houdend met de verbanden tussen en binnen de verschillende economische, sociale, politieke, en milieukwesties die te betrekken zijn in het ontwikkelingsproces” (§8.4.b).

Wat betreft echter concrete data die weerhouden werden in de tekst van Agenda 21 levert een zoekfunctie 45 verwijzingen op naar het jaar 2000 voor het bereiken van bepaalde beleidsdoelstellingen. Het tijdsvak na 2000 is erg karig bedeed : in slechts zes paragrafen wordt verwezen naar het tijdvak 2025 :

- tegen 2025 een adequate milieubeheersinfrastructuur voorzien op alle plaatsen waar mensen gevestigd zijn. (§7.38);
- het bereiken tegen 2025 van subsectoriële doelstellingen voor alle zoetwaterprogramma's (§ 18.11 b);
- overal, waar noodzakelijk, water voorzien tegen 2025 (§18.49);
- tegen 2025 beschikken over verwerkingsinstallaties voor afval conform de nationale en internationale standaarden (§21.29d);
- tegen 2025 alle steden voorzien van adequate afvalvoorzieningen (§21.39b);
- tegen 2025 verzekeren dat de volledige verwerking van stedelijk afval is verwezenlijkt en dat de sanitaire voorzieningen in rurale regio's aanwezig zijn (§21.39c).

Het herlezen van deze teksten doet vragen rijzen en wijst op een evident gebrek aan methodologie. De betrokken data zijn het gevolg van een weinig rationeel onderhandelingsproces.

Merkwaardig is dat in het **Johannesburg Actieplan (2002)** er slechts één enkele passus is die expliciet verwijst naar het bijsturen van het denken in de richting van de langere termijn of naar de methodologie van dit lange termijn proces. Het betreft een eerder toevallige verwijzing naar het principe “*dat er in de landbouwsector nood is aan een beter begrip van duurzaam gebruik, bescherming, en beheer van water als hulpbron om de langetermijnduurzaamheid van zoet, kust- en zeewater te verbeteren*” (§40c).

Meer relevant in de context van dit deel is de interessante paragraaf 26 van de **Politieke Verklaring uit 2002**: “*We erkennen dat DO op alle niveaus een lange termijn perspectief noodzaakt, evenals een brede participatie in beleidsformulering, besluitvorming, en implementatie*”

Het **Johannesburg Actieplan** springt veel zuiniger om met *timebound* targets dan de op dat vlak erg kwistige **Agenda 21** tien jaar eerder. Het gaat om zeven *timebound* targets die het heeft toegevoegd aan de Millennium Doelstellingen; zij zijn ofwel reeds achterhaald, ofwel op relatief korte termijn, en in één enkel geval gericht op de langere termijn:

- initiatieven tegen 2004 voor reductie van zeevervuiling vanaf het land op kleine eilandstaten;
- ontwikkeling van voedselzekerheidsstrategieën in Afrika tegen 2005;
- starten tegen 2005 van de implementatie van de nationale strategieën inzake duurzame ontwikkeling;
- significante reductie tegen 2010 van het huidige niveau van verlies van biodiversiteit;
- halvering van het aantal mensen die geen toegang hebben tot sanitaire voorzieningen tegen 2015;
- behoud of herstel van de visbestanden op een duurzaam niveau niet later dan 2015;
- de negatieve effecten van het gebruik en de productie van chemische stoffen tegen 2020 tot een minimum herleiden.

Ook hier kan men een zekere onzekerheid van betrokken data en doelstellingen niet ontkennen, zij het misschien in doelstelling zal wél genieten van vergelijkbare politieke

aandacht evenals de Millenniumdoelstelling inzake de verstrekking van drinkbaar water tegen dezelfde datum.

Artikel 2 van het Kaderverdrag inzake klimaatverandering is wellicht het bekendste principe van het multilateraal beleid inzake duurzame ontwikkeling en leefmilieu dat expliciet als lange termijn is geformuleerd: “*Het ultieme doel van het verdrag en van de ermee verbonden instrumenten die de Conferentie der Partijen zou kunnen aannemen, is, conform de pertinente bepalingen van het verdrag, de concentratie aan broeikasgassen in de atmosfeer te stabiliseren op een niveau dat elke gevaarlijke antropogene verstoring van het klimaatstelsel verhindert. Het zal nodig zijn dit niveau te bereiken in een termijn die voldoende is opdat ecosystemen zich natuurlijk kunnen aanpassen aan de klimaatwijziging, opdat de voedselproductie niet wordt bedreigd, en dat de economische ontwikkeling op een duurzame wijze kan worden voortgezet.*”

Het is trouwens interessant te zien dat inzake klimaat ook in de Verklaring die de VN Top uit 2005 heeft aangenomen, het langetermijnperspectief uitdrukkelijk vermeld wordt “*We engageren ons om in het mondiale debat over lange termijn samenwerking over klimaatverandering vooruitgang te brengen.*” (§53)

Anno 2008 is vooral de dynamiek van het klimaatdossier interessant inzake het gebruik van tijdsgebonden doelstellingen op lange termijn. De solide basis wordt geboden door het Vierde Assessment Rapport van de IPCC. Zoals reeds aangegeven in I.I. besloot de Europese Raad:

1. de vaste verbintenis aan te gaan om de broeikasgasemissies tegen 2020 met ten minste 20% te verminderen t.o.v. 1990;
2. een reductie van 30% na te streven tegen 2020 ten opzichte van 1990 op voorwaarde dat de andere ontwikkelde landen zich tot vergelijkbare emissiereducties verbinden en dat economisch meer gevorderde ontwikkelingslanden een bijdrage leveren die in verhouding staat tot hun verantwoordelijkheden en capaciteiten;
3. de ontwikkelde landen moeten het voortouw blijven nemen door zich ertoe te verbinden om tegen 2050 hun emissies collectief te verminderen met 60 à 80% ten opzichte van 1990.

Ten laatste eind 2009 moet een vervolgakkoord van het Kyotoprotocol tot stand komen teneinde een hiaat in de verbintenissen der Partijen te voorkomen. Een geheel van mechanismen zoals onder het Kyotoprotocol zal vervolgens moeten worden uitgewerkt om de medewerking van de Partijen te verzekeren. Dit kan leiden tot een uniek samenspel van bindende tijdsgebonden doelstellingen op wetenschappelijke leest geschoeid die in het multilaterale beleid *sensu lato* zijn gelijke niet vindt.

Ook onder het mondiale **Verdrag inzake biologische diversiteit** poogt men via het gebruik van een *timebound* target tot meer precieze verbintenissen der Partijen te komen. In casu betreft dit de doelstelling om tegen 2010 een aanzienlijke reductie te bekomen in het huidige ritme van biodiversiteitsverlies op mondiaal, regionaal, en nationaal vlak.

Via drie beslissingen van de Conferentie der Partijen werd gepoogd aan deze onduidelijke doelstelling meer precisie en bindende kracht te geven:

1. het betreft een beslissing (VI/26) om deze doelstelling te verwezenlijken via een strategisch plan met vier “goals” en 19 doelstellingen;
2. een beslissing (VII/30) tot vaststelling van een kader voor de assessment van de vooruitgang en de meting ervan via indicatoren en;
3. een beslissing (VIII/15) tot integratie van deze doelstelling in alle thematische werkdomeinen van de conventie.

Terzelfder tijd maakt deze laatste beslissing reeds allusie op de periode na 2010 zodat het evident is dat het 2010 streefdoel zich in een continu overlegproces zal omzetten na die datum.

Tenslotte is er de in Johannesburg overeengekomen doelstelling om tegen 2020 de nefaste gevolgen van het gebruik van chemische producten voor de menselijke gezondheid en het leefmilieu tot **een minimum te herleiden**. Deze doelstelling leidde tot het mondiaal akkoord over een strategie voor chemische stoffen die op 6 februari 2006 door de eerste International Chemical Conference werd aanvaard en die bestaat uit een Politieke Verklaring, een Globale Beleidsstrategie en een Mondiaal Actieplan. De talrijke derogatiemogelijkheden die in dit mondiaal akkoord werden ingebouwd, de referenties die te elfder ure werden ingevoegd - op vraag van één geïndustrialiseerd land - dat het Mondiaal Actieplan

slechts een “*guidance document*” is, de vaagheid van de doelstelling 2020 zelve, zullen ons, zoals voor het biodiversiteitstarget, in een proces brengen waar vooruitgang bijzonder moeilijk tot zelfs niet zal kunnen worden gekwantificeerd.

Het multilaterale beleid inzake duurzame ontwikkeling houdt dus verdienstelijke pogingen in om de lange termijn met concrete data en doelstellingen te preciseren maar de methodologie rond, en basis voor, die doelstellingen blijven erg fragiel. Het klimaatdossier blijft de meest overtuigende aanzet daartoe. De wetenschappelijke onderbouw - in casu via het genoemde IPCC - heeft hiermee veel te maken en is een *conditio sine qua non* voor een langetermijnbeleid. Andere *timebound* targets putten hun verdienste nog steeds vooral uit symbool- en signaalwaarde.

Om concrete vorm te geven aan deze behoefte tot het ontwikkelen van een langetermijnvisie, hebben de Belgische overheden beslist om binnen het kader van de nationale strategie duurzame ontwikkeling te werken. Deze strategie voorziet “de ontwikkeling van een visietekst (inclusief doelstellingen) die [...] de gewenste toekomstige situatie in België beschrijft.”

De twee volgende acties gaan over het nadenken over de impact van de maatschappelijke waarden en de onderzoeksprogramma's en middelen om die te beheren. Zij ondersteunen een denkproces en acties die gericht zijn op het uitwerken van een langetermijnvisie van de maatschappij waarin wij willen leven.

2.1.1. De waarden van onze maatschappij en hun impact

Een maatschappelijk debat op gang brengen en de gewenste waarden bevorderen

SITUATIESCHETS

Met “waarde” wordt hier bedoeld: een symbolisch beeld dat het individu als belangrijk ervaart, zoals vriendschap, trouw, solidariteit, zelfontplooiing, zelfbeeld ...

De communicatie lijkt bepaalde waarden impliciet of expliciet naar voren te schuiven. Onder de actoren die boodschappen verspreiden waarin bepaalde waarden gepromoot worden, vinden we de ondernemingen, de overheid, kerken, verenigingen ... Zij gebruiken dragers zoals de media, reclame ... allemaal elementen die een invloed hebben op de waardeschuiving die we in onderzoeken vaststellen, zoals de achteruitgang van religieuze waarden ten voordele van meer individualistische waarden.

Bepaalde waarden die betrekking hebben op individualisme, succes of welzijn, hebben een impact en kunnen bijgevolg meer dan andere waarden druk uitoefenen op het menselijk kapitaal (te grote schuldenlast bij kansarmen, isolement, enz.), op het milieukapitaal (overconsumptie, toenemende afvalberg, enz.) en op het economisch kapitaal (niet-duurzame consumptie- en productiewijzen).

We zien nu dat de massamedia tegenwoordig heel vaak een beroep doen op waarden of op emoties die door waarden worden ondersteund. Beide zijn immers terug te vinden in alle uiteenzettingen, gaande van politieke redevoeringen tot reclameboodschappen.

Het doel van duurzame ontwikkeling bestaat er in om, zowel op internationaal als op nationaal niveau, de beleidsvoering om te vormen tot duurzame beleidsvoering. Maar in dit opzicht is het ook van belang om te discussiëren en te onderhandelen over de fundamentele waarden die de basis vormen van de oorspronkelijke beleidsvoering. Er moeten dus (extra) discussiegroepen worden gevormd om na te denken over de waarden die bij een meerderheid heersen, of de zwakke waarden van de minderheid. Er moet ook worden nagedacht over de impact die deze waarden hebben of kunnen hebben, en over de noodzaak om bepaalde gemeenschappelijke waarden uit te dragen.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Een maatschappelijk debat op gang brengen over de huidige waarden die gedragen worden door een meerderheid en hun economische, sociale en ecologische impact.
- Discussiëren over wat kan worden gedaan om de gewenste maatschappij en de gepromote waarden op elkaar af te stemmen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Eerst een stand van zaken opmaken

Om het probleem duidelijk te bepalen, moet een stand van zaken worden opgemaakt van elementen die waarden, waardevorming en gedrag met elkaar verbinden en die een sociale, economische en ecologische impact met zich meebrengen. Deze stand van zaken moet worden aangevuld met een inventaris van de beschikbare middelen die dit systeem beïnvloeden.

2. Dan een maatschappelijk debat op gang brengen

Vanuit deze stand van zaken een maatschappelijk debat op gang brengen. De betrokken partijen naar hun analyse van dit onderwerp vragen en hen vragen welk deel van de verantwoordelijkheid zij op zich willen nemen om bepaalde waarden ten gunste van duurzame ontwikkeling te bevorderen.

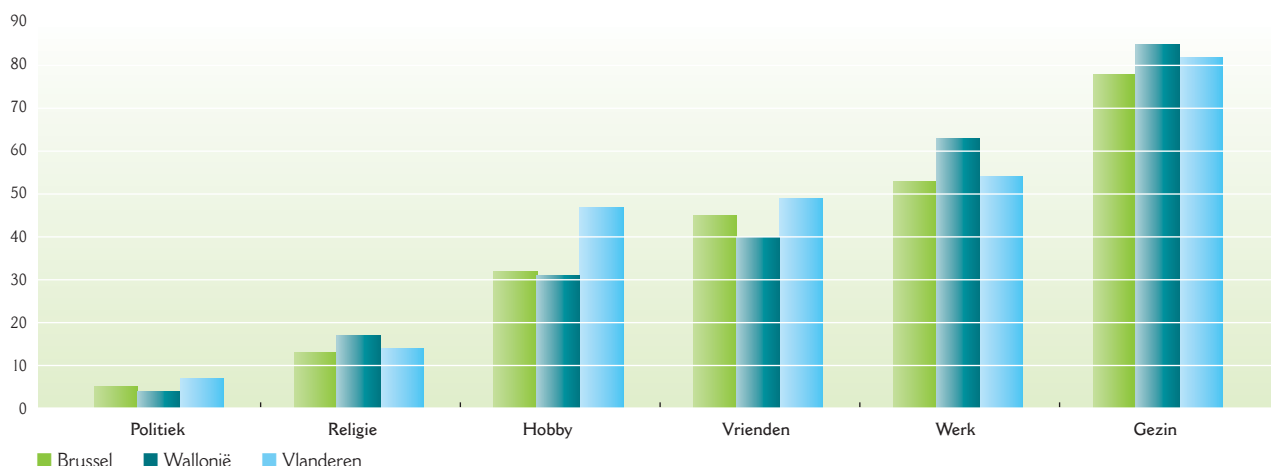
3. Als slot het beleid

Van het maatschappelijke debat overstappen naar het politieke vlak.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Zeer belangrijk in het leven...

Bron: L. Voyé, B.Bawin-Legros, J. Kerkhofs, K. Bobbelaere, "Belges, heureux et satisfaits - Les valeurs des Belges dans les années 90", Fondation Roi Baudouin, 1992, p. 10.

PRAKTISCH

1. Eerst een stand van zaken opmaken

In 2009 zal de POD Wetenschapsbeleid een stand van zaken (laten) opmaken inzake de verbanden tussen waarden, waardevorming en gedrag die een sociale, economische en ecologische impact met zich meebrengen.

2. Dan een maatschappelijk debat op gang brengen

In 2010 zal de POD DO een maatschappelijk debat organiseren met de betrokken FOD's/POD's, het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en alle belanghebbende overheidsinstanties, evenals de belanghebbende vertegenwoordigers van de burgermaatschappij waaronder de FRDO en de media.

Eind 2010 wordt een document opgesteld en beschikbaar gesteld met een samenvatting van de discussies en de respectieve meningen, inclusief de mogelijke en/of noodzakelijke veranderingen.

3. Tot slot het beleid

Het document zal worden overgemaakt aan het parlement. Dat zal tegen september 2011 de grote krachtlijnen vastleggen die dienen te worden gevolgd, meer bepaald om acties op te stellen in het voorontwerp van het federaal plan duurzame ontwikkeling 2013-2016.

Er bestaan nog andere studies die de waarden van de Belgen weergeven: Bijv. Mark Elchardus & Wendy Smits, "Het Grootste Geluk ?", Uitgeverij Lannoo, 2007.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Er zal een communicatieactie worden ontwikkeld gebaseerd op het in aanmerking nemen van waarden en in welke mate de doelgroepen open staan voor duurzame ontwikkeling (zie actie 2.2.3.)

Doelstellingen uitwerken voor een langetermijnstrategie steunt impliciet op deze waarden.

2.1.2. Onderzoeksprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek

De wetenschappelijke expertise en ondersteuning bij de besluitvorming stimuleren om te anticiperen op toekomstige vraagstukken

SITUATIESCHETS

Via verscheidene onderzoeksprogramma's werkt het wetenschapsbeleid nauw mee aan het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling.

Het gaat hierbij zowel om onderzoeksprogramma's op korte termijn tot ondersteuning van het beleid (zie actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid) als om projecten op langere termijn (Het 2de plan voor wetenschappelijke ondersteuning van een beleid gericht op duurzame ontwikkeling; Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling; Samenleving en toekomst).

Deze programma's hebben geleid tot interdisciplinaire onderzoeken waarbij de interactie tussen de sociale, economische en milieusystemen werd geanalyseerd. Heel wat van de resultaten van deze onderzoeken hebben het de besturen en politieke besluitvormers mogelijk gemaakt om hun standpunt te vormen of om te anticiperen op toekomstige vraagstukken, meer bepaald op internationale schaal.

Om deze expertise te vrijwaren en verder uit te bouwen, zullen de begrotingsmiddelen die werden vrijgemaakt voor de huidige onderzoeksprogramma's moeten worden gehandhaafd en zullen zelfs nieuwe begrotingsmiddelen moeten worden ingezet om nieuwe uitdagingen te beantwoorden, meer bepaald op het gebied van energie, demografie, biodiversiteit of klimaat.

Anderzijds kunnen de bestaande instrumenten worden verbeterd om nog meer tegemoet te komen aan de behoeften van de federale overheden en van de gebruikers. Zo zouden de resultaten van deze onderzoeken beter benut en uitgewisseld kunnen worden.

Dit voorontwerp van Plan steunt op tal van onderzoeken om de ontwikkeling van nieuwe beleidsvoeringen met voldoende informatie te onderbouwen. Deze nieuwe beleidsvoeringen worden rechtstreeks gestart door de federale overheidsdiensten of door de POD Wetenschapsbeleid. Wij vermelden meer bepaald een toekomstgericht onderzoek inzake een economie met een lage CO₂-uitstoot (zie actie 2.3.5.), een onderzoek over de inspanningen die nodig zijn om de negatieve invloeden van de klimaatveranderingen tot een minimum te beperken (zie actie 2.3.6.), het opmaken van een inventaris van de rechtstreekse en onrechtstreekse subsidies aan de transportsector (zie actie 2.3.8.), een evaluatie van de goede praktijken inzake het aankopen van hout binnen de federale besturen (zie actie 2.3.2.), een duurzaamheidsonderzoek van de land/zee-interacties (zie actie 2.3.10), een samenvatting van de bestaande gegevens over de invloeden van de voedingswijzen (zie actie 2.3.11).

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Onderzoeksprogramma's ontwikkelen en aanwenden.
- Beheersystemen inzake onderzoek ontwikkelen om, gezien de huidige tendensen, een antwoord te bieden op toekomstige uitdagingen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Het onderzoek op lange termijn handhaven

Ervoor zorgen dat het ontwikkelen en aanwenden van onderzoeksprogramma's op lange termijn wordt opgevolgd. Door de expertise te ontwikkelen, kunnen wij ertoe bijdragen dat de samenleving naar een duurzame ontwikkeling evolueert.

2. Een rechtstreekse ondersteuning van de besluitvorming garanderen

Ervoor zorgen dat het ontwikkelen en aanwenden van onderzoeksprogramma's die de besluitvorming rechtstreeks ondersteunen, wordt opgevolgd. Men zal hierbij best rekening houden met de behoeften van de federale departementen opdat er in elk departement een beleid pro duurzame ontwikkeling zou worden gevoerd.

3. De dialoog tussen onderzoekers en besluitvormers stimuleren

De dialoog en de kennisoverdracht tussen onderzoekers en besluitvormers versterken via het ontwikkelen van beheersystemen inzake onderzoek, zoals het clusteren van projecten, de opvolgingscomités van de projecten en de wetenschappelijke overlegplatformen.

4. De verspreiding van kennis naar de gebruikers uitbreiden

De onderzoeksresultaten beter verspreiden naar de gebruikers (besturen of betrokken partijen) door hen te vragen om proactief mee te werken in de opvolgingscomités. Er zou vanaf de fase van de projectoproepen rekening moeten worden gehouden met de valorisatie van de resultaten.

Binnen het bestuur is het ook van belang om extra mechanismen op te zetten waarmee de gevoerde onderzoeken kunnen worden verspreid en uitgewisseld.

PRAKTISCH

1. Het onderzoek op lange termijn handhaven

De POD Wetenschapsbeleid zal tegen eind 2009 nieuwe onderzoeksprogramma's op lange termijn voorstellen waarmee wij de komende maatschappelijke uitdagingen zullen kunnen aangaan (klimaat, demografie, biodiversiteit, energievoorziening, evenwicht Noord-Zuid, prospectie en planning op lange termijn, enz.).

2. Een rechtstreekse ondersteuning van de besluitvorming garanderen

De POD Wetenschapsbeleid zal tegen eind 2009 onderzoeksprogramma's voorstellen die de besluitvorming rechtstreeks ondersteunen en die beantwoorden aan de behoeften van de federale departementen.

3. De dialoog tussen onderzoekers en besluitvormers stimuleren

De POD Wetenschapsbeleid zal het clusteren van projecten voortzetten en zal tegen eind 2010 nieuwe wetenschappelijke overlegplatformen opstarten die verband houden met duurzame ontwikkeling (zoals een klimaatplatform).

4. De verspreiding van kennis naar de gebruikers uitbreiden

De POD Wetenschapsbeleid zal de gebruikers (bestuur, burgers waaronder de eindgebruikers) groeperen in opvolgingscomités om de kennisoverdracht en de valorisatie te verhogen. De POD zal de deelnemers eraan herinneren dat het ook één van de doelen van het opvolgingscomité is om te gaan samenwerken om zo tot een optimale bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten te komen (nieuwe technologieën, enz.).

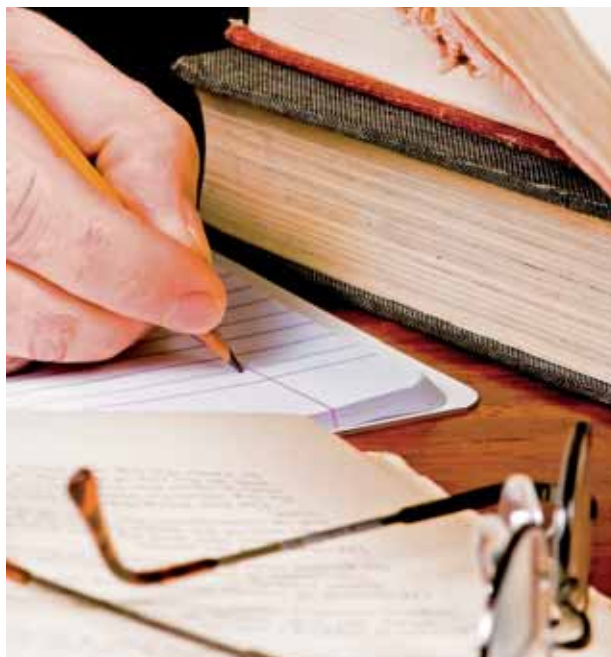
De POD Wetenschapsbeleid zal vanaf het bekendmaken van de projectoproep een gedetailleerd luik voorzien inzake de valorisatie van de resultaten via het informeren van de doelgroepen.

De POD Wetenschapsbeleid zal vanaf 2009 een overleg opstarten met de federale besturen om vanaf 2010 een mechanisme te garanderen waarmee de gevoerde onderzoeken kunnen worden verspreid en uitgewisseld.

Op een website zullen de verschillende studies worden voorgesteld in een databank en een lijst met contactpersonen. Deze gegevens zullen dus ook toegankelijk zijn voor de experts bij het uitwerken van de duurzaamheidstests.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

De onderzoeksprogramma's "Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling", "Samenleving en toekomst", "Technologische attractiepolen" en "Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid". De Europese netwerken ERA-NET.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Tab. I: Onderstaande tabel geeft de verdeling van de vastleggingsmiddelen weer (op begrotingspost BA 60.11.12.51) over de verschillende onderzoeksprogramma's, zoals goedgekeurd door de Ministerraad.

In duizenden euro	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Totaal
Duurzame ontwikkeling	6.450	17.606	14.044	13.880	13.420	0	65.400
Samenleving en toekomst	5.879	1.121	5.208	2.292	1.500	0	16.000
ICT Strategisch platform	1.500	0	0	0	0	0	1.500
Digitalisering FWI's	2.200	4.300	4.300	4.300	4.300	4.300	23.700
Agora (exploitatie databanken)	2.331	2.361	2.392	2.423	2.455	2.487	14.449
Inventaris	518	729	513	730	515	730	3.735
BCCM / Biological Research Centre	3.792	0	0	0	0	0	3.792
BCCM / BRC (fase 7)*	0	0	0	3.175	4.235	12.706	20.116
Total	22.670	22.177	26.457	26.800	26.425	20.222	148.692

“De Federale Staat financiert een aantal onderzoeksprogramma's die aansluiten bij haar bevoegdheden en die focussen op een aantal centrale thema's die hoog op de nationale en internationale politieke agenda staan, bijvoorbeeld: duurzame ontwikkeling, Antarctica, energievoorziening, transport, gezondheid en milieu, werkgelegenheid, migratie, vergrijzing van de bevolking, parallelle economie, justitie, en vanzelfsprekend de klimaatproblematiek.

In de meeste gevallen zijn deze federale onderzoeksprogramma's het enige of het belangrijkste financieringskanaal voor het type van onderzoek dat erin aan bod komt. Het betreft namelijk

beleidsondersteunend onderzoek dat zich situeert tussen het fundamenteel en het gericht onderzoek en ten dienste staat van de federale departementen en eventueel de gewest- en gemeenschapsoverheden. [...] Federale Raad voor Wetenschapsbeleid, Memorandum, mei 2007, p18-19

Omdat de budgetten de voorbije jaren steeds weer werden teruggeschoefd, leidt dat er evenwel toe dat de verbintenissen die zijn aangegaan in de verschillende door de Ministerraad goedgekeurde nota's niet zullen kunnen worden nageleefd (zie onderstaande tabel).

Tab. II: Evolutie van de vastleggingsmiddelen voor de enveloppe nationale onderzoeksprogramma's (BA 60.11.12.51) sinds 2003

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Constance kredieten in reële termen	26.085	26.424	26.768	27.116	27.468	27.825	28.187	28.187
Goedgekeurde kredieten/raming	26.085	25.192	22.487	22.007	22.758	23.258	23.258	23.258

De eerste lijn geeft de evolutie van de middelen bij constant beleid in reële termen, d.w.z. dat vanaf 2003 jaarlijks enkel een inflatiepercentage van 1,3% wordt toegepast. Deze procedure voor raming van de toekomstige middelen wordt standaard gehanteerd bij de voorbereiding van nieuwe

meerjarenonderzoeksprogramma's. De tweede lijn geeft de goedgekeurde kredieten 2003-2007 en de budgettaire vooruitzichten 2008-2010.

2.2. GOVERNANCE / INSTRUMENTEN

Een beleid voor duurzame ontwikkeling houdt niet enkel maatregelen in die op bepaalde onderdelen van de samenleving gericht zijn. Enerzijds moet de overheid zelf het goede voorbeeld geven. Duurzame ontwikkeling moet als het ware geïntegreerd zijn in de dagelijkse werking van de overheid. Ook in het aankoopbeleid. Anderzijds dient de regering aandacht te besteden aan horizontale beleidsinstrumenten die kunnen bijdragen tot meer duurzame ontwikkeling. Impactanalyse, fiscaliteit, communicatie en indicatoren zijn daar voorbeelden van.

Op internationaal vlak is er aandacht voor diverse governance vraagstukken. Een basis voor impactanalyse bevindt zich in Agenda 21 en in het JPOI. Beide documenten bepleiten de invoering van milieupactanalyse. Een sterkere grondslag vindt men in de EU-SDO (juni 2006). Impactanalyse komt er als een belangrijk instrument voor betere beleidsvorming naar voren.

Inzake financieel-economische instrumenten is er op mondiaal vlak weinig concrete vooruitgang te melden. Op EU-vlak zijn de ontwikkelingen interessanter. Op 28 maart 2007 nam de Europese Commissie een groenboek aan “over marktconforme instrumenten voor milieu- en gerelateerde beleidsdoelstellingen”.

Inzake indicatoren vroeg hoofdstuk 49 van Agenda 21 reeds in 1992 om indicatoren voor duurzame ontwikkeling uit te werken. Drie sets van indicatoren voor duurzame ontwikkeling kwamen tot stand. De laatste in 2007.

Wat de verduurzaming van de overheidsopdrachten op mondiaal vlak betreft, leidde werk binnen UNEP tot een schuchtere beslissing inzake de milieubijsturing van de aanbestedingsactiviteiten binnen de VN. Op EU-vlak bevat de vernieuwde EU-SDO duidelijke bepalingen over overheidsopdrachten. De lidstaten moeten ernaar streven dat in 2010 het EU-gemiddelde voor groene overheidsopdrachten gelijk is aan het niveau dat thans wordt gehaald door de best presterende lidstaten.

In het kader van vorige plannen duurzame ontwikkeling konden al verscheidene acties gerealiseerd worden om duurzame ontwikkeling te integreren in het beheer van de administraties :

EMAS

In 2004 besliste de federale regering om aan alle federale overheden een milieubeheersysteem op te leggen. In 2005 viel de keuze hieromtrent op het Europese systeem EMAS. Het doel van de regering is dat alle diensten zouden meewerken aan het EMAS-reglement, het milieubeheer- en milieuauditsysteem van de Europese Unie, en dat zij allemaal ten laatste tegen 2007 het EMAS-certificaat zouden verwerven. De evaluatie van de invoering van EMAS is voorzien in 2008.

Het actieplan maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)

Het actieplan MVO past in de uitvoering van de acties 8 en 31 van het tweede federaal Plan duurzame ontwikkeling (FPDO 2004-2008). Deze acties streven ernaar MVO en ethische tewerkstelling en investeringen in België te ondersteunen. In het gedeelte MVO voor overheden staan de volgende acties die overheden tot MVO aanzetten :

- openbare aankopen duurzamer maken;
- beleid ter ondersteuning van buitenlandse handel en investeringen;
- maatschappelijk verantwoorde investeringen in het openbaar ambt;
- oprichting van een uniek loket voor overheidslabelling;
- actief overheidsbeleid inzake MVO op internationaal vlak.

Duurzame overheidsopdrachten

Actie 17 van het tweede federaal Plan duurzame ontwikkeling voorziet de oprichting van een werkgroep duurzame overheidsopdrachten. De werkgroep is in het voorjaar van 2005 begonnen met zijn werkzaamheden. Zo organiseerde hij in 2006 o.m. een workshop voor alle Belgische inkopers. De ideeën en discussieonderwerpen hebben bijgedragen tot het (ontwerp van) actieplan duurzame overheidsopdrachten 2007-2010. Het beschrijft concrete acties voor alle Belgische administraties om milieuvriendelijke en meer maatschappelijk verantwoorde openbare aankopen te doen.

De cellen DO

Door de cellen DO op te richten wou de federale regering de invoering van DO in het beleid van de departementen versterken. Deze cellen vormen voortaan het middelpunt van elk departement inzake DO. Hun voornaamste taken zijn zowel de interne coördinatie en sensibilisering als het opstellen, ondersteunen en het opvolgen van de uitvoering van de verschillende (actie)plannen DO. Het Koninklijk Besluit van 22 september 2004 dat cellen duurzame ontwikkeling opricht in de federale overheidsdiensten, de programmatorische federale overheidsdiensten en het ministerie van Landsverdediging, werd in februari 2007 gewijzigd; de opvolging van de duurzaamheid van de overheidsopdrachten en van het milieuzorgbeleid werden toegevoegd als opdrachten van deze cellen.

Inzake **horizontaal beleidsinstrumentarium** werd er met de invoering van de duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling een cruciale stap gezet. De duurzame ontwikkelingseffectbeoordelingen (DOEB of **duurzaamheidstest**) zijn instrumenten waarmee de impact in termen van duurzaamheid van een bepaald reglement kan worden gemeten.

Op 19 januari 2007 voerde de Ministerraad een dergelijke duurzaamheidstest in voor de meeste dossiers die in de Ministerraad worden besproken.

Met deze duurzaamheidstest kunnen het beleid en de besluitvormers een beleidsontwerp beter begrijpen, maar zij kunnen ook met meer kennis van zaken alternatieven en aanpassingen voorstellen. Deze tool verhoogt niet alleen de kwaliteit van de maatregelen, maar maakt het daarenboven ook mogelijk om de kennis die eigen is aan de verschillende administraties, beter te benutten.

Als de DOEB-test in de komende jaren voldoende operationeel blijkt, zal gekeken worden hoe bepaalde aspecten (klimaat, armoede, ...) verder uitgewerkt kunnen worden.

Uit het voorgaande blijkt er al heel wat te gebeuren. Toch zijn er nog enkele missing links. Daarom voorziet dit plan in enkele acties die daaraan moeten verhelpen.

Op het vlak van **intern bestuur** stelt dit plan de integratie van duurzame ontwikkeling in administratieve beheersinstrumenten voorop. Momenteel houden instrumenten zoals de management- en operationele plannen van de federale managers immers te weinig rekening met duurzame ontwikkeling.

Rond **fiscaliteit** wil dit plan ervoor zorgen dat het fiscaal stelsel coherenter wordt met het beleid inzake duurzame ontwikkeling. Momenteel is er hierover immers onvoldoende nagedacht en gewerkt. Daarom voorziet dit plan in de redactie van een referentiekader terzake.

Inzake **communicatie** is het de bedoeling om een federale communicatiestrategie voor duurzame ontwikkeling op te zetten, de realisaties in de verf te zetten en gezamenlijke acties te ondernemen. Het Rekenhof was in zijn audit over het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling van oordeel dat er hieraan te weinig aandacht werd besteed.

Met betrekking tot **indicatoren** wil dit plan de krachten en werkzaamheden bundelen. Momenteel wordt hieraan immers te weinig aandacht besteed.

2.2.1. Goed beheer van de administraties

Duurzame ontwikkeling integreren in de administratieve beheertools

SITUATIESCHETS

De federale administratie heeft verschillende tools ingevoerd waarmee zij de kwaliteit van haar werking en haar diensten kan verhogen, o.m. de beheerplannen, de interne controle en interne audit, de zelfevaluatiekaders voor overheidsdiensten (CAF).

In het kader van voorgaande plannen duurzame ontwikkeling, konden reeds verscheidene acties inzake de integratie van duurzame ontwikkeling in het administratiebeheer worden gerealiseerd:

- het EMAS-systeem (milieubeheer en milieuauditsysteem van de Europese Unie);
- het plan MVO (actieplan maatschappelijk verantwoord ondernemen);
- de duurzame overheidsopdrachten;
- de cellen DO;
- de duurzaamheidstest (ook bekend als DOEB (Duurzame Ontwikkelingseffectbeoordeling);
- het verwerven van koolstofkredieten (zie ook 2.3.6.);
- het aanmoedigen van duurzame voeding bij de administraties (zie ook 2.3.11.).

Deze acties werden geleidelijk ingevoerd en hebben allemaal met het beheer van de FOD's te maken. Er bestaan evenwel nog andere tools die eveneens betrekking hebben op het beheer van de FOD's zoals het kwaliteitsbeheer (CAF), de interne controle (COSO), het meten van de prestaties (Balance score card). CAF, COSO en BSC zijn met elkaar verbonden, maar met EMAS, MVO, DOEB hebben ze minder te maken. Bovendien houden CAF, COSO en BSC niet noodzakelijk rekening met duurzame ontwikkeling.

Met andere woorden: als er al verschillende tools werden ingevoerd om duurzame ontwikkeling beter te integreren in de werking van de administraties, dan gaat deze integratie helemaal niet ver genoeg. Er zijn dus acties op korte en middellange termijn nodig om deze integratie zowel horizontaal als verticaal uit te breiden binnen de administraties.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Duurzame ontwikkeling integreren in het beheer van de administraties.
- Duurzame ontwikkeling integreren in de beheertools van de administraties.
- Een totaal kwaliteitssysteem uitwerken waarmee de risico's verbonden aan de niet-duurzame activiteiten van de federale overheidsdiensten kunnen worden beheerst.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Duurzame ontwikkeling integreren in de Managementplannen

De voorzitters en directeurs van de federale overheidsdiensten en van de instellingen van openbaar nut zullen in hun strategische doelstellingen en in hun werkingsdoelstellingen rekening moeten houden met duurzame ontwikkeling. Zij zullen beoordeeld worden op basis van de verwezenlijking van deze doelstellingen en van hun bijdragen aan DO.

2. Een systeem tot continue verbetering ontwikkelen

Deze voorziening streeft de invoering na van het EMAS-certificaat en wil duurzame ontwikkeling integreren in de beheertools van de federale overheidsdiensten (EMAS, CAF, ISO, COSO, balance score card ...). Ook de invoering van beheersystemen waarin de verschillende hierboven vermelde systemen tot continue verbetering zijn opgenomen, zou eveneens bestudeerd moeten worden voor de FOD/ POD's die dat wensen.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

PRAKTISCH

1. Duurzame ontwikkeling integreren in de Managementplannen

Duurzame ontwikkeling integreren in de Managementplannen van de voorzitters van de FOD's en POD's door strategische doelstellingen en werkingsdoelstellingen vast te leggen die aantonen dat in hun beheer wel degelijk rekening wordt gehouden met duurzame ontwikkeling wanneer zij worden vernieuwd. Dat moet ten laatste tegen 2010 in orde zijn. De voorzitters zullen beoordeeld worden op basis van de aanwezigheid en verwezenlijking van deze doelstelling en van hun bijdragen tot DO. De POD DO en de FOD P&O zullen samenwerken om de voorzitters bij deze opdracht te helpen.

2. Een systeem tot continue verbetering ontwikkelen

Het invoeren van het EMAS-certificaat in de federale overheidsdiensten wordt voortgezet en moet tegen 2010 rond zijn.

Vanaf 2009 zal duurzame ontwikkeling geleidelijk geïntegreerd worden in de beheertools van de federale overheidsdiensten zoals de interne controle, de interne audit, de zelfevaluatie. Alle administraties dragen hiervoor de verantwoordelijkheid. Samen met P&O

en met de FOD Budget zal de POD DO geleidelijk voorstellen introduceren, te beginnen met de managementplannen.

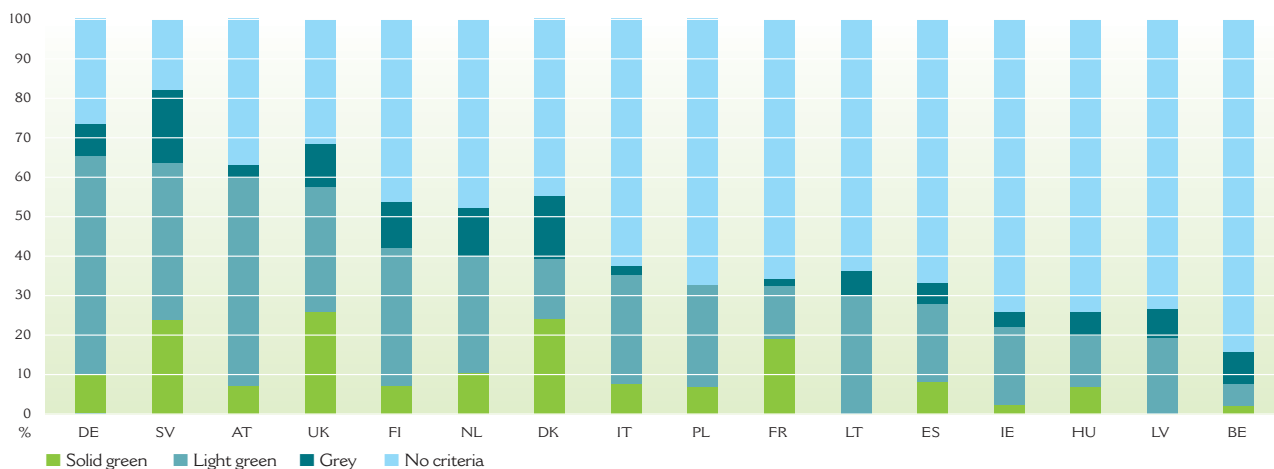
In het kader van het jaarprogramma "Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de federale overheid (2009-2012)" zal de POD DO een studie voorstellen. Het doel van deze studie is de analyse van de invoering van een beheersysteem waarin de verschillende systemen tot continue verbetering (EMAS, CAF, ISO, COSO ...) zijn opgenomen. De studie zal zich baseren op bestaande experimenten zoals dat van de BTC die, gelijklopend met de invoering van EMAS, een kwaliteitsbeheersysteem heeft uitgewerkt.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

- Milieubeheer en milieuauditsysteem;
- het (ontwerp) actieplan inzake duurzame overheidsopdrachten 2007 - 2010;
- beleidsvormen die verband houden met de beheertools die zijn ontwikkeld door de FOD P&O en de FOD Budget en Beheerscontrole;
- beleid inzake preventie en bescherming op het werk.

EMAS in Europa

Source: Green Public Procurement in Europe, Status Overview, 2005

In België hadden 4/18 FOD's een EMAS-waarmaking in 2007.

2.2.2. Een fiscaal stelsel in samenhang met duurzame ontwikkeling

SITUATIESCHETS

Het fiscale stelsel is ontworpen om een stabiele financiering van de overheid te waarborgen. Naast deze financieringsfunctie worden ook sociale en economische doelstellingen ingebracht. Het fiscale stelsel heeft bovendien een sociale herverdelingsfunctie en het is ook een beleidsinstrument dat, gezien zijn impact op de koopkracht van de burgers, kan leiden tot gedragsaanpassingen.

Momenteel wordt een groot aantal ecologische en sociale kosten niet doorgerekend in de prijzen. Bovendien houdt de vrije markt te weinig rekening met de langetermijncosten. Om tot gedragswijzigingen te komen moet dit prijsmechanisme gecorrigeerd worden door het principe “de vervuiler betaalt”.

In het federaal plan 2000-2004 was erin voorzien de fiscaliteit zodanig te hervormen dat de fiscale lasten op arbeid zouden worden verschoven naar de fiscale lasten op grondstoffen en in het federaal plan 2004-2008 werd er een coherente strategie beloofd. Als er fiscale maatregelen zijn genomen ten gunste van DO, dan werd de ontwikkeling van een coherente strategie alvast afgeremd.

In de nieuwe duurzame ontwikkelingsstrategie van de EU wordt aanbevolen nieuwe fiscale maatregelen te overwegen waarbij arbeid wordt ontzien en er eerder wordt belast op de grondstoffen, het energieverbruik en/of de vervuiling. Op die manier zou de werkgelegenheid toenemen en zouden de negatieve effecten op het milieu verminderen. Elke lidstaat vraagt aan de Commissie om een btw-verlaging op bepaalde producten, meer bepaald op milieuvriendelijke producten. Dit systeem is omslachtig en heeft jammer genoeg geen grootschalige heroriëntering van het verbruik tot gevolg; het heeft bijgevolg ook weinig invloed op de productie.

De OESO van haar kant beveelt in haar rapport over het milieuonderzoek van België 2007 aan om een “commissie voor groene fiscaliteit” op te richten.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

Overstappen naar een financiering van beleidsvormen die de duurzame ontwikkelingscriteria naleven.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een referentiekader inzake duurzame fiscaliteit creëren

Dit referentiekader heeft als doel een sociale consensus te hebben over :

- de fiscale maatregelen die nadelig zijn voor duurzame ontwikkeling;
- de fiscale maatregelen die gunstig zijn voor duurzame ontwikkeling.

2. Op Europees niveau een positieve productenlijst voorstellen

Dit om duurzame consumptie en productie te stimuleren.

- 1) De opbrengst van milieugebonden taksen vertegenwoordigt gemiddeld tussen 2% en 2,5% van het BBP, OESO 2006.
- 2) De opbrengst van milieugebonden taksen binnen de totale fiscale inkomsten. Deze verhouding ligt gemiddeld op 6-7%, OESO 2006.
- 3) Impliciete energiebelasting.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

- De nieuwe EU-strategie ten voordele van duurzame ontwikkeling en het groenboek van de Europese Commissie over “Market Based Instruments”;
- het Nationaal Klimaatplan 2009-2012 (in voorbereiding);
- het strategisch plan Productbeleid en Milieu (ontwerp);
- de werkzaamheden van de ENOVER-groep.

PRAKTISCH

1. Een referentiekader inzake duurzame fiscaliteit creëren

In 2009 zal de FOD Financiën een werkgroep voorzitten waarin onder meer de FOD Volksgezondheid, de FOD Economie of de betrokken partijen (administratie, experts, Hoge Raad van Financiën...) zullen meewerken om :

- een referentiekader op te stellen dat een klare definitie zal geven van wat een fiscale maatregel die tegemoet komt aan duurzame ontwikkeling precies inhoudt;
- een inventaris op te maken van de vrijstellingen en verlagingen van een fiscaal stelsel dat tegemoet komt aan duurzame ontwikkeling en daarvan de budgettaire kosten te ramen;
- de remmende factoren te identificeren waardoor een “duurzame” fiscaliteit nog niet kon worden ingevoerd en om voorstellen tot maatregelen ter zake te formuleren en daarvan de budgettaire kosten te ramen;
- met de POD DO en de FRDO een studiedag te organiseren waarop o.m. het Federaal Planbureau, de Hoge Raad van Financiën en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zullen worden uitgenodigd;
- binnen de 6 maanden na deze studiedag een situatie-rapport op te stellen.

Tegen 2010 zal deze groep de onder punt 2 vernoemde positieve lijst van producten en/of diensten opstellen die DO begunstigen. Zo zal worden voorgesteld om onder meer producten als geothermische warmtepompen, LED- en CFL-lampen, zonne-collectoren, wagens van de A-klasse, groene elektriciteit, enz. op deze lijst te plaatsen.

Tegen 2011 zal deze werkgroep een actieplan opstellen waarin de opheffing wordt gepland van fiscale maatregelen die in strijd zijn met duurzame ontwikkeling en waarin een agenda wordt opgesteld van de in te voeren “duurzame” fiscale maatregelen.

Een “Commissie voor groene fiscaliteit” zal deze werkzaamheden opvolgen en nagaan of het actieplan wordt uitgevoerd. Deze commissie zal worden voorgezeten door een vertegenwoordiger van de minister van Financiën en zal bestaan uit vertegenwoordigers van de betrokken ministers. Zij zal om de zes maanden verslag uitbrengen bij de regering over de stand van zaken.

Het Federaal Planbureau zal het hele proces ondersteunen. Het zal economische analyses uitvoeren inzake de actieplannen om de fiscale (instrumenten) en economische (milieu) beslissingen te verbeteren.

2. Op Europees niveau een positieve productenlijst voorstellen

Hiertoe zal de FOD Financiën op Europees niveau actief deelnemen aan het lopende denkproces over het gebruik van marktgebaseerde instrumenten.

In het kader van het Belgische voorzitterschap van de EU zal de FOD Financiën begin 2009 aan de Ministerraad een btw-verlaging voorstellen op een positieve lijst van producten en/of diensten die DO begunstigen en waarvoor de marktprijzen zonder subsidies de consument blijven afschrikken, of waarvoor Europa al productie- of consumptiesteun voorziet. De minister van Financiën zal deze lijst aan zijn Europese collega's voorleggen bij het begin van het Belgische voorzitterschap.

Elke lidstaat vult de lijst aan in samenspraak met de ministers van Financiën. Op Europees niveau kan de Europese ECOFIN-raad de verantwoordelijkheid dragen.

2.2.3. Communicatie over duurzame ontwikkeling

Naar een federale communicatiestrategie

SITUATIESCHETS

De federale overheid deelt weinig mee over de verwezenlijkingen die voortkomen uit de Federale Plannen Duurzame Ontwikkeling, terwijl de verslagen over de uitvoering van de plannen zowel bijdragen tot de opvolging van het duurzame ontwikkelingsbeleid als tot het openbaar overleg over het volgende plan.

Zij beschikt ook niet over een betrouwbaar meettoestel (een “barometer”) om na te gaan in welke mate de bevolking zich bij duurzame ontwikkeling in het algemeen of bij het federale beleid ter zake aansluit.

De federale overheden hebben nochtans een doorslaggevende rol te spelen in het bevorderen van duurzame ontwikkeling bij de ondernemingen en de burgers en de *stakeholders*, niet alleen om het voorbeeld te geven, maar ook om een meer duurzame houding aan te moedigen op zowel persoonlijk als professioneel vlak.

De communicatie rond duurzame ontwikkeling zal aan zichtbaarheid en samenhang winnen indien de verschillende sectoriële communicatieacties gecoördineerd worden. De sectoriële plannen dringen wel aan op actie binnen hun eigen gebied, maar dat gebeurt meestal zonder onderlinge coördinatie en zonder hun bijdrage tot duurzame ontwikkeling in het algemeen te beklemtonen. Bovendien is de samenhang niet altijd duidelijk of verduidelijkt. Daardoor merken de doelgroepen niet altijd het onderlinge verband op tussen de componenten van duurzame ontwikkeling.

Duurzame ontwikkeling bevorderen zal ook doeltreffender worden wanneer daadwerkelijk rekening wordt gehouden met de doelgroepen, en meer bepaald met hun waarden en motieven om duurzamer te leven en te werken. Hiertoe is het onontbeerlijk om de bevolking onder te verdelen op basis van levenssituatie, gewenste houding en communicatievectoren.

Tot slot maakt de bevoegdheidsverdeling tussen besturen en ministers de communicatie over onderwerpen zoals huisvesting, mobiliteit, productie- en consumptiewijzen, enz. er niet makkelijker op. Maar net deze onderwerpen houden de burgers echt wel bezig. Om duurzame ontwikkeling te bevorderen moet de bevoegdheidsverdeling achter zich gelaten worden en moet op een multidisciplinaire manier gecommuniceerd worden over de problemen die de burgers echt interesseren.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- De thematische communicatieacties van de federale overheid die bijdragen tot duurzame ontwikkeling beter coördineren; zorgen voor synergie en complementariteit tussen acties.
- De verwezenlijkingen van de federale overheid op het gebied van duurzame ontwikkeling zichtbaarder maken en de samenhang van het desbetreffende overheidsbeleid beter benutten.
- Communicatieacties rond duurzame ontwikkeling uitwerken zoals sociale marketing die gebaseerd zijn op het kennen, begrijpen en beantwoorden van de behoeften en waarden van de mensen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een federale communicatiestrategie uitwerken voor het duurzame ontwikkelingsbeleid.

Hierdoor zullen de zichtbaarheid en de samenhang van het duurzame ontwikkelingsbeleid op federaal niveau verbeterd kunnen worden. De financiële middelen die de federale staat in de communicatie pompt rond de verschillende componenten van duurzame ontwikkeling, zullen hierdoor ook meer renderen.

2. Een sociale marketingstudie en een jaarlijkse barometer uitvoeren.

Dankzij de sociale marketingstudie zal de communicatie overtuigender worden en zal zij de maatschappelijke basis van duurzame ontwikkeling breder kunnen maken; zij zal het ook mogelijk maken om bij te dragen tot duurzaamheidsdoelstellingen die door andere besturen worden nagestreefd.

3. De verwezenlijkingen van de federale overheden inzake duurzame ontwikkeling zichtbaar maken.

Hierdoor zullen de burgers, *stakeholders* en ondernemingen het federaal beleid rond duurzame ontwikkeling beter leren kennen, maar zal ook de deelneming aan het beslissingsproces inzake duurzame ontwikkeling verbeteren en zal de medewerking aan de ontwikkeling van een langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling aangemoedigd worden.

PRAKTISCH

1. Een federale communicatiestrategie uitwerken voor het duurzame ontwikkelingsbeleid

Dit komt erop neer dat, met het akkoord van de Comnetkern (FOD P&O en FOD Kanselarij van de Eerste Minister), een werkgroep zal worden opgericht bestaande uit de communicatieverantwoordelijken van de federale administraties, uitgebreid naar de leden van de cellen duurzame ontwikkeling die willen meewerken. Deze werkgroep, die gecoördineerd zal worden door de POD DO, zal tegen 2009 een communicatiestrategie uitwerken die zal worden omgezet in een operationeel vierjarenplan. De besturen zullen deze indicatieve strategie in hun activiteitensector kunnen toepassen en zullen haar kunnen opnemen in hun eigen communicatieacties die bijdragen tot duurzame ontwikkeling.

2. Een sociale marketingstudie en een jaarlijkse barometer uitvoeren

Deze studie zal worden uitgevoerd door een multidisciplinair team en er zal een jaarlijkse barometer worden ingevoerd om de communicatiestrategie te valideren en de evolutie van de bewustwording bij de verschillende doelgroepen te meten. De POD DO zal samen met de POD Wetenschapsbeleid deze studie coördineren en zal de uitvoering van de barometer voor zijn rekening nemen.

3. De verwezenlijkingen van de federale overheden inzake duurzame ontwikkeling zichtbaar maken

Bovenop de communicatie van de administraties over hun verwezenlijkingen inzake duurzame ontwikkeling, zullen de 2 huidige websites van de POD DO herbekeken, herwerkt en ontwikkeld worden om een multidisciplinair beeld te geven van het federale duurzame ontwikkelingsbeleid: de ene website zal bestemd zijn voor de "*stakeholders*" van duurzame ontwikkeling (duurzame-info.be); de andere zal gericht zijn op het grote publiek (duurzameontwikkeling.be). De POD DO neemt deze taak op zich (2008-2009).

4. Gemeenschappelijke communicatiecampagnes van verscheidene administraties opzetten over prioritaire multidisciplinaire thema's

Een dergelijke maatregel zal de impact van sectoriële communicatieacties die bijdragen tot duurzame ontwikkeling doen toenemen.

Bovendien zal deze maatregel de dagelijkse beslommingen van de burgers, ondernemingen en *stakeholders* meer op gelijke voet brengen met acties ten voordele van duurzame ontwikkeling.

De Belgische staat is de 2de adverteerder uitgedrukt in budgettermen (86,9 miljoen euro in 2006, waarvan meer dan 15 miljoen euro voor de federale administraties). Zij beschikt dus over het geheel genomen over een aanzienlijk budget, dat zelfs hoger is dan dat van grote overheids- of privé-ondernemingen.

4. Gemeenschappelijke communicatiecampagnes ontwikkelen

Deze communicatiecampagnes zullen gericht zijn op de eindgebruiker en zullen door verschillende besturen samen worden gevoerd over thema's die te maken hebben met de bezorgdheden van de burgers, de ondernemingen en de *stakeholders*. Deze campagnes, waarbij de belanghebbende administraties verenigd zijn, zullen tijdens de hele duur van het plan ontworpen en geleid worden binnen de werkgroep van communicatieverantwoordelijken die door de POD DO wordt gecoördineerd en die gesteund wordt door de Comnetkern (FOD Kanselarij van de Eerste Minister en FOD P&O).

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Eerst en vooral op federaal niveau, maar ook op gewestelijk, Europees of internationaal niveau :

- alle plannen, maatregelen, beleidsvormen en communicatiecampagnes in verband met één van de componenten van duurzame ontwikkeling die een communicatieluik bevatten;
- de Europese strategie duurzame ontwikkeling 2005 (luik "Communiceren, de betrokken partijen mobiliseren en het succes vergroten", richtlijnen betreffende het participatiebeleid van de burgers, maatregelen 26 tot 32).

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE
DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

2.2.4. Indicatoren voor duurzaam welzijn

Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven

SITUATIESCHETS

Sinds het einde van de jaren zestig volgt ons tevredenheids- en welzijnsniveau niet langer de stijgende curve van het BBP. Onze welvaart nam gestadig toe, maar ons welzijn niet. Onze ecologische voetafdruk daarentegen blijft maar groeien.

Het zou dus bijzonder interessant zijn om goed te begrijpen waarom en vanaf wanneer de stijgende rijkdom niet langer een toenemend welzijnsgevoel met zich meebrengt, maar wel een toenemende druk op de milieuproblemen en op de sociale en economische componenten (doorheen de ecologische en sociale saneringskosten).

In plaats van zich te baseren op het BBP, waarvan de groei ook beïnvloed wordt door ongevallen en rampen, zou het beter zijn om ontwikkelingsindicatoren te gebruiken die rekening houden met economische, sociale en milieuaspecten en die de uitwisselingsmogelijkheden tussen vermogens in overweging nemen, met inachtneming van de tevredenheidsgrens die eigen is aan elk van deze vermogens.

Om de beleidsvoering te kunnen sturen en vergelijkingen mogelijk te maken, zou men de verschillende bestaande indicatoren van duurzame ontwikkeling moeten kunnen samenvoegen, om tot een maximum van vier of vijf indicatoren te komen.

De POD Wetenschapsbeleid financiert hiertoe een onderzoeksproject dat een objectieve welzijnsindicator wil ontwikkelen. De onderzoeksresultaten zouden in 2010 beschikbaar moeten zijn.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Op korte termijn, en op basis van de bestaande onderzoeken over de talrijke indicatoren van duurzame ontwikkeling, tot een voorstel komen van een beperkt pakket erkende indicatoren van duurzame ontwikkeling, rekening houdend met het advies van de FRDO.
- Op middellange termijn zouden deze indicatoren concreet moeten worden gebruikt en zouden zij als referentie moeten dienen om het beleid te sturen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een synthesesdocument opstellen

over de indicatoren van duurzame ontwikkeling

Dit document wordt opgesteld door een groep speciaal daartoe aangeduide onderzoekers en zou ook een voorstel van 4 à 5 erkende indicatoren van duurzame ontwikkeling bevatten.

2. Het debat onder de burgers stimuleren

De burgers formuleren op basis van de naar voren gebrachte synthese hun mening over de vernoemde erkende indicatoren. Er zal een slotdocument worden aangenomen dat aan de regering zal worden voorgesteld.

3. De nieuwe indicatoren opnemen in de effectenstudies

Indien zij geïntegreerd kunnen worden in de Europese denkprocessen die de DOEB sturen, zouden de nieuwe indicatoren van duurzame ontwikkeling kunnen worden gebruikt in de duurzame ontwikkelingseffectbeoordelingen (DOEB). Omgekeerd zouden deze DOEB het mogelijk kunnen maken om de draagwijdte van deze indicatoren te bestuderen.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

4. De berekening van de (ecologische en sociale) satellietrekeningen structureren

Gelijklopend met en onafhankelijk van de Eurostat-contracten, zal het Federaal Planbureau (FPB) en/of het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) op een structurele manier de sociale en groene boekhouding (NAMEA, CDPE, SAM) bijwerken. Zij zullen evenwel financiële middelen van Eurostat blijven vragen om andere onderzoekspistes inzake milieuboekhouding te ontwikkelen, meer bepaald de analyses van de materiaalstromen in België.

PRAKTISCH

1. Een synthesesedocument opstellen over de indicatoren van duurzame ontwikkeling

In 2009 zal een werkgroep worden opgericht met daarin de verschillende teams die zich met de problematiek van de welzijnsindicatoren bezighouden: Well-Bebe, Transgovern, ... De POD DO zal het secretariaat ervan waarnemen. Het synthesesedocument zal in 2010 worden opgesteld. Het zal als basis dienen bij het door de FRDO georganiseerde overleg.

2. Het debat onder de burgers stimuleren

Het overleg zal in 2010 worden georganiseerd onder toezicht van de FRDO. De besluiten zullen in 2011 aan de regering worden voorgesteld.

3. De nieuwe indicatoren opnemen in de effectenstudies

In 2012 zal de POD DO aan de ICDO een aanpassing voorstellen van de indicatoren van de duurzaamheidstest naargelang van de beslissingen van het voorgaande proces. De Ministerraad zal de nieuwe versie van de test bekrachtigen.

4. De berekening van de (ecologische en sociale) satellietrekeningen structureren

Binnen het Federaal Planbureau zal, in samenwerking met het NIS, een operationele eenheid worden opgericht die zich met de kwestie zal bezighouden, met inzet van het statutair personeel (minimum 1 halftijdse werknemer). De Eurostat-fondsen zullen eerder gebruikt worden voor piloot- en onderzoeksopdrachten.

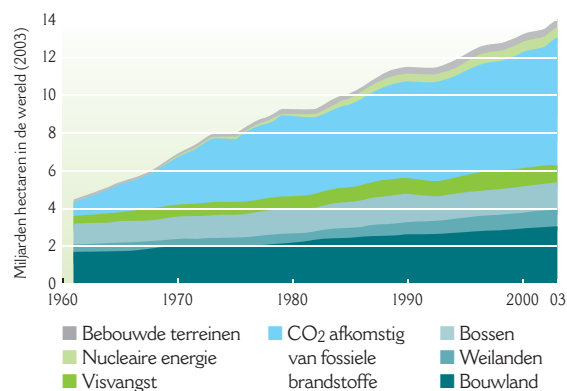
INTERACTIE MET ANDERE BELEIDVOERINGEN

Op nationaal vlak: Seminarie en standpunt FRDO / Platform IDO van het Federaal Wetenschapsbeleid / Onderzoeksobject Well-Bebe van de POD Wetenschapsbeleid / Contacten tussen België en het Global Footprint Network / Studie van de Koning Boudewijnstichting naar de tevredenheid van de Belgen over hun levensstandaard en studie 2007 van de VUB: "Het grootste geluk".

Op internationaal vlak: Internationale studies over de IDO (Index of Sustainable Economic Welfare, Happy Planet Index, ...) / Eurostat / European Environment Agency / Europese strategie DO / Strategie van Lissabon /

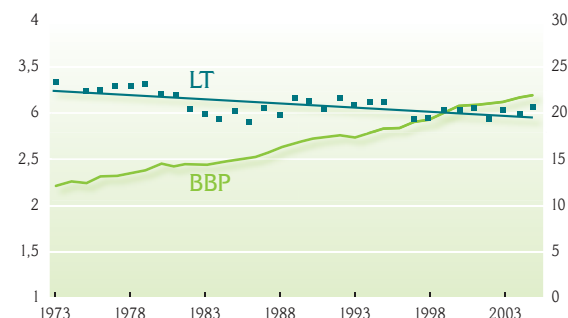
De ecologische voetafdruk onderverdeeld, 1961 - 2003

Bron: The Living Planet Report, 2006, WWF en Global Footprint Network

Reëel BBP per inwoner (inh duizenden dollar, rechter schaal) en gemiddelde levensstevredenheid LT, linker schaal) België 1973 - 2005

Bron: PIB: GGDC (2006) ; SV: European Commission (1973-2005) et Veenhoven (2006)

2.3. VERANDERINGEN NAAR EEN DUURZAME ONTWIKKELING

A. NAAR DUURZAME CONSUMPTIE- EN PRODUCTIEPATRONEN

In de transitie naar een meer duurzame wereld zal de manier waarop wij produceren, transporteren en consumeren een belangrijke rol spelen. Het bevorderen van duurzamere productie, duurzamer transport en duurzamere consumptie, alsook het wijzigen van onduurzame patronen is één van de belangrijkste uitdagingen in de volgende jaren.

Een duurzame productie, transport en consumptie neemt zowel de economische, sociale als milieuaspecten van productie van goederen en diensten in rekening. Het beschouwt ook de consumptie (zowel aankoop, gebruik en uiteindelijke verwijdering) van die producten en diensten.

Internationaal gezien staat het thema dan ook volop in de belangstelling. Op de top aangaande duurzame ontwikkeling in Johannesburg in 2002 werd een implementatieplan uitgewerkt. In dat implementatieplan werd een volledig hoofdstuk (hoofdstuk III) gewijd aan duurzame productie en consumptie. Hierin werd o.a. afgesproken om een 10-jarig kader van programma's met betrekking tot duurzame productie en consumptie te ontwikkelen. Ter invulling van dit 10-jarig kader werd een proces gestart, het zogenaamde Marrakech-proces. Dit programma staat onder leiding van UNEP (het milieuprogramma van de Verenigde Naties) en UNDESA (Het departement economische en sociale zaken van de Verenigde Naties), en wil zowel een wereldwijde als regionale (binnen Europa en binnen andere regio's in de wereld) dynamiek ontwikkelen. In 2010-2011 zal het thema ook op de agenda komen van de Commissie Duurzame Ontwikkeling (CSD) van de Verenigde Naties. En ook in de vernieuwde strategie van de Europese Unie met betrekking tot duurzame ontwikkeling krijgt duurzame productie en consumptie een hoofdrol toebedeeld. Europa brengt een specifiek actieplan hieromtrent uit

Zowel in het eerste federaal plan duurzame ontwikkeling (2000-2004) als in het tweede federaal plan duurzame ontwikkeling (2004-2008) werden verschillende acties ontwikkeld ter verduurzaming van de productie en consumptie. In het tweede federaal plan gaat het hoofdzakelijk om acties zoals:

- het bevorderen van “ethisch beleggen”;
- het minder gebruiken van natuurlijke grondstoffen;
- het bevorderen van minder vervuilende voertuigen;
- het verduurzamen van de overheidsaankopen;
- het bevorderen van maatschappelijk verantwoord ondernemen, e.a.

Aangezien duurzame consumptie- en productiepatronen een typische transversale aangelegenheid is, doorkruist het ook heel wat andere acties en maatregelen.

Een uitgesproken overkoepelende actie betreft actie 16 van dat 2de federaal plan. Ze voorziet de uitwerking van een globale strategie voor duurzame producten. Die globale strategie dient zowel een milieulijk en een socio-economisch luik te omvatten, alsook een geïntegreerde benadering van de diverse aspecten. Wat het milieulijk betreft, werd in 2007 een belangrijke vooruitgang geboekt en is een ontwerp geïntegreerd productplan uitgewerkt door de Stuurgroep duurzame productie en consumptie van de CCIM (Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid) dat reeds ter consultatie aan de stakeholders, de federale en de regionale administraties werd voorgelegd.

Wat het socio-economische luik betreft, is er echter nog geen vooruitgang geboekt. De verdere invulling hiervan, alsook de integratie tot een gemeenschappelijke strategie is dan ook één van de grote uitdagingen. Het aspect “**dematerialisatie**” (actie 15 van het tweede federaal plan duurzame ontwikkeling) zou hierin moeten uitgewerkt kunnen worden. De centrale gedachte hierbij is om te komen van het gebruik van “drie planeten” naar “één duurzame en eerlijke planeet” waarin aan de noden van alle bewoners op gelijkwaardige wijze kan worden voldaan, zonder dat dit de draagkracht van onze aarde en de toekomstige generaties die deze gaan bevolken overschrijdt. De uitwerking van de globale strategie aangaande duurzame productie en consumptie zal voor een belangrijk deel nog gebeuren in de loop van 2008, maar zal ook daarna verdere inspanning behoeven.

Belangrijk is in elk geval om die globale strategie klaar te hebben tegen het Belgische voorzitterschap van de Europese Unie in 2010, waardoor het thema ook een prominente rol kan spelen tijdens ons voorzitterschap. Belangrijk hierbij wordt ook het betrekken van de stakeholders om de strategie enerzijds ambitieus te maken, maar anderzijds ook om deze een zo breed mogelijk draagvlak te geven.

De actie m.b.t. maatschappelijk verantwoord ondernemen uit het tweede plan duurzame ontwikkeling werd ondertussen wel volbracht. Een gemeenschappelijk referentiekader werd, na brede consultatie met de stakeholders alsook betrokkenheid van de gewestelijke overheden, door de federale regering goedgekeurd. Een plan met concrete acties werd daarop uitgewerkt, ter advies aan de stakeholders voorgelegd en ten slotte door de federale overheid aangenomen.

In de looptijd van het derde plan duurzame ontwikkeling zal het dan ook zaak zijn de ontwikkelde acties ook effectief uit te voeren, te evalueren en eventueel aan te passen of er nieuwe te ontwikkelen.

Een andere globale actie die ondersteunend werkt in het kader van duurzame productie en consumptie, is actie 17 uit het tweede federaal plan. De werkgroep duurzame overheidsopdrachten van de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling bereidde een Nationaal Actieplan Duurzame Overheidsopdrachten voor. Dit plan dient duurzaamheidsaspecten (economische, sociale en milieuaspecten) beter te integreren in overheidsopdrachten van de verschillende Belgische overheden. Hierdoor kunnen zij enerzijds een voorbeeldrol spelen en anderzijds ook zelf duurzame productie en consumptie bevorderen.

De raakpunten tussen duurzame productie en consumptie, maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzame overheidsopdrachten moeten verder worden uitgewerkt zodat er een goede afstemming ontstaat en het beleid op die diverse domeinen op een meer geïntegreerde manier verloopt. Deze afstemming zal dan ook deel uitmaken van de globale strategie ter bevordering van duurzame productie en consumptiepatronen.

De acties die in dit hoofdstuk worden voorgesteld, willen de huidige consumptie- en productiepatronen in welomlijnde domeinen wijzigen: de reclamecommunicatie, de houtconsumptie en de biobrandstoffen.

2.3.1. Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling

Duurzame ontwikkeling opnemen in communicatie en reclame

SITUATIESCHETS

De maatregelen van het 2de federaal plan betreffende reclame zijn slechts gedeeltelijk toegepast: de maatregel die tot doel had een observatorium voor de reclame op te richten, heeft geen concrete vorm gekregen. Het blijft nochtans noodzakelijk om een **forum tot reflectie en actie** inzake de inhoud en de vorm van reclame in het leven te roepen. Het onderzoek dat het OIVO in 2006 uitvoerde (“Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling: verzoenbaar?”) beklemtoont de noodzaak om uit de impasse te geraken, zodat vrijwillige en opgelegde maatregelen kunnen worden ingevoerd.

Tegelijkertijd ontstonden in Europa initiatieven om de **impact van reclame op het milieu en op de maatschappij** te meten. Zo heeft het Franse ADEME, in partnership met LVMH, Ecopublicité ontworpen. Dit is een tool waarmee de adverteerders en reclamebureaus de milieu-impact van hun campagnes kunnen meten. Later zou het mogelijk moeten zijn om ook de maatschappelijke impact van reclame, inclusief de inhoud van de boodschappen, te kunnen meten.

Het actieplan **Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen** (MVO), dat in 2007 aan de Ministerraad werd voorgelegd, bevat daarenboven geen specifieke maatregel om de vormen van reclamecommunicatie van een onderneming op te nemen in zijn maatschappelijke balans.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Communicatie en reclame “verduurzamen”.
- De ecologische en maatschappelijke impact ervan op duurzame ontwikkeling beperken.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een forum tot reflectie en actie creëren

Dit forum zou gewijd zijn aan reclamecommunicatie en aan de impact ervan op duurzame ontwikkeling. Het doel bestaat erin de negatieve ecologische en maatschappelijke impact van reclamecommunicatie te verminderen.

2. Een evaluatietool uitwerken

Met deze evaluatietool zou het mogelijk zijn om de ecologische en maatschappelijke impact van reclamecommunicatie te meten (zie “écopublicité” of “duurzaamheidsindex”).

3. De impact van de campagnekeuze integreren in MVO

De ecologische en maatschappelijke impact van de bedrijfscommunicatie is een van de criteria van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het zou bijgevolg gepast zijn om dit aspect te vermelden in de duurzaamheidsverslagen die door de ondernemingen worden gepubliceerd. Aan de werkgroep van de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA), die bevoegd is voor het uitvoeren van actie 9 van het federaal actieplan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in België, zal worden gevraagd om dit aspect in overweging te nemen bij haar activiteiten. Wij herinneren eraan dat dit actieplan meer bepaald tot doel heeft om het opstellen van duurzaamheidsverslagen te bevorderen. Het uiteindelijke doel is ook dat adverteerders beter rekening zouden houden met duurzame ontwikkeling bij hun keuzes op het gebied van reclamecommunicatie.

PRAKTISCH

1. Een forum tot reflectie en actie creëren om de negatieve ecologische en maatschappelijke impact van reclamecommunicatie te verminderen

Dit forum zal vertegenwoordigers van de overheid, adverteerders, reclamebureaus en consumenten bijeenbrengen. Elk ontwerp van maatregel inzake reclame zal in dit forum tot reflectie en actie besproken worden door de betrokken partijen. Zo zullen bepaalde maatregelen inzake reclame die in het ontwerp van Productplan staan aan dit forum worden voorgesteld om er te worden onderzocht. Het gaat voornamelijk om voorstellen tot maatregelen inzake :

- het vermelden van een boodschap van algemeen nut op reclame voor producten die in het ontwerp van Productplan staan;
- het vermelden van de energieklassen van auto's;
- de verplichting om vooraf de goedkeuring te krijgen van een goedkeuringscommissie voor iedere reclame die een milieuarargument inroept;
- verwezenlijking van een tool waarmee de ecologische en maatschappelijke invloeden van reclame kunnen worden geëvalueerd (zie punt 2 hieronder).

Deze ruimte tot reflectie en actie zal de volgende 4 doelstellingen hebben :

- gegevens over reclamecommunicatie verzamelen, deze analyseren en richtlijnen en maatregelen voorstellen (gaande van opleiding/sensibilisering via vrijwillige akkoorden tot regelgeving);
- elk ontwerp tot maatregel inzake reclame in de ruime betekenis van het woord onderzoeken en bespreken, d.w.z. reclame op de verkoopplaatsen, etikettering, affichage, labels, enz., inclusief de definitie van mogelijk "bedrieglijke" beweringen en dan speciaal deze die ecologische of ethische argumenten bevatten; actie 3 van het ontwerp van Productplan stelt voor om het bestaande juridische kader (de wet op de handelspraktijken) aan te vullen om zo een doeltreffende controle van reclameboodschappen mogelijk te maken die beweringen van ecologische aard bevatten;
- de maatregelen effectief aannemen in overleg met de betrokken partijen (*stakeholders*);
- erop toezien dat de genomen maatregelen worden nageleefd en, desgevallend, klachten ontvangen & behandelen en reclame die de gepubliceerde maatregelen overtreden, bestraffen.

In eerste instantie zal de FOD Economie - Raad voor het Verbruik op de betrokken partijen van de Raad voor het Verbruik een beroep doen om binnen deze Raad de problematiek inzake reclame en duurzame ontwikkeling te behandelen. Indien men het oneens is, zal deze ruimte tot reflectie en actie binnen een andere instantie worden opgericht tegen 2010.

2. Een evaluatietool uitwerken

Doel is tegen 2011 een evaluatietool te ontwikkelen en aan de reclamebureaus ter beschikking te stellen waarmee zij de impact van hun communicatie kunnen meten (zie "écopublicité" of "duurzaamheidsindex"). Betrokken partijen zijn alle media (televisie, affichage, geschreven pers, internet, radio, drukwerk, *mailings*, enz.).

Het ontwerp van Productplan stelt voor om een tool te ontwikkelen waarmee de milieu-impact van een reclamecampagne kan worden gemeten. De POD DO zal deze tool uitbreiden om er een meetinstrument van te maken waarmee ook de maatschappelijke impact van een reclamecampagne kan worden gemeten. Dit zal gebeuren in overleg met de FOD Economie, de FOD Leefmilieu en de POD Maatschappelijke Integratie.

3. De impact van de campagnekeuze integreren in MVO

Dit betekent dat in de duurzaamheidsverslagen rekening wordt gehouden met de impact van de communicatiekeuzes. Dit gebeurt door de groep van experts en stakeholders van de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) die door het actieplan MVO is opgericht. De werkgroep MVO van de ICDO staat in voor de opvolging van deze actie (2009).

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Actieplan Geïntegreerd Productbeleid (momenteel in voorbereiding).

2.3.2. Houtconsumptie

Eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen

SITUATIESCHETS

De bossen moeten ecologische, economische en sociale functies, zowel nu als in de toekomst, kunnen blijven vervullen. Het zijn ecosystemen met een grote verscheidenheid aan planten en dieren, die het landschap, de waterhuishouding en het klimaat beïnvloeden. Naast ecologische functies hebben bossen voor miljoenen mensen wereldwijd ook een sociale functie. Vaak zijn ze zelfs van essentieel belang voor het overleven van mensen: als bron van voedsel, hout of als 'thuis'. Tot slot hebben bossen ook een grote economische waarde: niet alleen omwille van de houtopbrengst en de werkgelegenheid, maar ook door hun functies als ecosysteem. Ze bieden mensen tal van essentiële goederen en diensten en komen zo tegemoet aan de noden van toekomstige generaties. Ondanks alle inspanningen op het internationale, nationale en lokale niveau gaat jaarlijks ruim 13 miljoen hectare aan bossen verloren (FAO).

Duurzaam bosbeheer is ecologisch verantwoord, sociaal aanvaardbaar en economisch rendabel. Het verwijst zowel naar het lokale als naar het mondiale niveau, en wijst op het belang dat geen schade berokkend mag worden aan de ecosystemen.

Vanuit duurzame ontwikkeling wordt in deze context belang gehecht aan legaliteit en certificering van duurzaam bosbeheer. Legaal bosbeheer heeft betrekking op het respecteren van alle relevante wetgeving. Certificering van duurzaam bosbeheer betreft het controleren van prestaties van het geplande en uitgevoerde bosbeheer ten opzichte van vooropgestelde criteria. Er bestaan verschillende door onafhankelijke organisaties erkende systemen, bijvoorbeeld FSC en PEFC. Bij duurzaam bosbeheer wordt het naleven van de wettelijke vereisten als minimumcriterium vooropgesteld.

Doelstelling op korte en middellange termijn

- De hernieuwde Europese Strategie inzake duurzame ontwikkeling vermeldt: "Het effectief leveren van een bijdrage om de vier VN globale doelstellingen inzake bossen te behalen tegen 2015."
- De vier doelstellingen werden in 2006 door de Verenigde Naties (UNFF) aangenomen. Ze zijn te raadplegen op <http://www.un.org/esa/forests/about.html>.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een gedragscode voor de houtsector

Een duidelijke overheid kan de Belgische producenten, verwerkers, distributeurs en de consumenten aanzetten om haar voorbeeld te volgen. De Minister van Leefmilieu zal de houtsector aanmoedigen een gedragscode te ontwikkelen ter promotie van hout afkomstig uit duurzaam beheerde bossen. Naar aanleiding van de gedragscode zal de overheid de houtsector ondersteunen in het opzetten van een promotiecampagne voor hout uit duurzaam beheerde bossen.

2. Het meten van het verhandeld duurzaam hout

Er bestaat nog geen indicator die de beschikbaarheid van gecertificeerde houtproducten (FSC en PEFC) op de Belgische markt meet. Deze zal worden ontwikkeld.

3. Internationale samenwerking inzake armoedeproblematiek en bosbeleid

De bescherming van wouden in ontwikkelingslanden is onder meer afhankelijk van de verbetering van plaatselijke landbouwmethoden en elektriciteits- en energievoorziening. Daartoe dienen landbouwers en plaatselijke lokale autoriteiten samengebracht te worden. Het doel is om landbouwers te overtuigen over te gaan tot rendabele teelttechnieken met het nodige respect voor het plaatselijk ecosysteem.

4. Strijd tegen illegale houtkap en de handel in illegaal hout

Om de herkomst en het transport van legaal en illegaal hout te kunnen vaststellen is een internationaal systeem van tracering nodig. Houtproducerende landen moeten ondersteund worden bij het opzetten van een dergelijk systeem, alsook bij het uitwerken van de bosbouwwetgeving en de naleving ervan.

In Nederland is het aandeel FSC-gecertificeerd hout gestegen van 4% in 1999 tot 11% in 2005. Voor België zullen deze gegevens ingezameld worden (zie maatregel 2).

5. Beperken van emissies van ontbossing

Ontbossing is verantwoordelijk voor 20-25% van de totale antropogene CO₂-emissies. Het opzetten van pilootprojecten om emissies van ontbossing in de tropen te reduceren, kan een aanzienlijke bijdrage leveren in de strijd tegen de opwarming van de aarde en voordelen opleveren op het vlak van biodiversiteit en armoedebestrijding.

INTERACTIES MET ANDERE BELEIDSNIVEAUS

De problematiek inzake duurzame houtproductie- en -consumptie komt ter sprake in :

- a) de omzendbrief van 18 november 2005 betreffende het aankoopbeleid van de federale overheid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout;
- b) de beleidsplannen van de diensten voor ontwikkelings-samenwerking;
- c) het (ontwerp) Actieplan voor Duurzame Overheidsopdrachten.

PRAKTISCH

1. Een gedragscode voor de houtsector

Het DG Leefmilieu zal in haar contacten met de houtsector aansturen op een algemene gedragscode in verband met het gebruik van hout uit duurzaam beheerde bossen. De Minister van Leefmilieu zal in 2008 de sector hiertoe aanmoedigen. Er zal tevens onderzocht worden hoe deze gedragscode wordt opgevolgd. Een algemene gedragscode voor de houtsector zal gecommuniceerd worden aan het publiek door een gezamenlijke promotiecampagne van de overheid en de betrokken sectoren. Deze campagne zal naast duurzaam bosbeheer ook hout promoten als een milieuvriendelijk alternatief.

2. Het meten van het verhandelde duurzame hout

De indicator zou bijvoorbeeld de consumptie van gecertificeerd hout in België t.o.v. het totaal verbruik van hout in België kunnen meten. Een gelijkaardige oefening werd reeds in Nederland gemaakt. De FOD Leefmilieu zal in 2009 in samenwerking met het Nationaal Instituut voor Statistiek (NIS) bekijken welke de beste omschrijving van de indicator zal zijn. De indicator zal door het NIS gepubliceerd en jaarlijks geactualiseerd worden. Voor de gegevensinzameling kan bijvoorbeeld gewerkt worden met de huishoudenquêtes, de structuurenquêtes voor ondernemingen en / of PRODCOM.

3. Internationale samenwerking inzake armoedeproblematiek en bosbeleid

De bescherming van wouden in ontwikkelingslanden is onder meer afhankelijk van de verbetering van plaatselijke landbouwmethoden en elektriciteits- en

energievoorziening. Daartoe dienen landbouwers en plaatselijke lokale autoriteiten samengebracht te worden. Het doel is om landbouwers te overtuigen over te gaan tot rendabele teelttechnieken met het nodige respect voor het plaatselijk ecosysteem.

4. Strijd tegen illegale houtkap en handel in illegale houtproducten

De FOD Leefmilieu zal meewerken aan het uitwerken van het Europees controlesysteem in de strijd tegen illegale houtkap en handel in illegale houtproducten: FLEGT (Forest Law Enforcement, Governance and Trade). Ook op federaal niveau moeten hiervoor de nodige voorbereiding gebeuren. Op internationaal niveau is een samenwerking met de Belgische ontwikkelingssamenwerking noodzakelijk om houtproducerende landen bij te staan in de uitbouw van een dergelijk traceringsysteem. Bijzondere aandacht moet gaan naar de Democratische Republiek Congo, waar België een belangrijke partner kan zijn in de voorbereidingen van een Vrijwillig PartnerschapsAkkoord (VPA) in het kader van het EU FLEGT Action Plan.

5. Beperken van emissies van ontbossing

De Belgische ontwikkelingssamenwerking zal bekijken of pilootprojecten kunnen worden ondersteund die bijdragen tot het reduceren van emissies van ontbossing in de tropen. Deze pilootprojecten leiden niet alleen tot verminderde reducties van broeikasgassen, dragen bij tot het behoud aan biodiversiteit en de strijd tegen de armoede, maar leveren ook waardevolle ervaringen op die zullen aangewend worden bij de uitwerking van een toekomstig mechanisme m.b.t. “vermeden ontbossing” binnen de UNFCCC (dit punt is afhankelijk van onderhandelingen binnen UNFCCC).

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE
DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

2.3.3. Duurzame biobrandstoffen

De meest efficiënte biobrandstoffen produceren op de meest duurzame manier

SITUATIESCHETS

Biobrandstoffen dragen bij tot ons streefdoel om onze energieafhankelijkheid en onze productie van broeikasgassen te verminderen. De CO₂-balans varieert echter van de ene biobrandstof tegenover de andere. Zo leveren bepaalde planten een hoog rendement op met weinig meststoffen, pesticiden of irrigatie en worden zij volledig benut. Andere biobrandstoffen daarentegen vereisen heel wat fossiele energie, als zij al niet geproduceerd worden op opzettelijk afgebrande velden.

In de huidige toestand van de technologie is er in Europa onvoldoende oppervlakte die aan de productie van biobrandstoffen kan worden toegewezen; in België is er nog veel minder (zelfs indien men er het braakland en de huidige milieuvriendelijke landbouwmaatregelen voor zou inzetten) om een volledige onafhankelijkheid van fossiele brandstoffen in het vooruitzicht te stellen. De biobrandstoffen van de 2de generatie zouden echter wel uit veel meer uiteenlopende organische stoffen kunnen worden geproduceerd (stro, hout, microalgen). Ze zijn evenwel nog helemaal niet economisch rendabel en vereisen dus verder onderzoek.

Biobrandstoffen kunnen dus helpen in de strijd tegen de klimaatopwarming, maar zij alleen kunnen niet voor de oplossing zorgen. Temeer omdat er rekening moet worden gehouden met het dalende verbruik van fossiele energie en met de toewijzingskeuzes van de niet voor voeding bestemde biomassa.

Kortom, biobrandstoffen hebben een positieve of negatieve impact naargelang van de manier waarop zij worden geproduceerd en gebruikt. Zo zou de mogelijke stijging van de westerse landbouwprijzen ten gevolge van de verminderde overschotten en van een heroriëntering van de subsidies de handelsvoorwaarden met de armere landen weer in evenwicht kunnen brengen. Maar omdat men de productiekosten voortdurend moet verlagen om

de concurrentiekracht te behouden, bestaat er een groot risico dat de intensieve en extensieve teeltpraktijken voorrang zullen krijgen. Dit draagt op zijn beurt bij tot het verschil in welvaart, tot aantasting van de grond en slechtere arbeidsomstandigheden, maar ook tot minder biodiversiteit, conflicten inzake eigendomsrechten of tot de massale invoer van GGO's zonder voorafgaand overleg.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- **Korte termijn** : Het de besluitvormers mogelijk maken om gefundeerde keuzes te maken en de bevolking inlichten over de mogelijke reële impact van biobrandstoffen.
- **Middellange termijn** : Geïntegreerde beheerssystemen van de biomassa ontwikkelen, rekening houdend met de behoeften inzake voeding, energie, ecologie en met de maatschappelijke behoeften.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Advies over de invloeden van biobrandstoffen

De studie 'Bioses', gefinancierd door de POD Wetenschapsbeleid, zal het voorwerp uitmaken van een advies van de FRDO.

2. De duurzame productie van biobrandstoffen bevorderen

Dit zou gebeuren door mee te werken aan de ontwikkeling en via de internationale handel. De levering en invoer van biobrandstoffen zouden een duurzaamheidscertificaat krijgen.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Deze maatregelen schrijven zich in binnen de federale en internationale beleidslogica en die de volgende wettelijke basis hebben.

- **Nationaal - federaal** : Koninklijke Besluiten betreffende het gebruik van biobrandstoffen, milieuvriendelijke landbouwmaatregelen, gewestelijk landbouwbeleid, programmawet en andere besluiten tot accijnsverlaging van juli 2005, verschillende studies (Pricewaterhousecoopers, IDD, ...), progress report on the promotion of biofuels in Belgium in 2006 & 2007, onderzoek Bioses (SSDII) van de POD Wetenschapsbeleid.
- **Internationaal** : Europese richtlijnen (2003/30/CE) - (2003/96/CE), Biofuels Progress Report in the Member States of the European Union {COM(2006) 845 final} {SEC(2007) 12}, de Europese oproep tot voorstellen FP7-KBBE-2007-1 onder de rubrieken "Novel plants for energy production" en "Plants providing oils of the future". Studie OESO 2007.

PRAKTISCH

1. Advies over de invloeden van biobrandstoffen

Het advies zal in 2009 worden gevraagd nadat de resultaten van de eerste studie zijn verschenen. Het advies zal aanbevelingen voor de regering bevatten.

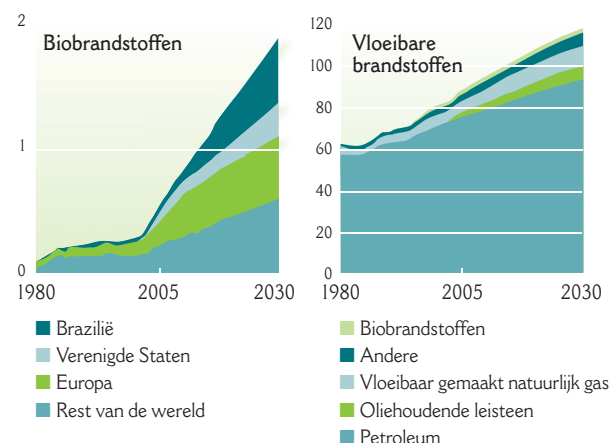
2. De duurzame productie van biobrandstoffen bevorderen

In 2009 zullen de FOD's Buitenlandse Zaken, Leefmilieu, Tewerkstelling en de POD Duurzame Ontwikkeling een promotieactie voeren. Er zal een voorstel inzake certificaat worden uitgewerkt.

De FRDO zou in 2010 zijn advies formuleren. De toepassing zou eind 2010 voorzien zijn, met een herziening om de twee jaar, naargelang van het onderzoek van de POD Wetenschapsbeleid.

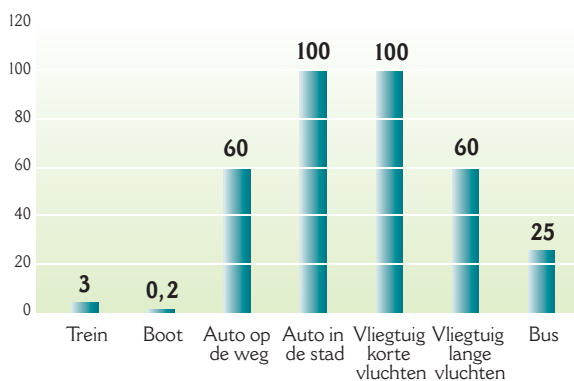
Een spectaculaire, maar beperkte groei In miljarden olie-equivalent

Bron: EXXON, paru dans *Alternatives Economiques* n°259, juin 2007, p.47

Uitstoot van broeikasgassen door gemotoriseerde voertuigen, uitgedrukt in gram koolstof per passagier.km

Bron: http://www.manicore.com/documentation/articles/palais_mai2001.html
J.-M. Jancovici <http://www.manicore.com>

Energiebalans

(verhouding energie geleverd door de biobrandstof
t.o.v. de energie nodig voor zijn productie)

Braziliaanse rietsuiker :	3,70 – 10,20
Europese tarwe :	0,81 – 1,03
Suikerbiet :	0,56 – 0,65
Palmolie :	5,63
Sojaolie :	1,43
Koolzaadolie :	0,33 – 0,82

(IEA 2004, MACEDO 2004, LANGEVIN 2005)

B. AANPASSING AAN EN BESTRIJDEN VAN DE NEGATIEVE EFFECTEN INZAKE KLIMAATVERANDERING

Klimaatverandering en de opwarming van de Aarde staan sinds vorig jaar hoog op de (politieke/maatschappelijke) agenda. De film “An inconvenient truth” veroorzaakte een ware klimathype. Duurzame ontwikkeling is sterk verweven met deze problematiek.

Ten eerste, onze huidige productie- en consumptiepatronen op het vlak van energie veroorzaken een hoge uitstoot van broeikasgassen. Dit leidt tot de opwarming van de Aarde en dus tot klimaatwijziging.

Ten tweede heeft de klimaatverandering een grotere impact op de landen van het Zuiden dan op deze van het Noorden. Desalniettemin is het Noorden grotendeels verantwoordelijk voor de klimaatwijziging. De geïndustrialiseerde landen stoten immers veel meer broeikasgassen uit dan de ontwikkelingslanden.

De strijd tegen de klimaatverandering plaatst ons voor een dubbele uitdaging: **minderen** (mitigation) en **aanpassen** (adaptation). Enerzijds moeten we veel minder broeikasgassen uitstoten. Anderzijds moeten we ons voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering.

“MINDEREN”

Op internationaal niveau heeft de Europese Unie zich geëngageerd om de mondiale temperatuurstijging ten gevolge van de uitstoot van broeikasgassen te beperken tot maximaal 2° Celcius t.o.v. 1990. De EU15 is in dit verband krachtens het Protocol van Kyoto verplicht in de periode 2008-2012 een gemiddelde reductie van haar broeikasgasemissies met 8% t.o.v. het niveau van 1990 te realiseren. Voor België vertaalt deze verplichting zich in een vermindering met 7,5%.

De Europese Raad heeft zich inmiddels eveneens uitgesproken over vermindering van de uitstoot van broeikasgassen voor de Europese Gemeenschap op langere termijn:

- 1) Tegen 2020 een vermindering van de Europese uitstoot met ten minste 20% ten opzichte van 1990 en zelfs 30% indien andere regio's in de wereld zich engageren in het kader van een internationale overeenkomst.
- 2) Tegen 2050 een vermindering van de Europese uitstoot van 60%, en zelfs 80% indien andere regio's in de wereld zich engageren.

Voor het behalen van de laatste twee doelstellingen werd nog geen lastenverdeling voor de verschillende lidstaten vastgelegd.

Met deze vooruitzichten neemt Europa de leiding bij het inperken van de gevolgen van Klimaatverandering tot een aanvaardbaar niveau. Daartoe dient de piekuitstoot van broeikasgassen op wereldniveau zo snel mogelijk gehaald te worden (binnen de komende decennia). In de daaropvolgende jaren is een aanzienlijke daling nodig.

“AANPASSEN”

Op wereldvlak heeft de Conferentie der Partijen op het CCNUCC (Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering) een vijfjarenwerkprogramma aangenomen dat gestructureerd is volgens de wetenschappelijke, technische en sociaaleconomische aspecten van de impact van, de kwetsbaarheid tegenover en de aanpassing aan de klimaatverandering.

De Europese strategie voor het garanderen van een goede coördinatie en de efficiëntie van de antwoorden op de gevolgen van de klimaatverandering staat in het Europese groenboek “Adapting to climate change in Europe : options for EU action”. Dit document onderzoekt de gevolgen van de klimaatverandering in Europa, de argumenten die ten gunste van de actie pleiten en de elementen van de aanpassingsstrategie in de Europese Unie. De aandacht gaat in het bijzonder naar de rol van de EU, maar gezien de doeltreffendheid van de uit te voeren aanpassingsstrategie wordt ook rekening gehouden met de belangrijke rol van de **nationale, gewestelijke** en **lokale** overheden. Zo kunnen wij meer bepaald een rationeler gebruik van de beperkte watervoorraden vermelden of de aangepaste verzorging van kwetsbare personen en bejaarden tijdens hittegolven.

Op Belgisch vlak wijst de momenteel beschikbare informatie erop dat de kustzone, de waterwegen en de bosbouw bijzonder kwetsbaar zijn, zelfs wanneer er ‘s zomers een gemiddelde regionale temperatuurstijging is van minder dan 3°C.

In een dergelijk scenario zouden ook de watervoorraden, het risico op overstromingen en de menselijke gezondheid ons zorgen kunnen baren, hoewel er hieromtrent een grotere onzekerheid heerst. Bij een temperatuurstijging van 3°C of meer, zullen de ecosystemen en bossen waarschijnlijk ernstig in gevaar komen, terwijl de droogte en de hittegolven een grote bron van bezorgdheid zullen worden op het vlak van gezondheid. De bestaande aanpassingsmaatregelen zijn gericht op de bescherming van de kustzones, het beheer van het risico op extreme hoogwaterstanden en het bosbeheer. Bijgevolg zullen de preventieve maatregelen inzake volksgezondheid moeten worden versterkt.

FEDERALE BELEIDSACTIES

De twee vorige federale plannen inzake duurzame ontwikkeling besteedden ruimschoots aandacht aan klimaat en energie. De ICDO zal de volgende acties verder opvolgen :

- bijdragen tot de ontwikkeling van schonere of hernieuwbare energieën door een beleid ter normering van de instrumenten voor de productie van hernieuwbare energie (windmolens, zonnepanelen, biobrandstoffen, enz.);
- aandacht vragen voor de problemen van de klimaatveranderingen en voor het ermee samenhangende energie-, verkeers- en infrastructuurbeleid tijdens het jaarlijks parlementair debat over de vooruitzichten inzake duurzame ontwikkeling;
- onderling integreren van het klimaat-, ozon- en verzuuringsbeleid in andere aspecten van het overheidsbeleid;
- opstellen van een actieplan hernieuwbare energie en rationeel energiegebruik en het deels integreren ervan in het nationaal klimaatplan;
- oprichten van een kenniscentrum dat tot taak zou hebben adviezen te formuleren om het klimaat- en energiebeleid te ondersteunen en om toegepast onderzoek te verrichten;
- het concreet toepassen van het principe van de derde investeerder inzake investeringen voor energie-efficiëntie op de gebouwen van de federale overheid.

Dit voorontwerp van plan bevat ook drie nieuwe acties rond klimaat en energie. Een actie van dit plan besteedt aandacht aan het klimaatbeleid op korte (2008-2012) en middellange (2020) termijn. Ook is er een actie inzake de ontwikkeling van een langetermijnvisie met betrekking tot klimaat. Een derde actie behandelt de maatschappelijke en de externe dimensie van het Belgische klimaatbeleid.

2.3.4. Engagements inzake Klimaat – horizon 2008-2012 (korte termijn) en 2020 (middellange termijn)

SITUATIESCHETS

In 2012 loopt het Kyotoprotocol ten einde. België zal moeten bewijzen dat het zich heeft gehouden aan zijn engagement om de uitstoot met 7,5% te verlagen tegenover 1990.

De gewesten en de federale overheden hebben tal van maatregelen genomen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Het is onmogelijk om ze in het kader van dit plan allemaal op te sommen. Het is eveneens onmogelijk om alle nog te nemen maatregelen op te sommen. Daarom zullen wij ons beperken tot enkele initiatieven die de federale overheid zelf zal ondernemen op korte termijn en tot initiatieven die genomen moeten worden in sectoren met een hoog reductiepotentieel: de bouw-, de energie- en de transportsector.

De Europese Raad heeft voor het EG-beleid duidelijke doelstellingen op middellange termijn vastgelegd inzake energie-efficiëntie, de productie van hernieuwbare energie en het gebruik van biobrandstoffen. Deze doelstellingen werden (in juni 2007) gedeeltelijk doorgeschoven naar de Lidstaten.

Het tweede federaal plan duurzame ontwikkeling (actie 21) voorzag het uitwerken van maatregelen inzake hernieuwbare energie en een rationeel energieverbruik. Intussen heroriënteert een nieuwe Europese richtlijn (2006/32/CE) de activiteiten in de richting van een Europees klimaatbeleid.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- In het kader van de Europese verdeling moet België op **korte termijn**, tijdens de periode 2008-2012, een gemiddelde reductie van de uitstoot van broeikasgassen met 7,5% bereiken in vergelijking met het referentiejaar (1990 voor de meeste gassen). In het kader van het samenwerkingsakkoord tussen de drie gewesten moet het Vlaamse Gewest, voor de periode 2008-2012, een reductie bereiken van 5,2%, het Waalse Gewest van 7,5% en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van +3,5%.
- Op **middellange termijn** moet, in België, het aandeel van biobrandstoffen in de transport-brandstoffen met 5,75% zijn toegenomen in 2020, moet het aandeel van hernieuwbare energiebronnen in het elektriciteitsverbruik met 6% zijn gestegen in 2020. Voorts moet er in 2017 een vermindering van 9% van de energieconsumptie zijn (= een verbetering van de energie-efficiëntie).

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. De energie-efficiëntie in België verhogen

In toepassing van de Europese richtlijn (2006/32/CE) zijn de federale overheden, in samenwerking met de gewesten, begonnen met het opmaken van een eerste Belgisch ontwerpactieplan 'Energie-efficiëntie 2008-2012'. Dit actieplan somt de maatregelen op inzake energie-efficiëntie en hernieuwbare energie. Tegen het jaar 2020 zal een actieplan worden uitgewerkt om de bestaande acties te versterken.

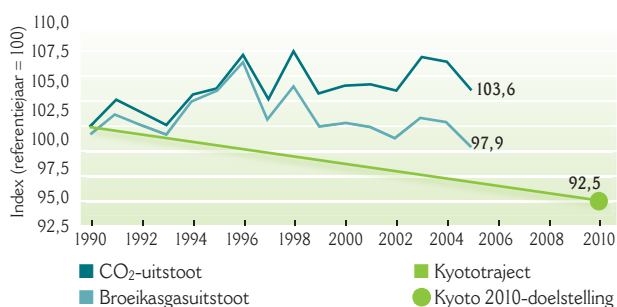
2. Het klimaatbeleid op federaal niveau organiseren

Het klimaatbeleid uitvoeren is niet de zaak van een enkele overheidsdienst en/of minister. Om werkelijk tot een maatschappij te komen die minder broeikasgassen uitstoot moet de klimaatproblematiek geïntegreerd worden in het beleid van alle overheidsdiensten. De samenwerking tussen de federale diensten moet dus worden verstevigd.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Evolutie van de uitstoot van broeikasgassen in België

Bron: <http://www.climat.be>

Voorspelling Belgische broeikasgasemissies (indien maatregelen)

Bron: NIR 2007

3. Het aankoopbeleid van de federale staat sturen

Het doel van deze maatregel is bij te dragen tot het bevorderen van maatregelen die de uitstoot van broeikasgassen beperken (beïnvloeding van de overheidsopdrachten). De federale staat moet een regulerende rol spelen. Via zijn aankoopbeleid beschikt de staat over tal van middelen om in te werken op de energiesector (productie en consumptie) en op de transportsector.

PRAKTISCH

1. De energie-efficiëntie in België verhogen

In 2010 zullen alle maatregelen die voorzien zijn in het eerste actieplan inzake energie-efficiëntie geëvalueerd worden op basis van de Belgische doelstelling inzake energie-efficiëntie. Op basis hiervan zullen de FOD Economie, de gewesten en de andere FOD's een tweede plan opstellen voor de periode 2011-2015. België zal tegen 2020 dit tweede plan uitbreiden.

2. Het klimaatbeleid op federaal niveau organiseren

Het klimaatbeleid moet worden geïntegreerd in de sectoren mobiliteit, defensie, energie, economie, ontwikkelingssamenwerking, werkgelegenheid, fiscaliteit, duurzame ontwikkeling, mobiliteit, onderzoek en innovatie, enz. Naar aanleiding van de nationale klimaatcommissie in 2009 zullen vertegenwoordigers van de federale ministers en van de besturen analyseren hoe de krachten op federaal niveau gebundeld kunnen worden om het federale beleid tegen de klimaatopwarming te consolideren. Hiertoe zal een federale Task Force worden opgericht die zal worden voorgezeten door de FOD Leefmilieu, cel klimaat.

3. Het aankoopbeleid van de federale staat sturen

Vanaf 2009 worden de volgende acties ingevoerd :

- alle federale administraties kopen verplicht elektriciteit aan die op basis van hernieuwbare energiebronnen is geproduceerd;
- met publiekrechtelijke ondernemingen zoals de NMBS wordt onderhandeld om de aankoop van groene stroom te promoten voor hun interne werking. Desgevallend zouden deze ondernemingen ook hun eigen productie van hernieuwbare energie moeten uitbouwen (zonnepanelen, windmolens, ...);
- het vastleggen van ambitieuze certificeringcriteria voor de energieprestaties van openbare gebouwen bestemd voor de verkoop of verhuur. Er zal geen enkele transactie mogelijk zijn zonder deze certificering;
- het verplicht aankopen van de meest milieuvriendelijke wagens voor wagenparken van de overheid. Er zal gekeken worden hoe rekening kan worden gehouden met een gemiddelde CO₂ uitstoot. De bestaande omzendbrief zal herzien worden door de FOD Economie, dienst Energie;
- de systematische invoer van het criterium energieverbruik bij het aankopen van elektrische toestellen of verwarmingsapparatuur. Dit criterium zou een prominente plaats innemen.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

In uitvoering van het eerste federaal plan duurzame ontwikkeling heeft de nationale klimaatcommissie een nationaal Belgisch klimaatprogramma opgesteld voor de periode 2002-2012. Hierin worden de engagementen van de verschillende betrokken bevoegdheidsniveaus opgesomd. Deze actie vereist een sterke samenwerking tussen de federale overheid en de gewestelijke overheden.

2.3.5. Engagements inzake Klimaat - horizon 2050 (lange termijn)

SITUATIESCHETS

Om de stijging van de temperaturen op wereldniveau tot ongeveer 2°C te beperken, moeten enorme inspanningen worden geleverd. Deze inspanningen zijn evenwel technisch haalbaar en hebben slechts een zwakke impact op de economische ontwikkeling. De Europese Unie heeft de ontwikkelde landen ertoe opgeroepen om “gezamenlijk hun uitstoot van broeikasgassen met ongeveer 30% te verminderen tegen 2020” en om “te streven naar een gezamenlijke vermindering van hun emissies met 60 tot 80% tegen 2050” (in vergelijking met 1990).

Vroege acties rond de aanpassing aan de klimaatverandering zouden tot aanzienlijke economische voordelen kunnen leiden en zouden sociale problemen kunnen voorkomen door te anticiperen op mogelijke nadelen en door de dreigende gevaren tegenover de ecosystemen, de gezondheid van de mens, de bezittingen en de infrastructuur te beperken.

Een aanpassing zou ook nieuwe economische perspectieven kunnen openen, zoals nieuwe markten voor vernieuwende producten en diensten. Om een duurzame economie in te voeren moet rekening worden gehouden met de innovatie en de omschakeling van bestaande economische sectoren naar koolstofarme sectoren.

Het Sternrapport concludeerde dat bij het uitblijven van maatregelen het mondiale BBP in het slechtste geval met jaarlijks 5% tot 20% zou achteruitgaan. Weet dat de kost van een actie tot het verminderen van de risico's inzake klimaatopwarming beperkt zou kunnen worden tot ongeveer 1% van het jaarlijkse mondiale BBP. Met andere woorden: er moet een stabiel en doordacht beleid worden ingevoerd dat op lange termijn transparantie en rechtszekerheid garandeert aan de verschillende sociale sectoren.

Een drastische reductie van de broeikasgassen in de volgende eeuw zal niet volstaan. Zelfs wanneer men rekening houdt met een stijging van de temperaturen met 2°C, blijven verregaande aanpassingen noodzakelijk voor het beheer van het water, de gezondheid, de biodiversiteit, de voeding... (Zie 2.3.6.).

Doelstellingen op korte en middellange termijn

Een langetermijnvisie garanderen die door de verschillende betrokken partijen wordt gedeeld, zodat zij zich er kunnen in terugvinden.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een economie met een laag koolstofgehalte of “low carbon economy” bestuderen

Een bestaande studie “Het klimaatbeleid na 2012” grondiger onderzoeken om de mogelijkheden tot CO₂-beperking beter in kaart te brengen en om beleidsvormen die daartoe bijdragen, beter te omschrijven.

2. Een langetermijnvisie en een dito beleid inzake het klimaat uitwerken

Deze visie zou de overgang naar een “low carbon economy” moeten verzekeren. De wetenschapswereld is het erover eens dat de klimaatveranderingen een enorme impact zullen hebben op de toekomst van de maatschappij. De wetenschappers wijzen erop dat er de komende jaren noodzakelijkerwijs concrete maatregelen zullen moeten worden ingevoerd. Het is dus van essentieel belang dat ook de Belgische groepen een gemeenschappelijke langetermijnvisie zouden delen (2050 - 2100) om tot deze samenwerking aan te sporen.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Verskillende beleidsdocumenten houden in al dan niet grote mate rekening met de klimaatproblematiek op lange termijn: het eerste en tweede federaal plan duurzame ontwikkeling, het nationaal klimaatplan 2002-2012, het plan inzake structurele maatregelen ter bestrijding van verzuring en troposferische ozon 2004-2007, het eindrapport van de Commissie Energie 2030; het standpunt van de FRDO over het voorlopig rapport van de Commissie Energie 2030, de studie van het federaal Planbureau over “het klimaatbeleid na 2012”, enz.

PRAKTISCH

1. De duurzame economie erkennen

Het federaal Planbureau heeft een rapport afgeleverd, nl. “Het klimaatbeleid na 2012”. Deze studie vormt de aanzet tot een diepgaander onderzoek over toekomstige innovatie- en omschakelingsmogelijkheden binnen de sectoren die bijdragen tot een koolstofarme maatschappij. In 2010 zal het Planbureau, in samenwerking met een denkgroep, de voorstellen van het rapport meer verduidelijken. De studie zal rekening houden met de meest kwetsbare sociale branches (zie actie over de sociale dimensie van het klimaatbeleid).

2. Een langetermijnvisie en een dito beleid inzake klimaat uitwerken

Er zal een denktank worden opgericht om een gemeenschappelijk referentiekader op te stellen voor het klimaatbeleid op lange termijn en om bij te dragen aan beleidsacties. Er zullen onafhankelijke experts worden geraadpleegd, meer bepaald van buitenlandse en Belgische universiteiten en overheidsdiensten. Door zijn samenstelling zou deze denktank neutraal moeten kunnen blijven, gezien de politieke en economische belangen. De ervaringen van gelijkaardige initiatieven in het buitenland (bijv. in Nederland) kunnen als inspiratiebron dienen. De Minister van Leefmilieu zal in 2009 zijn steun verlenen. Dit referentiekader zal moeten worden geïntegreerd in een visie op langere termijn inzake duurzame ontwikkeling voor onze maatschappij.

2.3.6. Klimaatbeleid en kwetsbare groepen

SITUATIESCHETS

De voorbije eeuw waren het vooral milieuactivisten en aanhangers van ecologie die zich zorgen maakten over de opwarming van het klimaat. Sindsdien biedt de klimaatkwestie echter ook heel wat nieuwe economische perspectieven, meer bepaald dankzij de ontwikkeling van flexibele economische instrumenten. In het kader van duurzame ontwikkeling mag men niet vergeten dat een dergelijk beleid een enorme impact kan hebben op sociaal gebied, meer bepaald gezien de werkgelegenheidsproblematiek en de problematiek rond kansarmen. Zowel op nationaal als op internationaal niveau moet rekening worden gehouden met deze feitelijke situatie.

In het kader van het Kyotoprotocol zijn de industrielanden uit bijlage I tot een overeenstemming gekomen om de ontwikkelingslanden op een adequate en stabiele manier te financieren zodat zij zich kunnen aanpassen aan de klimaatveranderingen, ze minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen en ze nieuwe technologieën kunnen introduceren.

Deze financieringsopdracht moet een reëel antwoord bieden op de behoeften van de ontwikkelingslanden zoals zij die zelf hebben geformuleerd. Het gaat meer bepaald over de bestrijding van de negatieve effecten van de klimaatveranderingen, ontwikkelingsperspectieven, milieu-bescherming, de strijd tegen de ontbossing en tegen de ontwikkeling van deze markt. Deze verschillende doelstellingen kunnen worden samengevoegd.

In 2007 hebben de Verenigde Naties in het kader van het klimaatbeleid een lijst opgemaakt van de behoeften van verschillende ontwikkelingslanden.

Er bestaan verschillende mechanismen om structurele steun aan of ondersteuning van projecten in ontwikkelingslanden mogelijk te maken. Om er maar enkele op te noemen: er is de Global Environment Facility (GEF), flexibele mechanismen zoals het Clean Development Mechanism (CDM), het Adaptation Fund, het Least Developed Countries Fund, het Special Climate Change Fund, de multilaterale en bilaterale hulp, de ondersteuning van de privésector, het delcredere, enz.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

Het klimaatbeleid en het sociaal beleid integreren, inclusief het beleid inzake ontwikkelings-samenwerking.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Kansarmen beschermen

De actie “duurzame huisvesting” (zie 2.3.12) van dit plan concentreert zich o.m. op de negatieve gevolgen van het klimaatbeleid voor kansarmen.

2. Duurzame ontwikkelingscriteria vastleggen bij het toekennen van koolstofkredieten

Om zijn engagement t.o.v. het Verdrag van Kyoto na te komen moet België zijn uitstoot van broeikasgassen compenseren door koolstofkredieten. In dat opzicht kunnen in het buitenland projecten ontstaan die de uitstoot van broeikasgassen beperken. Hierdoor kunnen de totale emissiequota minder hoog liggen in België.

Door dergelijke koolstofkredieten te kopen, investeert België in projecten of fondsen die de emissievermindering in het buitenland toelaten. Hierbij is het van belang om nauwlettend na te gaan of de projecten niet gewoon een compenserende maatregel zijn inzake CO₂. Het moeten projecten zijn die ook duurzaam zijn voor de plaatselijke gemeenschap en daarbuiten. Zij mogen geen enkele sociale, ecologische of economische hinder met zich meebrengen voor de plaatselijke bevolking.

3. Voorzien in de behoeften van de ontwikkelingslanden

België zal zijn buitenlands ondersteunend beleid inzake klimaat in overeenstemming brengen bij het vastleggen van zijn prioriteiten.

4. De negatieve impact van de temperatuurstijging aanpakken in de meest kwetsbare aangelegenheden

Zelfs indien de temperatuurstijging op maximaal 2°C wordt gehouden in 2100, zal de invloed ervan op bepaalde elementen (de ecosystemen, het water, de levensmiddelen, de gezondheid, ...) er niet minder groot door zijn. Het is dus gepast om de meest kwetsbare elementen in België en in Europa te bestuderen. Het is evenzeer gepast om te onderzoeken welke aanpassingsinspanningen nodig zijn om deze negatieve impact tot een minimum te herleiden. Inspiratie hieromtrent kan worden geput uit gelijkaardige onderzoeken zoals die van de Britse overheden. Ervaringen kunnen ook worden gedeeld met de gewesten.

PRAKTISCH

1. Kansarmen beschermen

Voor meer details over deze maatregel kunt u terecht bij de actie "Duurzame huisvesting" (zie 2.3.12).

2. Duurzame ontwikkelingscriteria vastleggen bij het toekennen van koolstofkredieten

Bij het toekennen van koolstofkredieten zal de minister van Milieu voor elk project of fonds het advies vragen van een comité van experts. In dit comité zetelen vertegenwoordigers van verschillende federale overheidsdiensten. Zij zullen de projecten en fondsen beoordelen op basis van een wereldomvattende aanpak op lange termijn t.o.v. de drie pijlers van duurzame ontwikkeling.

3. Voorzien in de behoeften van de ontwikkelingslanden

In 2009 zullen de POD Duurzame ontwikkeling, de FOD Milieu en de FOD Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking analyseren hoe het beleid inzake de behoeften (technologische en andere) van de ontwikkelingslanden zo efficiënt mogelijk op één lijn kan worden gebracht. Bij dit overleg kunnen nog andere diensten worden betrokken. De discussies zouden ook verrijkt kunnen worden door o.m. de *Technologies Needs Assessments (TNA)*, dit zijn rapporten opgesteld door de Verenigde Naties.

4. De negatieve impact van de temperatuurstijging aanpakken in de meest kwetsbare aangelegenheden

Vanaf 2009 zal de POD Wetenschapsbeleid zijn expertise inzake de impact van klimaatveranderingen en de aanpassing op sociaal gebied verder uitbouwen. Hiertoe zal de POD analyseren hoe de andere Europese lidstaten met deze problematiek omgaan. Hij zal er ook op toezien dat het wetenschappelijk onderzoek het meest ten dienste staat van diegenen die het beleid inzake klimaatveranderingen moeten uitvoeren. De POD zal de politieke besluitvormers bij het onderzoek betrekken en zal hierover regelmatig verslag uitbrengen op zijn website en op studiedagen. Ook de acties zullen moeten overeenstemmen wat betreft de maatregel "op weg naar een duurzame economie" van dit plan. Tot slot zal voor deze aangelegenheid ook moeten worden samengewerkt met de gewesten.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Om de al dan niet duurzame klimaatprojecten te evalueren is een uitwisseling met de federale expertise noodzakelijk.

C. TRANSPORT EN MOBILITEIT

De kwestie van mobiliteit van personen en van het goederenvervoer wordt vaak verbonden aan duurzame ontwikkeling omwille van de invloeden die onze transportmodi veroorzaken.

Onze verplaatsingsbehoeften (werk, vrije tijd, boodschappen, enz.) blijven maar toenemen. Dit heeft heel wat gevolgen, zowel op economisch vlak (creëren van arbeidsplaatsen maar ook verkeersopstoppingen), sociaal vlak (toegang tot sociale activiteiten of relaties, maar ook ongevallen) als op milieuvlak (geluidsoverlast of luchtverontreiniging). Bovendien leiden deze gevolgen tot kosten voor de maatschappij op lange termijn (o.a. infrastructuur) en over de hele wereld (uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen).

Dit voorontwerp van Plan wil eerst en vooral maatregelen voorstellen die streven naar een integrale aanpak van de verschillende variabelen van deze problematiek. Bedoeling is om volledig te zijn t.o.v. de uitdagingen die zich stellen, maar ook om te zorgen voor samenhang tussen de betrokken actoren en het gevoerde beleid.

Inzake mobiliteit en transport hebben de federale overheden heel wat hendels niet zelf in handen. Net als de provincies en de gewesten, werken de gemeenten mobiliteitsplannen uit en beheren zij de openbare wegen. Ruimtelijke ordening, openbaar vervoer (uitgezonderd de NMBS), verkeersbelastingen en de belasting op de in verkeerstelling vallen eveneens onder de bevoegdheid van de gewesten. Desondanks werkt de federale staat een mobiliteit uit die verenigbaar is met duurzame ontwikkeling.

Op de Top van Johannesburg in 2002 inzake duurzame ontwikkeling werd transport aangewezen als een van de niet-leefbare consumptie- en productiepatronen. Het doel is "[...] efficiënt, veilig en betaalbaar vervoer te garanderen, energie rationeler te gebruiken, de verontreiniging, de verkeersopstoppingen en de schadelijke gevolgen voor de gezondheid te verminderen en stedelijke uitbreiding te beperken, [...]" (Actieplan, §21).

Op Europees vlak legt de EU-strategie duurzame ontwikkeling de volgende algemene doelstelling inzake transport vast: "erop toezien dat de transportsystemen voldoen aan de sociaaleconomische en milieubehoefte van de maatschappij, waarbij tegelijk hun schadelijke gevolgen op de economie, de maatschappij en het milieu tot een minimum worden beperkt". Qua uitvoering komt dit neer op:

- een scheiding tussen de evoluties van de economische groei en van de vraag naar transport;
- een beperking van het energieverbruik en van de verontreinigende emissies;
- een vermindering van het aantal verkeersongevallen en van de geluidsoverlast;
- een evenwichtige omschakeling naar transportmodi die minder schadelijk zijn voor het milieu;
- een beter en efficiënter openbaar vervoer.

De federale staat draagt via verscheidene beleidsvormen bij tot de verwezenlijking van deze doelstellingen. De FOD Mobiliteit en Vervoer houdt bij het uitwerken van zijn strategieën rekening met de sociaaleconomische aspecten en met de kwaliteit van het leefmilieu, zowel voor de huidige als voor de toekomstige generaties. Deze FOD werkt o.m. samen met de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu aan de "gids van de schone wagen" [[link](#)] of aan het federaal ozonplan [[links](#)]. Hij werkt ook samen met de gewesten en de FOD Financiën om de verkeersbelastingen aan te passen volgens de milieucriteria.

In het verlengde van de federale Plannen duurzame ontwikkeling zal de ICDO bepaalde maatregelen blijven opvolgen die relevant blijven. Ook de administraties zelf zullen bepaalde maatregelen blijven opvolgen, terwijl andere worden uitgevoerd (ICDO-rapporten). Dit voorontwerp van Plan wil op deze manier een omvangrijker gebied dekken dan dat van de nieuwe voorstellen die in de volgende bladzijden worden voorgesteld.

De ICDO zal de volgende maatregelen van de vorige Plannen blijven opvolgen :

- de externe transportkosten opnemen in de kostprijs van het product zelf (456);
- fiscale maatregelen nemen om een *modal shift* van luchttransport naar spoorwegvervoer te begunstigen (kerosinetaks in een mondiale context, verhoogde landingsrechten in een Europese context - nr. 455);
- op internationaal vlak acties verdedigen inzake kerosinebelasting en luchthaven- en luchtvaarttaksen (32605);
- onderhandelen over een samenwerkingsakkoord dat de verkeersbelastingen en de belasting op de in verkeerstelling wil aanpassen volgens de milieukeurmerken van de motoren, het rijgedrag en de verkeersveiligheid. Een werkgroep zal voorstellen voorleggen aan de regering. (32607);
- verbeteren van de gegevens inzake de milieuprestaties van de voertuigen met het oog op een aanpassing van de verkeersbelasting. (32609);
- deze aanpassingsmaatregelen van de belastingsystemen harmoniseren op Europees vlak. (32610);
- fiscale maatregelen nemen om het gebruik van biobrandstoffen te bevorderen. (33006-2);
- de transportlogistiek verbeteren (456);
- het goederenvervoer over de weg uitsluiten tijdens de weekends en in de spitsuren (456);
- R&D steunen inzake een zuinigere aandrijving, het omschakelen naar andere brandstoffen, betere technieken voor fietsen, betere prestaties voor het openbaar vervoer (x 26605) (469);
- de uitstoot van dieselvoertuigen verminderen (bijvoorbeeld door stoffilters en katalysators op dieselmotoren te plaatsen) (472);

- onderzoek voeren om op de meest adequate manier culturele modellen te kunnen promoten die het gemeenschappelijk en zacht vervoer opwaarderen door o.a. het volgende te onderzoeken : (i) de impact van reclame op het gedrag (zie deel 2.3.A) (477);
- het KB inzake de vermelding van de CO₂-uitstoot in reclame voor auto's wijzigen om er een energielabel in te vermelden en een aanduiding dat CO₂ een nefaste invloed uitoefent op het milieu. Overleg met de betrokken sectoren, gevolgd door een wijziging van het Koninklijk Besluit. (32708-1/ 32608);
- het bepalen van een aanvullende norm aanmoedigen betreffende de kenmerken die inspelen op de "duurzaamheid" van de voertuigen. (32705-2).

Naast deze maatregelen stelt dit voorontwerp van Plan voor om een langetermijnvisie inzake mobiliteit en transport te ontwikkelen om zo een geïntegreerde aanpak van deze problematiek uit te werken en zich los te maken van de moeilijkheden op korte termijn. Daarenboven worden verschillende tools voorgesteld om de externe gevolgen i.v.m. de keuze van transportmiddelen beter te leren kennen.

2.3.7. Mobiliteit: Het ontwikkelen van een strategische visie op lange termijn

SITUATIESCHETS

Om de impact van onze keuze van vervoersmodi tegen te gaan zijn efficiënte antwoorden nodig. Deze vereisen een aanpak die opgenomen en ingeschreven is in een perspectief op lange termijn.

De huidige verplaatsingen van personen of goederen veroorzaken heel wat gevolgen die niet langer vol te houden zijn. Op economisch vlak leiden de files tot kosten die de concurrentiekracht verzwakken (TML Leuven raamt het aantal uren dat verloren ging in de files op autosnelwegen op 8,3 miljoen, wat neerkomt op 114 miljoen euro in 2002). Uit de Federale rapporten weten we dat de uitstoot van gassen die veroorzaakt wordt door het wegvervoer een invloed heeft op zowel de water- en luchtkwaliteit als op het broeikaseffect. Tevens hebben de wegnetten een invloed op het landschap en verzwakken ze de ecosystemen.

Vervoer heeft eveneens een impact op de sociale zekerheidskosten: ongevallen, de invloed van de verontreiniging op de gezondheid (geluidsoverlast, verzuring, ozon, micro-deeltjes, enz.). Bovendien blijven de toegankelijkheidsproblemen voor zwakkere bevolkingsgroepen (bejaarden, gehandicapten, personen met lage inkomens, enz.) voortbestaan.

Een sectoriële aanpak die beperkt blijft tot het vervoerbeleid volstaat niet om de oorzaken en gevolgen van de keuze van vervoersmodi te behandelen. De verplaatsingsbehoeften passen zich aan aan de keuze van de woonplaats of van de activiteiten (economische, recreatieve, enz.). De effecten hebben dan weer hun weerslag op de gezondheid, het milieu, de maatschappelijke integratie, enz.

Als men wil dat de toekomstige generaties hun mobiliteitsbehoeften voldoende zullen kunnen beheren, dan is het van belang om te beginnen nadenken over de gevolgen van de huidige keuzes. Bovendien zal een geïntegreerde intersectoriële aanpak van mobiliteit moeten worden uitgewerkt.

Actie 2.3.8. (Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi) draagt bij tot de hier voorgestelde actie die een algemeen kader wil voorstellen om een duurzaam mobiliteitsbeleid uit te bouwen: het gaat over het verzekeren van een optimale mobiliteit door de kostprijs ervan zoveel mogelijk te beperken, in de ruimste zin van het woord (op economisch, op sociaal en op milieuvlak).

Doelstellingen op korte en lange termijn

Een strategische visie op lange termijn ontwikkelen (2050) inzake mobiliteit en vervoer die opgesplitst wordt in twee tussenfases (2012 en 2020).

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

Een strategische visie op lange termijn ontwikkelen inzake mobiliteit en vervoer

Deze strategie zal een toekomstvisie over 50 jaar bevatten, met tussentijdse perspectieven voor 2012 en voor elk decennium, zodanig dat concrete en realistische doelstellingen kunnen worden vastgelegd.

Welke zijn de doelstellingen van deze strategie ?

- De vraag naar vervoer in toom houden en rationaliseren (m.a.w., onnodige verplaatsingen vermijden).
- Verplaatsingen met de meest vervuilende vervoersmiddelen beperken door meer duurzame alternatieven aan te bieden (bijv. door het aanbod aan openbaar vervoer uit te breiden, enz.).
- Minder energie verbruiken en vooral minder fossiele brandstoffen voor vervoer.
- Het principe toepassen “de vervuiler betaalt” (de externe kosten integreren).
- De kennis inzake mobiliteit vergroten.
- Communicatieacties gericht op doelgroepen voorzien (besturen, bestuurders, enz.).

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Uitwerkingsproces

Om het gedrag te wijzigen en te reageren op de vraag naar mobiliteit is het van cruciaal belang dat alle stakeholders erbij betrokken worden. De samenwerkingsmechanismen tussen de overheden en de organisaties zullen worden verstevigd.

Er wordt voorgesteld om, in samenwerking met de economische en sociale wereld, maatregelen vast te leggen die het gebruik van de wagen voor het woon-werkverkeer gevoelig willen verminderen (iets wat, gelijklopend hiermee, het telewerk zal blijven aanmoedigen).

PRAKTISCH

Een strategische visie op lange termijn ontwikkelen inzake mobiliteit en vervoer

In samenwerking met de andere betrokken FOD's/POD's organiseert de FOD Mobiliteit en Vervoer de uitwerking van een strategische visie op lange termijn inzake mobiliteit en vervoer. Deze strategische visie zal bijdragen tot de langetermijnvisie van België die in het kader van de nationale strategie duurzame ontwikkeling werd uitgewerkt.

Het proces om deze strategische visies (2012/2020/2030/2040/2050) op te stellen zal in 2009 uitgewerkt worden door de FOD Mobiliteit en Vervoer in samenspraak met de betrokken partijen (ondernemingen, verenigingen, enz.).

Op initiatief van de FOD Mobiliteit en Vervoer zullen begin 2010 thematische discussies over de inhoud aangevat worden, zodanig dat aan de parlementaire commissies een volledige structuur van de strategische visie kan worden voorgesteld.

De thematische discussies georganiseerd door de FOD Mobiliteit en Vervoer zullen in 2011 worden voortgezet, zodat aan het einde van het jaar een ontwerp tekst ter goedkeuring kan worden voorgelegd aan de Ministerraad.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

De Europese Commissie voorziet de uitwerking van een langetermijnstrategie inzake brandstoffen.

De POD Wetenschapsbeleid beheert het onderzoek dat zich bezighoudt met de transportproblematiek op lange termijn.

Verkeersongevallen (1997-2006)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Aantal ongevallen met doden en gewonden	50.082	51.167	51.601	49.066	47.444	47.619	50.478	48.670	49.307	49.171
Aantal slachtoffers	70.911	72.260	72.543	69.435	66.780	66.342	66.601	64.155	66.431	66.366
- doden	1.364	1.500	1.397	1.470	1.486	1.353	1.215	1.163	1.089	1.069
- zwaargewonden	11.432	10.909	10.421	9.847	8.949	8.230	7.978	6.850	7.270	7.027
- lichtgewonden	58.115	59.851	60.725	58.114	56.345	56.759	57.408	56.142	58.072	58.270

Bron NIS : http://www.statbel.fgov.be/figures/d364_fr.asp#3

2.3.8. Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi

De impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken

SITUATIESCHETS

De laatste dertig jaar stellen wij bij de Belgen een **verhoogde mobiliteit** vast. Deze toename is voornamelijk toe te schrijven aan langeafstandsreizen, meer bepaald voor toeristische doeleinden. Mensen reizen vaker maar minder lang en het vliegtuig is het vervoermiddel bij uitstek.

Maar ook het wagenpark in België blijft groeien (+ 19,5% van 1996 tot 2006). Dat geldt eveneens voor de afgelegde afstanden (+18% van 1995 tot 2005). En op het gebied van goederentransport zijn dezelfde tendensen merkbaar (zie NIS).

Ondanks de hoge brandstofprijzen en het feit dat wagens energiezuiniger zijn geworden, veroorzaken deze tendensen een stijging in het verbruik van fossiele brandstoffen, en dus ook in de uitstoot van CO₂. Zo zorgt de transportsector voor 18,5% van de uitstoot van broeikasgassen in België (internationaal lucht- en zeevervoer niet meegerekend). Het betreft hier de sector met de sterkste groei (+ 34% in vergelijking met 1990).

Verontreiniging, ongevallen en infrastructuur

Dergelijke evoluties veroorzaken luchtverontreiniging, lawaai-overlast en een stijgend aantal ongevallen. Bovendien vereisen zij de aanleg van nieuwe infrastructuur (havens, luchthavens), met op lange termijn verhoogde economische kosten en milieukosten.

De federale overheden kunnen mechanismen invoeren waarbij zij vanaf vandaag sommige van deze kosten op zich nemen, zonder ze af te wentelen op de toekomstige generaties. De voorstellen betreffen zowel het informeren van de bevolking, het integreren van externe omstandigheden als de maatregelen voor de federale bestuursorganen.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- In kaart brengen van de impact die de keuze van vervoersmodi met zich meebrengt;
- Een voorbeeldrol spelen bij de federale overheden.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een inventaris maken van de subsidies en infrastructuurwerken

Momenteel worden bepaalde vervoersmodi begunstigd ten opzichte van andere (qua subsidies, ruimtelijke ordening, fiscale mechanismen).

Nadenken over de rechtstreekse en onrechtstreekse subsidies van de federale overheid voor het wegvervoer via wegenwerken zou bijdragen tot de integratie van de externe kosten die door het vervoerssysteem worden veroorzaakt. (link met de actie goed beheer van de administraties)

2. De accijnzen op diesel en benzine verhogen en gelijke accijnzen voor diesel en benzine (voor niet professioneel gebruik)

De verhoging van de prijs van de brandstof is volgens de Europese Conferentie van de Ministers van transport (CEMT) één van de meest efficiënte maatregelen voor de reductie van de uitstoot van CO₂. Daarenboven is de huidige verschillende fiscale behandeling tussen de 2 brandstoffen niet gerechtvaardigd uit leefmilieustandpunt. Alhoewel een dieselmotor zuiniger is, is deze in vergelijking met een benzinemotor, toch vervuilerder. (Uitstoot van NOX en van deeltjes is groter). Deze verschillen zullen echter, met de introductie van de EURO VI norm in 2014-15 en de verbetering van de benzinemotoren, beetje bij beetje vervagen. Hierdoor is een gelijkmaking van de accijnzen verantwoord.

3. Een kilometertaks opleggen

De externe kosten die door het wegvervoer ontstaan variëren naargelang van het type van voertuig en van de plaats en het ogenblik waarop dit voertuig wordt gebruikt. De files tijdens de spitsuren veroorzaken de meeste gevolgen die niet inherent zijn aan het vervoermiddel en bijgevolg niet meegerekend worden in de gebruikskosten. De accijnzen volstaan niet om het dichtslippen van het wegennet aan te pakken. De Hoge Raad van Financiën stelt o.a. voor om voor het vrachtvervoer een kilometertaks in te voeren.

4. De CO₂-uitstoot van de federale overheden compenseren

Het zou gepast zijn om de CO₂-uitstoot te compenseren die wordt veroorzaakt door de verplaatsingen per vliegtuig van de federale overheidsambtenaren.

5. De CO₂-uitstoot publiceren op reclame voor brandstoffen en vliegtuigreizen

De wetgeving voorziet reeds de verplichte vermelding van de CO₂-uitstoot op reclame voor wegvoertuigen. Het zou hier gaan om dit systeem uit te breiden naar de pompen in benzinestations evenals naar vliegtuigreizen.

6. Een simulatiemodule van de CO₂-uitstoot voorstellen

Deze simulatiemodule wil de reizigers beter informeren over de impact die hun mobiliteitskeuze heeft op duurzame ontwikkeling. Hiermee zal het mogelijk zijn om :

- de dialoog te bevorderen tussen de leveranciers van compensatiediensten voor de CO₂-uitstoot; de toerismesector en de federale overheden om de geloofwaardigheid van het systeem te garanderen;
- de uitstoot van verschillende vervoersmodi op Belgische en Europese trajecten te vergelijken;
- alternatieven voor te stellen die beter te verenigen zijn met duurzame ontwikkeling;
- de vrijwillige betaling voor te stellen van een vergoeding voor de veroorzaakte CO₂-uitstoot.

PRAKTISCH

1. Een inventaris maken van de subsidies en infrastructuurwerken

Deze inventaris zal gaan over de verscheidene vormen van subsidies die in het kader van het federaal beleid worden toegekend aan de vervoerssector (fiscale aftrekbaarheid, bedrijfswagen, beheerscontract NMBS, enz.). Deze zal worden opgemaakt in 2010. Er zullen aanbevelingen aan de federale regering in staan om concurrentievervalsing tussen vervoersmodi te vermijden en om vervoersmodi te promoten die te verenigen zijn met duurzame ontwikkeling. De FOD Mobiliteit en Vervoer zal zich op deze aanbevelingen baseren om in 2011 voorstellen te formuleren aan de regering.

2. De accijnzen op diesel en benzine verhogen en gelijke accijnzen voor diesel en benzine (voor niet professioneel gebruik)

Vanaf 2009 zal de FOD Financiën, in overleg met de FOD Mobiliteit en Vervoer, progressief de accijnzen verhogen, zodat rond 2015 de accijnzen op diesel en benzine even hoog worden (nieuwe Euro VI-norm). Bij de uitvoering van deze maatregel kan voorzien worden in mechanismen om rekening te houden met de conjuncturele fluctuaties van de olieprijs. Deze kunnen nodig zijn om grote prijsschommelingen te vermijden. Een deel van de opbrengst van de accijnsverhoging zal gebruikt worden om de verkeersbelasting te verlagen. (Dit via overleg tussen het federale en regionale niveau). Een ander deel zal gebruikt worden om de belasting op arbeid te verlagen. (verantwoordelijke : FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, en de FOD Sociale Zekerheid). De kosten van het gebruik verhogen ten opzichte van de vaste kosten sluit aan bij het principe 'de vervuiler betaald'. Hierdoor worden de meest performante voertuigen bevoordeeld. Bovendien is er een positief effect op de werkgelegenheid. Deze maatregel wordt, gespreid over verschillende jaren, progressief ingevoerd. Het is een duidelijk signaal, maar geeft tegelijkertijd de nodige tijd voor investeringen in het wagenpark. Dergelijk signaal wordt verwacht door de sector.

3. Een kilometertaks opleggen

De FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie (platform nieuwe technologieën), de FOD Financiën en de FOD Mobiliteit en Vervoer zullen vanaf 2009 hieromtrent overleg plegen met de gewesten om in 2010 een voorstel te doen aan de regering.

4. De CO₂-uitstoot van de federale overheden compenseren

In 2009 zal de minister van Leefmilieu een omzendbrief opstellen die de verschillende contactpunten binnen de openbare diensten zal vermelden. Deze zal gebruikt worden om de verplaatsingen met het vliegtuig in het kader van hun dienst te registreren. Elke reis zal ecologisch gecompenseerd worden door uitstootkredieten aan te kopen, waarvan de kostprijs zal worden geboekt onder de afhandelingskosten van de reizen. De inkomsten uit de certificaten zullen worden besteed aan initiatieven die het broeikaseffect op wereldvlak willen verminderen.

Het systeem zal een eerste keer worden herzien in 2010. Bij die gelegenheid zal ook worden nagegaan of het wenselijk is om een uitstootbeperking van de wagens van de federale ambtenaren in overweging te nemen.

5. De CO₂-uitstoot publiceren op reclame voor brandstoffen en vliegtuigreizen

Vanaf 2009 zal de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu overleggen met de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie om het Koninklijk Besluit van 5 september 2001 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot te wijzigen. Het advies van de FRDO over het ontwerp van het gewijzigde KB zal worden gevraagd.

6. Een simulatiemodule van de CO₂-uitstoot voorstellen

In samenwerking met de NMBS en de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, zal de FOD Mobiliteit en Vervoer in 2010 het volgende op het internet voorstellen :

- deze simulatiemodule van de uitstoot van de verschillende vervoersmodi;
- alternatieven voor het luchtvervoer (of het wegvervoer). Het initiatief zal meer bepaald geïnspireerd zijn door de in Frankrijk ingevoerde ecometer;
- de gegevens van de compensatiediensten die aan de kwaliteitsnormen voldoen, om de reizigers de mogelijkheid te bieden tot het storten van een vrijwillige vergoeding. De bepaling van deze normen zal gebeuren in overleg met de sector (ondernemingen die compensaties voorstellen, tour operators, enz.) op basis van de ervaringen in Engeland.

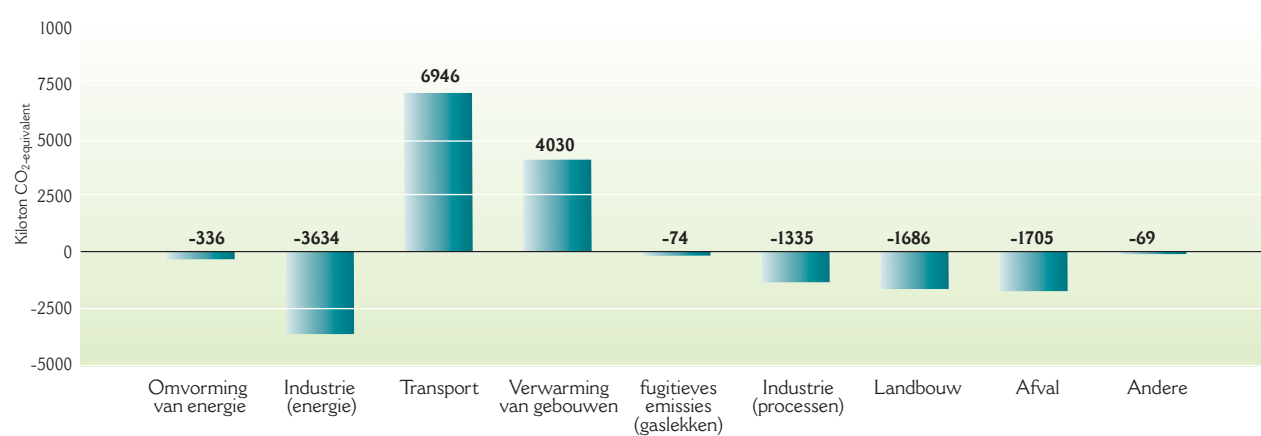
INTERACTIE MET ANDER BELEID

- Het Nationaal Klimaatplan legt de doelstellingen van België vast inzake de beperking van de CO₂-uitstoot.
- Het ozonprobleem wordt aangepakt in het plan ter bestrijding van troposferische ozon en in het plan tegen de hittegolven.
- Via overheidsopdrachten en fiscale mechanismen moedigt de federale overheid de bevolking aan om milieuvriendelijkere wagens te kopen.
- De gewester werken mobiliteitsplannen en plannen inzake ruimtelijke ordening uit.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

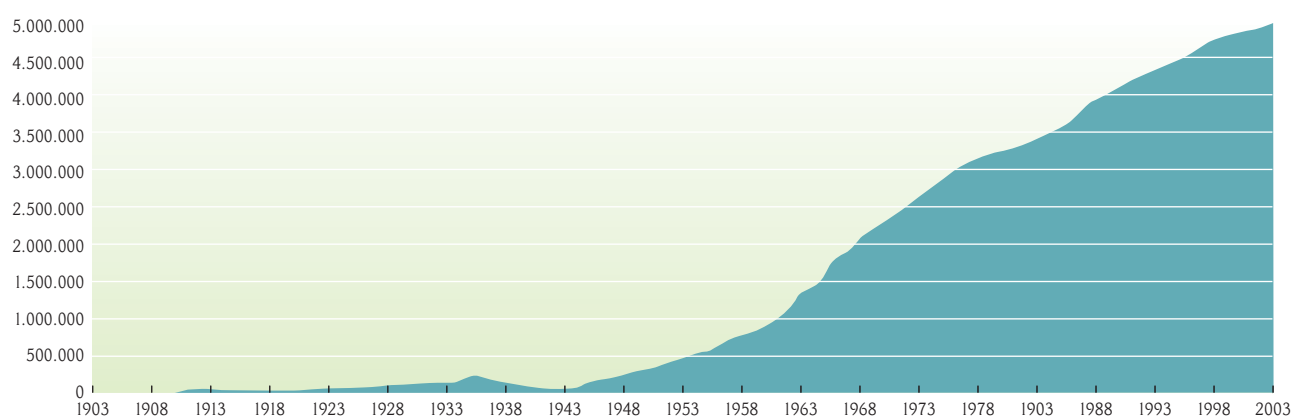
Evolutie van de uitstoot van de verschillende sectoren vergeleken met het peil in 1990

Bron: *klimaat.be*

Een eeuw privéwagens in België (1903-2006)

Algemene directie Statistiek en Economische Informatie en FOD Mobiliteit en Vervoer (DIV). http://www.statbel.fgov.be/figures/d37_nl.asp#lhist

D. NATUURLIJKE HULPBRONNEN

BIODIVERSITEIT

De biodiversiteit in België, in Europa en in de rest van de wereld wordt nog steeds ernstig bedreigd. Dit noodzaakt een voortzetting en versterking van de reeds geleverde beleidsinspanningen.

Zowel het eerste als het tweede Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling kondigden de opmaak van een Nationale Strategie Biodiversiteit aan. Deze werd in 2005 en 2006 voorbereid door een nationale contactgroep. Ze werd goedgekeurd door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu van 26 oktober 2006 [BS 16/04/2007] en is geldig voor de periode 2006 - 2016.

Het document schetst een beeld van de biodiversiteit op regionaal en federaal niveau. Ze werkt een reeks strategische en operationele doelstellingen uit om de oorzaken van het verlies aan biodiversiteit te beperken en te voorkomen. Naar federale acties toe werd, zoals vermeld onder actie 18 van het 2de Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling, inmiddels samenwerking gezocht tussen de verschillende overheidsdiensten in de sectoren transport, economie, ontwikkelingssamenwerking en wetenschapsbeleid. Deze diensten zijn vanaf 2007 gestart met de opmaak van concrete actieplannen (zie verder maatregel 1). Vanaf 2009 zal de samenwerking uitgebreid worden naar andere sectoren. Hiervoor zullen rondetafel-gesprekken gevoerd worden (maatregel 2).

MARIENE MILIEU

In navolging van actie 20 van het 2^e federaal plan inzake duurzame ontwikkeling, leidde het onderzoeksproject GAUFFRE in 2005 tot een ruimtelijk structuurplan voor de Noordzee. Het bakent de grote lijnen voor de zeeactiviteiten af. Het vormt een dynamisch instrument, dat in de komende jaren verfijnd, aangepast en geëvalueerd zal worden. Het moet de basis vormen voor de verzoening van de activiteiten van de verschillende gebruikers met een goede ecologische en chemische staat van het mariene milieu.

In de mariene beschermde gebieden gebeurt dit op basis van beleidsplannen. Deze beogen het behalen van specifieke instandhoudingdoelstellingen van waardevolle gebieden (maatregel 2).

De effecten van activiteiten op de Noordzee zijn niet enkel het gevolg van wat op zee gebeurt. Daarom dient tevens met interacties tussen het land en de zee rekening gehouden te worden (maatregel 1).

De zorg voor duurzame aspecten houdt echter niet op bij de grenzen van de Belgische zeegebieden. Ook in volle zee bestaat er een grote diversiteit aan waardevolle soorten en habitats. Internationale samenwerking is van groot belang om ervoor te zorgen dat de verscheidenheid van maritieme diensten (visserij, scheepvaart, enz) geen gevaar vormt voor het voortbestaan van natuurwaarden (maatregel 4). Ten slotte dient er een structureel administratief overleg te komen dat een eenduidig standpunt inzake visserij voor het Europese forum voorbereidt (maatregel 3).

2.3.9. Biologische diversiteit beschermen en behouden in België, Europa en in de wereld

SITUATIESCHETS

Het verlies aan biodiversiteit behoort tot de problemen inzake de natuurlijke hulpbronnen en het milieu, net zoals de klimaatverandering. Biodiversiteit zorgt ervoor dat de natuur optimaal rendeert. Bepaalde menselijke activiteiten hebben dan weer een impact die de biodiversiteit doet afnemen, zoals habitatfragmentatie of versnippering van leefgebieden, verontreiniging, overexploitatie van planten- en diersoorten, invoer van alles overwoekerende exotische plantensoorten. Daarnaast kunnen technologische ontwikkelingen met levend materiaal in sommige gevallen een gevaar betekenen voor de volksgezondheid, de voedselveiligheid of kunnen een bedreiging vormen voor wilde planten en dieren (bioveiligheidsprobleem).

De **Belgische nationale strategie voor de biodiversiteit** is het eerste nationale document inzake biodiversiteit dat zowel op federaal als op gewestelijk niveau van toepassing is. Deze strategie werd op punt gesteld door een team van de voornaamste stakeholders inzake biodiversiteit in België; zij werd in 2006 goedgekeurd door de Interministeriële Conferentie Milieu.

De strategie is vastgelegd voor een periode van 10 jaar (2006-2016). Zij omvat referenties naar die middelen die zijn uitgewerkt op Europees en internationaal niveau (zoals strategieën, richtlijnen en reglementeringen) en naar maatregelen op Belgisch niveau die al zijn genomen of die in de uitvoeringsfase zitten.

De acties die hieronder worden voorgesteld concentreren zich op het federale niveau, maar het is duidelijk dat de samenwerking met de gewesten geregeld moet worden. Voor relatie tussen biodiversiteit en biobrandstoffen zal een studie opgezet worden zoals voorzien in de actie 'biobrandstoffen'.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Ertoe bijdragen om het verlies aan biodiversiteit in Europa tegen 2010 onder controle te krijgen.
- Ertoe bijdragen om het verlies aan biodiversiteit in de wereld tegen 2010 sterk te beperken (Europese Raad, herziening van de Europese strategie duurzame ontwikkeling).

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. De samenwerking op federaal niveau versterken

In 2008 zullen federale actieplannen worden afgesloten voor vier belangrijke sectoren: vervoer, economie, ontwikkelingssamenwerking en wetenschapsbeleid. De uitvoering zal in 2009 starten.

2. De samenwerking met het middenveld opbouwen

Om concrete initiatieven te kunnen uitwerken moet het samenwerken binnen de sectoren worden bevorderd. In de periode 2009-2012 zullen de volgende sectoren tot samenwerking aangezet worden:

- a) **Voeding en gezondheid:** in de procedures qua bioveiligheid moet rekening worden gehouden met de effecten op lange termijn op de voedselveiligheid en de gezondheid van methodes zoals monoculturen (genetisch gemodificeerd). Agrarische diversiteit moet worden aangemoedigd. De federale samenwerking zal in overleg met de gewesten de studies ondersteunen.
- b) **Gezondheid:** Er zal rekening moeten worden gehouden met de mogelijke invloeden van biodiversiteitswijzigingen (gedeeltelijk verbonden aan de klimaatwijziging) op het opduiken van nieuwe ziekten en op het heropduiken van oude ziekten met het oog op preventieve en/of reactieve maatregelen. De federale overheden zullen samenwerken om hieromtrent onderzoeken en initiatieven te ondernemen.

- c) **Energie** : Er zal moeten worden op toegezien dat de mogelijke negatieve invloeden van het ontwikkelen van bio-energetische teelten op de biodiversiteit en op de voedselveiligheid worden vermeden. Hiertoe zullen federale onderzoeken en initiatieven worden ondernomen.
- d) **Biotechnologie, cosmetica, farmaceutica** : De commerciële exploitatie van de biologische rijkdommen van de landen die deze rijkdommen bezitten, waaronder de landen van het Zuiden, moet billijk worden verdeeld.
- e) **Invoer van niet-inheemse fauna en flora** : het invoeren en verspreiden van economisch gewenste, maar ecologisch ongewenste soorten moet worden gereguleerd en gecontroleerd.
- f) **De ondernemingen** : De juridische mechanismen inzake MVO moeten in het kader van de Europese en internationale samenwerking worden bestudeerd en uitgewerkt. Het doel hiervan is de negatieve gevolgen te voorkomen van de ontwikkeling van GGO's en aanverwante technieken op de economie, de sociale structuur en de biodiversiteit. Daarnaast moet de privésector meer bewust gemaakt worden van de uitdagingen op het gebied van biodiversiteit en moet zij ertoe aangezet worden om meer betrokken te zijn bij initiatieven inzake biodiversiteitsbescherming.
- g) **Sociaal-economisch onderzoek op het gebied van biodiversiteit** : Nieuwe sociaal-economische studies en expertises zullen worden aangemoedigd om de kansen die biodiversiteit levert en de positieve en negatieve gevolgen van de verschillende elementen en van de nieuwe technieken inzake biodiversiteit beter te kunnen omlijnen. Dit gebeurt om beleidsbeslissingen inzake duurzame ontwikkeling te ondersteunen.

3. De Europese en internationale doelstelling verdedigen en vertolken in internationale fora

Bovenvermelde nationale en internationale initiatieven zullen in 2010 worden geëvalueerd. Bovendien zal België dat jaar ook voorzitter worden van de EU. Ons land zal dus een pioniersrol moeten spelen. In dit opzicht zullen, indien nodig, bijkomende maatregelen worden voorgesteld die vooraf nauwkeurig zullen moeten worden voorbereid en waarvoor overleg met de gewesten nodig zal zijn.

PRAKTISCH

1. De samenwerking op federaal niveau versterken

In 2008 zullen deze 4 sectoren dus over actieplannen beschikken die moeten bijdragen tot de doelstelling van 2010. Met andere woorden, elke overheidsdienst zal ten laatste in 2009 de actieplannen en de maatregelen die erin worden voorgesteld, moeten uitvoeren.

2. De samenwerking met het middenveld opbouwen

Op initiatief van de minister van Milieu zullen vanaf 2009 rondetafelgesprekken en/of specifieke sensibiliseringsacties worden georganiseerd voor elk van de vernoemde sectoren. Het is de bedoeling om enerzijds te bekijken hoe deze sectoren kunnen bijdragen tot het beteugelen van het verlies aan biodiversiteit en om anderzijds de bescherming van de bioveiligheid in het geheel op te nemen. Er zullen speciale maatregelen worden genomen op basis van de besprekingen met de betrokken sectoren.

3. De Europese en internationale doelstelling verdedigen en vertolken op internationale fora

België zal van zijn voorzitterschap van de EU in 2010 gebruik maken om het probleem van de biodiversiteit op de agenda te plaatsen van internationale fora. Het zal de desbetreffende internationale doelstellingen ondersteunen en, indien nodig, corrigerende maatregelen voorstellen. De materie zal worden voorbereid door de Minister van Leefmilieu en de Minister van Buitenlandse Zaken.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

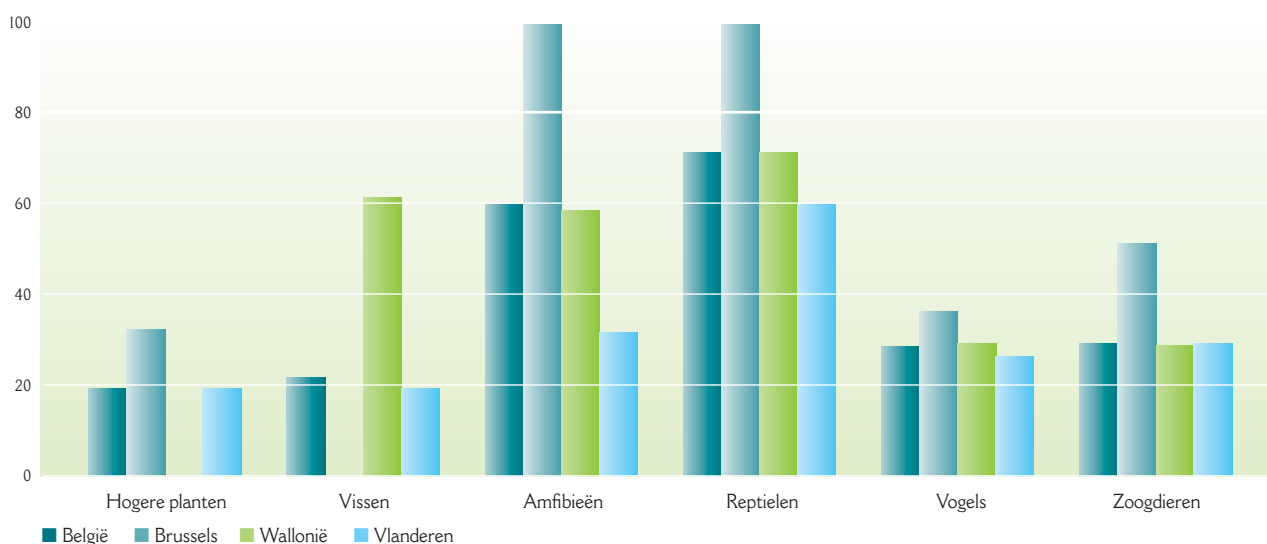
De federale overheid streeft naar samenwerking met de verschillende gewesten in het kader van de nationale strategie biodiversiteit, maar ook in het kader van het internationale milieubeleid.

In toepassing van actie 18 van het 2de federaal plan duurzame ontwikkeling en in toepassing van dit plan coördineert de FOD Leefmilieu de samenwerking tussen de verschillende overheidsdiensten.

Het federaal beleidskader voor de zorg- en de voedingssector staat o.a. vermeld in het Nationaal Plan Voeding en Gezondheid en in het Nationaal Plan Milieu en Gezondheid (NEHAP).

Aantal bedreigde dier- en plantensoorten in de gewesten en in België, 2007

Bron: Nationaal Instituut voor de Statistiek

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE
DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

2.3.10. Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen

SITUATIESCHETS

Bouwwerken, de zandwinning en ontginning van zeegrind, de scheepvaart, de visserij, het netwerk van onderzeese leidingen en kabels, het toerisme, de klimaatveranderingen ... Al deze elementen vormen evenveel obstakels om de economische, sociale en ecologische doelstellingen van een duurzaam beheerbeleid van zeeën en oceanen op één lijn te brengen.

De situatie vereist evenwel een dergelijke samenhang, evenals een werkelijk gecoördineerd beleid. Enkele voorbeelden :

- sinds 1992 telden de overheden meer dan 500 illegale scheepslozingen (gebruikte olie, chemische stoffen of andere onbekende stoffen);
- 30% van de 150 vissoorten in Europa zijn bedreigd;
- een aanzienlijk deel van de commerciële visvoorraden in het noordwesten van de Atlantische oceaan is er barslecht aan toe wegens overbevissing.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Er op toe zien dat het programma **Natura 2000** strikter wordt toegepast, meer bepaald inzake de aanduiding van de zeegebieden, de bescherming van de soorten en het beheer.
- Alle sectoren die actief zijn op zee erbij betrekken en groeperen om de economische basis te verstevigen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. De maritieme ecosystemen beschermen

Het overleg aanmoedigen tussen de gewestelijke en federale overheden (diensten Milieu, Zeevisserij, Mobiliteit en andere) wat betreft de beschermingsmaatregelen voor de maritieme ecosystemen.

In België wordt het duurzaam ontwikkelingsbeleid inzake maritieme ecosystemen geleid door het Ruimtelijk structuurplan voor duurzaam beheer van de zee (GAUFRE). Het is dus van essentieel belang om de activiteiten van de verschillende gebruikers in overeenstemming te brengen met de doelstellingen inzake behoud van de maritieme ecosystemen.

2. Een administratief en structureel overleg uitwerken voor de visserijgebonden materies

Door een gecoördineerd en evenwichtig Belgisch visserijbeleid te ontwikkelen zou de Belgische bijdrage tot de Europese en internationale onderhandelingen voluit mee kunnen tellen.

Hiertoe moet op bestuurlijk niveau een structureel overleg ingevoerd worden tussen de bevoegde gewestelijke en federale overheden.

3. De toepassing van de regelgeving inzake de Noordzee opdrijven

Om de regelgeving inzake de Noordzee intenser te kunnen toepassen is een structurele samenwerking nodig tussen alle bevoegde instanties inzake toezicht op zee en vervolging van inbreuken.

4. De land/zee-interacties op een duurzame manier aanpakken

Een synergie creëren tussen de beschermde kustgebieden (nader bepaald door het Vlaamse Gewest) en de beschermde mariene gebieden (nader bepaald door de federale staat). Hiertoe zal men zich baseren op de Belgische kaart van de land/zee-interacties die is voortgevloeid uit de Europese aanbeveling over het Integrated Coastal Zone Management (ICZM).

PRAKTISCH

1. De maritieme ecosystemen beschermen

In 2009 zullen federale plannen voor de beschermde mariene gebieden in België enerzijds de maritieme activiteiten analyseren en anderzijds de bescherming van de natuurlijke rijkdommen. Bovendien zullen de nieuwe toepassingsakkoorden die werden afgesloten tussen de verschillende bestuursniveaus en de gebruikers als basis dienen voor beleidsplannen. Zij zullen om de drie jaar herzien worden. De FOD Mobiliteit zal meer bepaald een onderzoek uitvoeren naar de toepassing op de Noordzee van het verdrag inzake Ballast Water Management (BWM) van de IMO. België heeft dit verdrag nog niet bekrachtigd.

2. Een administratief en structureel overleg uitwerken voor de visserijgebonden materies

Vanaf 2009 zal de FOD Leefmilieu samenwerken met de andere betrokken departementen om tot een structurele dialoog te komen met de Vlaamse administratie bevoegd voor de zeevisserij.

3. De toepassing van de regelgeving inzake de Noordzee intensifiëren

Hiervoor zijn interventies op zee en in de lucht noodzakelijk. Ook de gepaste meetapparatuur moet beschikbaar worden gesteld.

De BMM, de FOD Leefmilieu, het Ministerie van Landsverdediging, de FOD Binnenlandse Zaken, de FOD Mobiliteit en de FOD Justitie zullen nauw samenwerken met de buurlanden en met het Vlaamse Gewest om na te gaan hoe er regelmatig grootscheepse controles op vervuiling op zee kunnen worden georganiseerd.

Samen met de FOD Justitie zal de FOD Leefmilieu tot slot zoeken naar een optimaal hulpmiddel waarmee de Belgische magistraten er kunnen voor zorgen dat de milieuregelgeving ook op zee wordt nageleefd.

4. De land/zee-interacties op een duurzame manier aanpakken

Hiertoe moet er vanaf 2009 op federaal niveau en op het niveau van het Vlaamse Gewest een permanente opvolging komen van de land/zee-interacties, zoals die zijn vastgelegd in het Belgische ICZM-rapport. Desgevallend zal de FOD Leefmilieu proberen het luik Duurzame Ontwikkeling van deze interacties te versterken.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Over het ontwikkelen van een Belgisch maritiem milieubeleid moet oordeelkundig overleg worden gepleegd tussen de verschillende beleidsniveaus. De volgende aspecten moeten speciale aandacht krijgen :

- het grondige overleg tussen de federale overheidsdiensten, het Vlaamse Gewest, de gebruikers van de Noordzee, de NGO's en de buurlanden;
- het overleg met het Vlaamse Gewest over het beheer van de land/zee-interacties;
- het structurele overleg met de Vlaamse administratie bevoegd voor zeevisserij en de dienst van de FOD Mobiliteit die bevoegd is voor maritiem transport.

Wat betreft de bestrijding van olielozingen moet de samenwerking tussen het Ministerie van Landsverdediging, de FOD Binnenlandse Zaken en de bevoegde gerechtelijke diensten worden uitgebouwd.

Sinds 1992 stelden de Belgische overheden 611 illegale scheepslozingen vast, waaronder 572 lozingen van gebruikte olie en 39 lozingen van chemische substanties of andere stoffen. Slechts 5% van deze inbreuken werden overgemaakt aan de bevoegde Belgische gerechtelijke instanties of aan die van de buurlanden. Terwijl er in 1990 nog 50 gevallen van vervuiling door olielozingen werden vastgesteld, is dat aantal in 2000 gedaald tot 30. Een streng vervolgingsbeleid kan deze cijfers nog verder doen dalen.
(Bron : <http://www.mumm.ac.be/>)

E. VOLKSGEZONDHEID

In 1947 definieerde de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) gezondheid als “een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet louter de afwezigheid van ziekte of gebrek”

In artikel 23 kent de Belgische grondwet aan ieder “*het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand*” toe, evenals “*het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu*”.

Volksgezondheid is een belangrijk thema in het kader van duurzame ontwikkeling. Het milieu speelt een niet te verwaarlozen rol in onze gezondheid, die op haar beurt tal van wederzijdse relaties heeft met ons welzijn, maar ook met heel wat sociaaleconomische aspecten. Een actieve en gezonde bevolking heeft een invloed op de rendabiliteit van de ondernemingen, de fiscale inkomsten, maar ook op de kostprijs van de gezondheidszorg.

De mondiale dimensie van duurzame ontwikkeling leidt ook tot vragen over de geografisch ver van ons verwijderde invloeden van verschillende levenswijzen. Hoofdstuk 6 van het toepassingsplan van Johannesburg is volledig gewijd aan het wereldgezondheidsbeleid dat past in het grotere kader van duurzame ontwikkeling. Toegang tot gezondheidszorg is een fundamenteel recht van de mens dat vermeld staat in verscheidene internationale overeenkomsten en verdragen die België heeft ondertekend. Bovendien hebben het internationale toezicht en de inperking van nieuwe epidemieën en pandemieën en van andere ziektes veroorzaakt door milieu- en gedragsfactoren, een rechtstreekse impact op de gezondheid van de Belgische bevolking.

VERWEZENLIJKNINGEN EN VOORTGEZETTE ACTIES VAN DE VORIGE FPDO'S

Het beschermen en bevorderen van de gezondheid is één van de zeven thema's van het eerste Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling (FPDO). De bestrijding van de gevaren voor de volksgezondheid vormt een van de zes thema's van het tweede FPDO. Volksgezondheid staat eveneens centraal in de Europese strategie duurzame ontwikkeling. Op basis van deze vorige plannen en van internationale verbintenissen zijn verscheidene processen ingevoerd :

Actieplan leefmilieu-gezondheid (NEHAP : National environment and health action plan). De regering heeft de wens uitgedrukt dat het plan leefmilieu-gezondheid de volgende hoofdlijnen zou volgen :

- voortzetten en plannen van onderzoek naar meer bepaald de kennis van ziekten veroorzaakt door verontreiniging, in eerste instantie van ziekten veroorzaakt door het verkeer, en door verontreiniging in woningen (indoor pollution) en dan voornamelijk in de woonruimtes van de minstbedeelden;
- voortzetten van het onderzoek naar de impact op de gezondheid van gevaarlijke stoffen in de voedingsketen;
- onderzoek naar de mogelijke gevolgen van het invoeren van genetisch gewijzigde organismen in het milieu;
- plannen en uitvoeren van onderzoek naar de problemen rond verminderde vruchtbaarheid;
- de lijsten van kankers en allergieën verbeteren om de verbanden met het milieu, de consumptiewijzen en de arbeidsomstandigheden beter te kunnen bepalen;
- de sociale en economische invloeden van de voorkomende pathologieën kwantificeren (inclusief externe invloeden) om de interventieprioriteiten te bepalen;
- milieu-gezondheidsindicatoren uitwerken (inclusief in het

kader van de lichamelijke en mentale gezondheid op het werk), waarbij rekening wordt gehouden met de verschillen tussen mannen en vrouwen en de sociaaleconomische omstandigheden;

- het versterken van het evaluatiebeleid en het risicobeheer van ongevallen, beroepsziekten en andere aandoeningen (inclusief mentale) die verband houden met het werk, rekening houdend met de verschillen tussen specifieke risicogroepen;
- een dwingend systeem opstellen inzake uitstoot- of gezondheidsnormen voor schadelijke stoffen in de omgevingslucht en in de lucht van afgesloten ruimtes die als basis kunnen dienen voor de gewestelijke milieunormen.

Het **Federaal Voedselagentschap** (FAVV) werd opgericht. Teneinde de chemische verontreiniging van de voeding zoveel mogelijk te beperken, werkt het FAVV samen met de administraties die met milieu en gezondheid te maken hebben (op niveau van de gewesten en de gemeenschappen). Het doel van deze samenwerking is een aanvullend milieu- en voedingsbeleid uit te werken dat gericht is op een snelle detectie en preventie.

Samen met de gefederaliseerde eenheden stelde de federale staat een **Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan** (NVGP) op. In dit kader worden maatregelen genomen om niet-overdraagbare ziekten die verband houden met een verkeerde voeding en een gebrek aan lichaamsbeweging te voorkomen en te beperken. Op Europees vlak heeft de Commissie zopas een witboek over voeding gepubliceerd.

Inzake **pesticiden** is op Europees vlak een programma tot herziening van alle actieve substanties aan de gang (richtlijn 91/414/CEE). De regering heeft een programma geïntroduceerd dat het gebruik en het risico van pesticiden en biociden beperkt; dit programma wordt om de twee jaar herzien. Wat betreft de pesticiden en biociden waakt de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu erover dat er, bovenop de informatie die al beschikbaar is voor vakmensen, ook betere informatie ter beschikking zou worden gesteld van het grote publiek.

In mei 2004 werd een nieuw Europees regelgevingskader van kracht betreffende het gebruik van **GGO's** in de voedselketen. België blijft het voorzorgsbeginsel voorstaan en toepassen voor de teelt van GGO's en hun gebruik in de voeding voor dieren en mensen. De FOD Volksgezondheid stelt aan de bevolking informatie ter beschikking over de regelgeving en over de GGO's die in de vergunningsprocedure zitten. België neemt actief deel aan het proces van Cartagena inzake het Verdrag van biologische diversiteit van de VN.

Zoals gevraagd in actie 16 van het FPDO 2004 - 2008, werkt de dienst productenbeleid van het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid een **Productplan** uit in overleg met alle betrokken partijen uit de overheids- en privésector. Daarin worden heel wat thema's behandeld, waaronder binnenhuisvervuiling en voeding.

De federale regering steunt actief het voorstel van de Europese Unie betreffende de registratie, evaluatie en vergunning van **chemische stoffen** (REACH). Buiten acties op het gebied van voeding, werd qua **preventie** een antitabaksplan uitgewerkt, evenals een campagne tegen intrafamiliaal geweld en een sensibiliseringscampagne rond het gebruik van antibiotica.

De controlemaatregelen inzake het illegaal of ongepast uitoefenen van **beroepen** in de geneeskunde werden versterkt. Tatoeëerders en zettters van piercings worden gecontroleerd.

Wat betreft **medische bewaking** zijn responsplannen aangenomen (voor aanvallen van pokken, voor ozonpieken, voor de vogelgriep, voor plots opduikende ziekten, voor hittegolven, ...).

Ook de **geestelijke gezondheid** wordt in beschouwing genomen, meer bepaald via het strategieontwerp geestelijke gezondheidszorg in België of via een werkgroep "zelfmoord" binnen de task force geestelijke gezondheidszorg.

De **kwaliteit van de zorgverlening** en de organisatie van de zorginstellingen worden in aanmerking genomen (tariefzekerheid in de ziekenhuizen, hygiëne, rechten van de patiënt, maximumfactuur, ...).

ACTIEKEUZE

Heel wat acties, plannen, studies en onderzoeken werden reeds uitgevoerd of zitten in de uitvoerings- of evaluatiefase of worden voortgezet. Bepaalde materies die niet onder de federale bevoegdheid vallen, worden behandeld in de gewesten en gemeenschappen. Dit derde Federaal Plan DO wil federale bevoegdheidsdomeinen i.v.m. duurzame ontwikkeling identificeren waar een coördinatie tussen verschillende diensten vereist is en die nog niet bestaan of die op stapel staan.

De actiekeuze in dit plan vertegenwoordigt dus niet het geheel van acties inzake volksgezondheid en mag het belang van alle andere reeds uitgevoerde of nog aan de gang zijnde acties niet onder het tapijt vegen, zoals wij hierboven hebben gezien.

Voeding en haar voedingsaspecten werden reeds behandeld (Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan). Onze voedingswijzen oefenen evenwel heel wat invloeden uit op het milieu en op de maatschappijen over de hele wereld. Het was hier dus de wens om rekening te houden met deze verschillende aspecten in het kader van een actie duurzame voeding. Naast de integratie van de sociale, ecologische en economische aspecten, is er ook integratie nodig tussen de talrijke gezagsniveaus en betrokken partijen die met dit onderwerp te maken hebben.

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE
DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

2.3.11. Naar een duurzame voeding

Voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij

SITUATIESCHETS

De voorbije 30 jaar zijn onze **voedingsgewoonten** veranderd. Enkele voorbeelden? De consumptie van verwerkte levensmiddelen die veel zout, suikers en vetten bevatten en die steeds meer verpakt zijn, en van maaltijdvervangers en andere voedingssupplementen is toegenomen. Ook sommige productiemethodes (geoogst vóór producten rijp zijn, hydrocultuur, transgenetische teelten...) zijn aanzienlijk gewijzigd.

Er zijn verschillende factoren die deze veranderingen verklaren: economische, sociale, commerciële ... De eisen van de moderne consument (prijs, gebruiksvriendelijkheid en kwaliteit) zijn niet altijd te rijmen met de geldende werkomstandigheden of met het naleven van de milieunormen.

Impact op de gezondheid

Een onevenwichtige voeding kan tot verschillende stoornissen leiden op **fysiek** vlak (zwaarlijvigheid, verhoogde bloeddruk, hart- en vaatziekten, diabetes, bepaalde soorten kanker), maar ook op **mentaal** gebied (magerzucht, boulimie-anorexia, hyperphagie of eetaanvallen). Sommige leeftijds- of bevolkingscategorieën zijn kwetsbaarder: zwangere vrouwen, minderbedeelden, gepensioneerden, personen met een verzwakte immuniteit of met allergieën.

Impact op het milieu

De rundveeproductie en de productie van bereide voedingsmiddelen verbruiken almaar meer energie en agrarische hulpbronnen. Bosbouwgebieden en traditionele teelten worden omgezet in het telen van industriële gewassen waarvoor enorme hoeveelheden meststoffen en pesticiden nodig zijn. Er wordt te veel vis gevangen, waardoor sommige soorten zich niet snel genoeg meer kunnen voortplanten. Aquaculturen kunnen resistentie tegen antibiotica in de hand werken. De moderne landbouw voerde zeer productieve eenvormige planten- en diervariëteiten in, waardoor een groot aantal planten- en diersoorten met uitsterving wordt bedreigd. Dit leidt op zijn beurt tot een lagere voedingskwaliteit en brengt de continuïteit van de voedselvoorziening in het gedrang...

Impact op het sociale vlak

Alle bevolkingsgroepen zijn op een of andere manier betrokken bij onze voedingswijzen: de industriële voedingsproductie verdringt de familiebedrijfjes. Qua werkomstandigheden worden de rechten van de mens niet altijd nageleefd. Het verdwijnen van de teelt van voedingsgewassen leidt tot ondervoeding en hongersnood. Anderzijds worden op andere plaatsen grote hoeveelheden niet-verbruikte voedingswaren weggegooid. En dan hebben we het nog niet eens gehad over het feit dat sommige slechte voedingsgewoonten uit de geïndustrialiseerde landen tegenwoordig worden uitgevoerd naar de ontwikkelingslanden.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- **Korte termijn:** met alle betrokken partijen streven naar een consensus over het voedingsprobleem t.o.v. duurzame ontwikkeling. Gelijklopend hiermee moeten wij meteen handelen bij een concreet probleem (bijv. productinformatie).
- **Middellange termijn:** de bevolking bewust maken van de verschillende invloeden die voeding heeft en randvoorwaarden creëren waardoor zij haar voedingsgewoonten kan veranderen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. De impacten van onze voedingswijzen onderzoeken

Een samenvatting maken van de bestaande onderzoeken over de invloeden van onze voedingswijzen en een wetenschappelijke ondersteuning voorzien voor een toekomstgericht en methodologisch luik waarmee het Forum Duurzame voeding (zie punt 2 hieronder) kan worden geïnformeerd in zijn zoektocht naar oplossingen.

2. Naar een consensus streven over de in te voeren oplossingen

Een werkgroep oprichten met daarin alle betrokken partijen op het gebied van voeding, die moet nadenken en oplossingen moet voorstellen inzake de verschillende invloeden van onze voedingswijzen. Deze werkgroep zal de andere betrokken partijen raadplegen.

3. Een duurzaam voedingsplan opstellen

Een “**Duurzaam Voedingsplan**” opstellen gebaseerd op het werk van dit Forum en waarbij rekening wordt gehouden met de expertise die in het kader van het huidige Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan (NVGP) werd gerealiseerd.

4. Een concrete maatregel invoeren bij een bestaand probleem

Een dergelijke maatregel zou bijvoorbeeld gaan over betere informatie op een groep van producten.

5. Duurzame voeding in de federale administraties

De restaurants van de federale overheid naar een duurzaam voedingsprogramma leiden.

PRAKTISCH

1. De invloeden van onze voedingswijzen onderzoeken

2009 : samenvatting van de bestaande onderzoeken over 6 maanden, gefinancierd door de POD DO.

2. Naar een consensus streven over de in te voeren oplossingen

Deze actie is voorzien in 2010 binnen de werkgroep duurzame voeding, in overleg met de andere stakeholders. De resultaten zullen midden 2011 beschikbaar zijn.

3. Een duurzaam voedingsplan opstellen.

Dit actieplan zal tegen midden 2012 worden opgesteld door de werkgroep duurzame voeding.

4. Een concrete maatregel invoeren bij een bestaand probleem

De concrete maatregel zou verbonden kunnen worden aan een doelstelling van het Productplan dat door het DG Leefmilieu wordt gecoördineerd. Het zou bijvoorbeeld kunnen gaan om een etiket inzake de ecologische voetafdruk van een productgroep, maar het zou gepast zijn om een maatregel te kiezen die rekening houdt met de drie pijlers van duurzame ontwikkeling. De keuze zou gebeuren in 2009 en de maatregel zou worden ingevoerd in 2010. Bij de keuze zou rekening kunnen worden gehouden met de onderzoeksresultaten van de POD Wetenschapsbeleid (zie maatregel 1). Tot slot moet bij de keuze aandacht geschonken worden aan de totale balans. Een voorbeeld : lokaal geproduceerde voedingsmiddelen, waarvan de productie via serreteelt echter veel CO₂-uitstoot veroorzaakt.

5. Duurzame voeding in de federale administraties

2009 : het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu zal reeds geslaagde initiatieven op dit vlak verzamelen om het denkproces te ondersteunen van een op te richten werkgroep waarin de voornaamste federale restaurants vertegenwoordigd zijn. Deze werkgroep zal erop toezien dat ten laatste tegen 2010 concrete maatregelen worden genomen in de administraties.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Nationaal : Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan (2005-2010) / NEHAP / Productplan / Biodiversiteitsstrategie / Plan tot beperking van pesticiden en biociden / Biologische landbouw / Beleid inzake GGO's / Kaderwet productnormen / Gedifferentieerd kwaliteitsbeleid voor de Waalse (APACQ) en Vlaamse (VLAM) landbouw.

Internationaal : Strategie WHO 2004 inzake ziekten die verband houden met een slechte voeding en onvoldoende lichaamsbeweging / Europees actieplan inzake het voedsel- en voedingsbeleid 2008-2013 van de WHO Europa / Witboek: Europese strategie inzake gezondheidsproblemen die verband houden met voeding, overgewicht en obesitas / Actieprogramma gezondheid 2003-2008 van de EU / Europees SCP-plan in voorbereiding / SCALE / CEHAPE / Europese wetgeving inzake het etiketteren van GGO's.

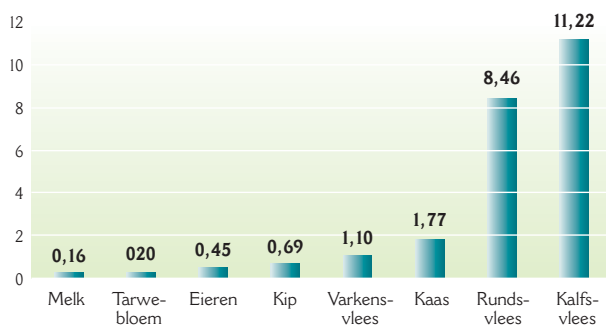
Aanbevelingen volgens de voedingsdriehoek

Bron: <http://www.iph.fgov.be/epidemiologie/foodnl/food04nl/foodrenl.pdf>

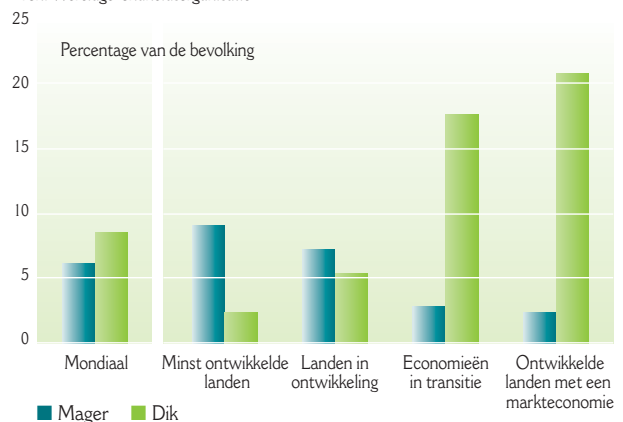
Uitstoot van broeikasgassen (in het equivalent van kilo's koolstof) verbonden aan de productie van één kilo voedsel

Bron: Jancovici, 2000

Voortgang van het overgewicht

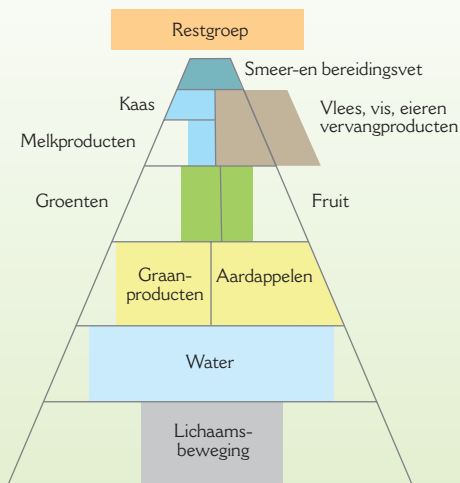
Bron: Wereldgezondheidsorganisatie

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

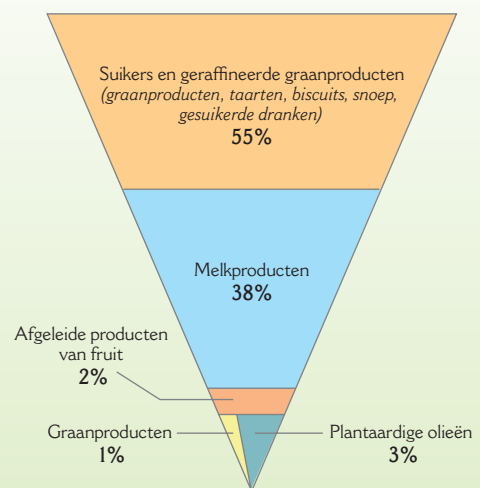
Waargenomen consumptie bij de bevolking van 15 jaar of ouder

Bron: <http://www.iph.fgov.be/epidemiologie/foodnl/food04nl/foodrenl.pdf>

Verdeling van de voedingscategorieën die naar voor gebracht worden in de reclame (voedingspiramide)

Bron: www.quechoisir.org

F. SOCIALE INCLUSIE, DEMOGRAFIE EN MIGRATIE

België heeft de sociale pijler altijd al beschouwd als een essentieel onderdeel van zijn beleid. De sociale zekerheid steunt op een systeem waarin, naast de tussenkomsten van de staat, de bijdragen van de loontrekkenden en van de werkgevers ervoor zorgen dat o.m. de vervangingsinkomens kunnen worden gefinancierd van diegenen die niet (meer) werken of die wegens ziekte niet kunnen werken, en verscheidene vormen van sociale bijstand.

Precies om te voldoen aan de essentiële behoeften zoals die in de definitie van Brundtland worden bedoeld, werd de sociale zekerheid in het leven geroepen. Zij zorgt immers voor solidariteit tussen de actieve bevolking en gepensioneerden, tussen wie werkt en wie niet, tussen gezonde en zieke mensen, tussen validen en gehandicapten.

Deze belangrijke doelstelling werd in het FPDO 2004-2008 uitgedrukt onder de vorm van een maatregel, nl. de laagste leeflonen en sociale uitkeringen progressief verhogen binnen het kader van de beschikbare middelen. Deze doelstelling blijft actueel, ook al is zij in dit plan niet opnieuw geformuleerd als maatregel.

De essentiële behoeften van de meerderheid worden dus verzekerd doordat iedereen er in de mate van zijn mogelijkheden bijdragen voor betaalt. Deze solidariteit staat borg voor een minimum aan maatschappelijke integratie. We moeten evenwel opmerken dat de huidige vergrijzing van de Belgische bevolking zwaar doorweegt op de financiering van dit veeleisende systeem en dat onlangs specifieke maatregelen hieromtrent zijn genomen. We moeten eveneens verduidelijken dat de maatregel waarbij inspanningen worden geleverd om de pensioenen te verhogen en het Zilverfonds te versterken - deze maatregel stond uitdrukkelijk in het FPDO 2004-2008 - op de agenda blijft omdat hij nog steeds relevant is; hij moet evenwel niet het onderwerp uitmaken van een nieuwe specifieke maatregel.

Het Nationaal Actieplan Inclusie 2006-2008 gaat drie uitdagingen aan, met name :

- correcte en betaalbare huisvesting voor iedereen;
- activering en diversiteit : meer werknemers uit risicogroepen aan het werk;
- kinderarmoede : de cirkel van de armoede doorbreken.

Om de cirkel van de armoede te doorbreken, moet heel het overheidsbeleid rekening houden met de dimensie "armoede". Daarom voorziet dit plan de ontwikkeling van een armoedetest waarin ieder overheidsbeleid bij de duurzaamheidstest moet slagen. Dit plan voorziet ook om in elke FOD een focuspunt "armoede" op te richten dat zijn departement adviseert en dat omgekeerd de POD Maatschappelijke integratie informeert over het beleid of de verwachtingen van de departementen. Deze groep zal kunnen meewerken aan een (eventueel) toekomstig nationaal plan sociale inclusie 2010-2012.

Dit plan wil aan de twee andere uitdagingen een duurzame dimensie toevoegen door een betere benutting van het woningpark te voorzien en door het creëren van duurzame milieujobs voor risicogroepen aan te moedigen. Tot slot wil dit plan kansarmen beter integreren door het samenwerkingsakkoord inzake de meerwaardeconomie te verlengen en er sociale en milieudimensies aan toe te voegen.

Praten over duurzame ontwikkeling betekent ook praten over maatschappelijke integratie in termen van de Noord-Zuidrelatie en van toekomstige generaties. België kan niet onverschillig blijven tegenover de talloze milieuvluchtelingen over heel de wereld. Dit plan voorziet dat België zich actief inzet voor de erkenning van een statuut voor deze vluchtelingen.

2.3.12. Woningen beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen

SITUATIESCHETS

Het gebruik van de open ruimte voor bebouwing heeft in België een recordpeil bereikt. In 2001 waren er 4,2 miljoen particuliere woningen, waarvan 68% bewoond werd door de (mede)eigenaar of vruchtgebruiker. Inzake ruimtegebruik steeg de oppervlakte die voor woningbouw werd beschouwd in België van 5,0% in 1980 naar 7,3% in 2000."

Collectieve bebouwing en het aanmoedigen van wonen in de stad geeft blijk van een efficiënt ruimtegebruik. Daardoor kan de druk op de open ruimten en de toename van mobiliteit beperkt worden.

Vanuit milieuoogpunt heeft het bouwen van woningen een impact op o.m. het ruimte-, water- en energiegebruik.

Vanuit economisch standpunt is de bouwsector een belangrijke werkgever. Het renoveren van woningen blijkt evenzeer in trek te zijn als het bouwen van nieuwbouw-woningen. Maar onder renovatie vallen tal van activiteiten met aanzienlijke negatieve effecten op het milieu.

Vanuit sociaal standpunt, zijn het vaak de huishoudens met een verhoogd armoederisico die de mogelijkheid niet hebben om een woning te kopen, te bouwen of te huren. 13,7% van de Belgische huishoudens onder de armoededrempel besteden minimum 33% van hun inkomen aan het huren van een woning. Daarnaast noodzaakt de toenemende vergrijzing maatregelen zodat mensen langer in hun woningen kunnen blijven wonen.

Rekening houdend met de politieke impulsen die zowel op Belgisch als op Europees niveau worden gegeven om woningen meer en beter te isoleren, zal speciale aandacht besteed worden aan de gevolgen van deze aanpassingen op de levenskwaliteiten van de bewoners en dan vooral aan de gevolgen voor de gezondheid. Gelijklopend met de stijgende energieprijzen bemerkt men sinds de jaren 70 immers een toenemend aantal aandoeningen aan de luchtwegen waarvan men weet dat ze verband houden met een ongezonde woning.

Wetenschappelijke achtergrondinformatie is te vinden in de Financiële en kwalitatieve evaluatie van verschillende woningtypes (SuFiQuaD) en het Ontwerp en renovatie van publieke stedelijke ruimten voor een duurzame stadsontwikkeling (DRUPSSuC) van de POD Wetenschapsbeleid".

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- De federale overheid zal mee bijdragen tot een duurzaam woonbeleid in de steden en het platteland.
- Op korte termijn zal zij een bijdrage leveren aan het stimuleren van renovatie, het verduurzamen van nieuwbouw en het voorzien van huisvesting voor iedereen.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Het promoten van duurzame buurten

Een federale visie op duurzame huisvesting die complementair is aan de gewestelijke visies zal ontwikkeld worden.

2. Solidair wonen aanmoedigen

Solidair wonen kan een oplossing bieden voor de lange wachtlijsten voor sociale woningen en om het sociale isolement te doorbreken. Aandacht dient geschonken te worden aan (1) het socialiseren van het privépatrimonium, (2) het ondersteunen van sociaal minderbedeelden, (3) het aanmoedigen van kangoeroewonen en (4) het creëren van een statuut voor solidair wonen.

3. Beter op elkaar afstemmen van bestaande fondsen

Er zal naar synergieën gezocht worden tussen het Fonds voor de Reductie van de Globale Energiekost (FRGE) en het Woningfonds. Daarnaast zullen bestaande energie-fondsen verruimd worden zodat deze ook inspanningen inzake waterbesparing en isolatie kunnen ondersteunen.

4. Milieuvriendelijke bouwinitiatieven ondersteunen

- a) De bestaande belastingvermindering voor milieuvriendelijke investeringen in particuliere woningen zal versterkt worden. Het systeem zal zich richten naar passiefwoningen en naar nieuwe energie-ëfficiënte en milieuvriendelijke (waterbesparing, groendaken, balansventilatie) technologieën.
- b) In het kader van de richtlijn energieprestaties van gebouwen komt het erop aan om de gewestelijke samenhang van de verschillende bestaande labels in België te garanderen (EPB enerzijds en passiefwoning anderzijds).
- c) In samenwerking met de gewesten zou een btw-verlaging tot 6% op de factuur voor bouwwerken met gerecycleerde materialen kunnen worden besproken (zie actie 2.2.2 maatregel 2).
- d) De federale overheid legt in samenspraak met de sector een methodiek vast om de milieu-impact van bouwproducten te bepalen. De ontwikkeling van milieu-informatie van bouwproducten wordt gestimuleerd via groene overheidsopdrachten en via het ontwikkelen van een tool op gebouwelementniveau (zoals wanden, ...). In een volgend stadium kan hieraan gezondheidsinformatie toegevoegd worden.

5. Tewerkstelling creëren en duurzame renovatieprojecten promoten

Naar het voorbeeld van de Duitse "Alliantie voor tewerkstelling en milieu" (2007) zal België een Alliantie oprichten met de bevoegde administraties, de vakbonden en de werkgevers uit de bouwsector om ecologisch renoveren (water, materialen...) en energiebesparende renovaties aan te moedigen.

PRAKTISCH

1. Het promoten van duurzame buurten

In 2009 zullen de Ministers van Duurzame Ontwikkeling, van Grootstedenbeleid en van Leefmilieu opdracht geven voor deze studie die zal steunen op de reeds bestaande initiatieven van de gewesten.

2. Solidair wonen aanmoedigen

In 2009 zal de POD Maatschappelijke Integratie, in samenwerking met de andere FOD's, maatregelen onderzoeken die het solidair wonen zullen aanmoedigen. Zij zullen zich hierbij baseren op het onderzoek "Solidair wonen: onderzoek over de mogelijkheden tot erkenning van het wonen in groep voor sociaal minderbedeelden".

3. Beter op elkaar afstemmen van bestaande fondsen

De POD Maatschappelijke Integratie zal in 2009 en in samenwerking met de gefedereerde entiteiten bekijken hoe een betere afstemming tussen het FRGE en het Woningfonds mogelijk is. De FOD Leefmilieu zal bekijken hoe een verruiming van de bestaande energiefondsen mogelijk is.

Gelijklopend zal het Opleidingsinstituut van de Federale Overheid (OFO) instaan voor een opleiding rond energie-uitdagingen en het beleid inzake armoedebestrijding voor alle ambtenaren van energie, milieu en maatschappelijke integratie die met deze onderwerpen belast zijn.

4. Milieuvriendelijke bouwinitiatieven ondersteunen

- a) In 2009 zal de FOD Financiën met steun van de FOD Economie en de groep CONCERE/ENOVER bekijken hoe het bestaande systeem voor belastingvermindering voor milieuvriendelijke investeringen uitgebreid kan worden.
- b) CONCERE/ENOVER, het formele overlegorgaan tussen federale en gewestelijke regeringen m.b.t. energiematerialen, zal tevens de afstemming van de energieprestatiecertificaten onderzoeken.
- c) In 2009 zal de minister van Financiën er bij de Europese Commissie voor pleiten om bouwwerken met gerecycleerde materialen toe te voegen aan bijlage III van de richtlijn 2006/112/EC van 28 november 2006 (zie actie 2.2.2 maatregel 2).
- d) Vanaf 2009 zal de FOD Leefmilieu bekijken hoe zij haar evaluatie inzake bouwproducten kan uitbreiden. In de overheidsdiensten zal het gebruik van gerecycleerde materialen worden aangemoedigd.

5. Tewerkstelling creëren en duurzame renovatieprojecten promoten

Op initiatief van de ministers van Economie, Tewerkstelling, Leefmilieu en Duurzame ontwikkeling zal vanaf 2010 een reeks rondetafelgesprekken worden gestart met de bouwsector (vertegenwoordigers van projectontwikkelaars, aannemers, architecten,...). Dit zal gebeuren in samenwerking met de federale en gewestelijke administraties van werk, milieu en energie. Het doel van de gesprekken is :

- a) de tewerkstelling bevorderen in de duurzame renovatie van particuliere woningen;
- b) de duurzame renovatie bevorderen van bescheiden huurwoningen op voorwaarde dat zij na de renovatie aan gegarandeerd lage prijzen worden verhuurd.

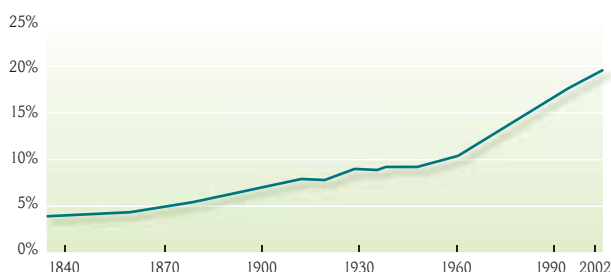
De gesprekken zullen gebaseerd zijn op maatregelen die de federale en gewestelijke overheden al hebben ontwikkeld.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Zowel het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPSI, hoofdstuk 2) als het Stabiliteitspact (hoofdstuk 5.4) beklemtonen het belang van werkgelegenheid in de sectoren die veelbelovend zijn voor de toekomst. De renovatiesector in de bouw is hier één van. Het Stabiliteitspact concentreert zich meer specifiek op het hoog opgeleid personeel, terwijl het NAPSI de klemtoon legt op de werkgelegenheid in de risicogroepen.

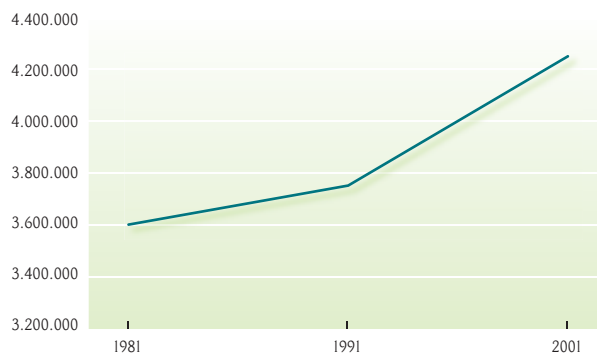
Gebouwde gronden en terreinen in België (% van de totale oppervlakte)

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, Ministerie van Financiën (Kadaster) xxx

Particuliere woningen in België

Bron: NIS; Particuliere woningen in België (<http://www.statbel.fgov.be>)

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE
DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

2.3.13. De waarden van de sociale economie overbrengen naar de economie in haar totaliteit

SITUATIESCHETS

Bedrijven uit de sociale economie zijn ondernemingen en vzw's die bij het ondernemen de volgende principes naleven:

- dienstverlening aan de leden of aan de gemeenschap i.p.v. het nastreven van winst;
- autonoom beheer;
- democratisch beslissingsproces;
- voorrang aan mensen en arbeid bij de winstverdeling;
- milieuvriendelijk productieproces.

Ons economisch systeem is tegenwoordig gebaseerd op een **kortetermijnlogica**. Door haar principes zoekt de sociale economie haar evenwicht op lange termijn. Hierdoor levert zij drie keer winst op: voor de maatschappij (inschakelen van werklozen), voor het milieu (minder verontreiniging) en als gevolg hiervan ook winst voor de economie (positieve impact van de 2 andere pijlers).

De sociale economie lost de concurrentieproblemen van outsourcing niet op. Zij probeert het rendement van de arbeiders te verhogen door hen betere werktuigen te geven, door een bijbehorende niche te ontwikkelen en/of door een lagere winst te aanvaarden op voorwaarde dat het werk in België blijft.

Eén van de hoofdkenmerken van sociale economie schuilt trouwens in haar innovatievermogen en in het beantwoorden aan niet-voldane behoeften. Zij is in staat om vernieuwende oplossingen te bedenken voor milieuproblemen en heeft dat in een recent verleden bewezen, nl. bij de afvalophaling en -sortering.

Bijgevolg moeten stimulansen worden ontwikkeld en moet de communicatie worden verbeterd opdat dit soort van bedrijven zou worden erkend en zij zich verder zouden kunnen ontwikkelen. Dankzij de samenwerkingsakkoorden die werden afgesloten tussen de federale staat, de gewesten en de Duitstalige gemeenschap kon de ontwikkeling van deze sector tot nu toe ondersteund worden. Deze verschillende akkoorden waren in de eerste plaats gericht

op initiatieven rond sociaal-economische inschakeling en baseerden zich bijgevolg op indicatoren inzake het creëren van werkgelegenheid. De sociale economie produceert evenwel veel meer uiteenlopende meerwaarden waarmee niet altijd volledig rekening wordt gehouden bij de evaluatie van de beleidsvoering.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- De waarden van sociale economie bij alle ondernemingen promoten.
- Sociale economie bij het grote publiek promoten.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Het samenwerkingsakkoord meerwaarden-economie tussen de partners hernieuwen

De partners zijn de federale staat, de gewesten en de Duitstalige gemeenschap. Het moet één van de doelstellingen van dit samenwerkingsakkoord zijn om tijdens de periode van het akkoord de maatschappelijke meerwaarde van de bedrijven uit de sociale economie voor die bepaalde periode te verdubbelen. Dit moet meer bepaald gebeuren door de impact op zowel sociaal vlak als op milieugebied te verdubbelen. Het komt er dus op neer om verder te kijken dan de doelstellingen inzake het creëren van werkgelegenheid en om de meerwaarden te erkennen die door de sociale economie gerealiseerd worden. Om de vooruitgang op dit gebied te meten, zullen verschillende indicatoren moeten worden ontwikkeld. Het creëren van deze indicatoren moet eveneens vermeld worden in de doelstellingen van het samenwerkingsakkoord.

De sociale inschakelingseconomie stelt in ons land zowat **45.000 personen** tewerk. Deze sector realiseert jaarlijks een omzet van meer dan **1 miljard euro**.

Volgens de satellietrekening van de vzw's van de Nationale Bank, stellen de verenigingen zonder winstoogmerk van hun kant bijna **400.000 mensen tewerk** (inclusief vrijwilligers) en brengen zij een toegevoegde waarde op van bijna **11 miljard euro** (ofwel 5% van het BBP).

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Deze actie kan gezien worden als een concretere invulling van de actie "waarden" van dit plan.

- Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap betreffende de meerwaardeconomie.
- Nationaal actieplan voor Sociale Inclusie.
- Nationaal actieplan MVO.
- Actieplan duurzame overheidsopdrachten.

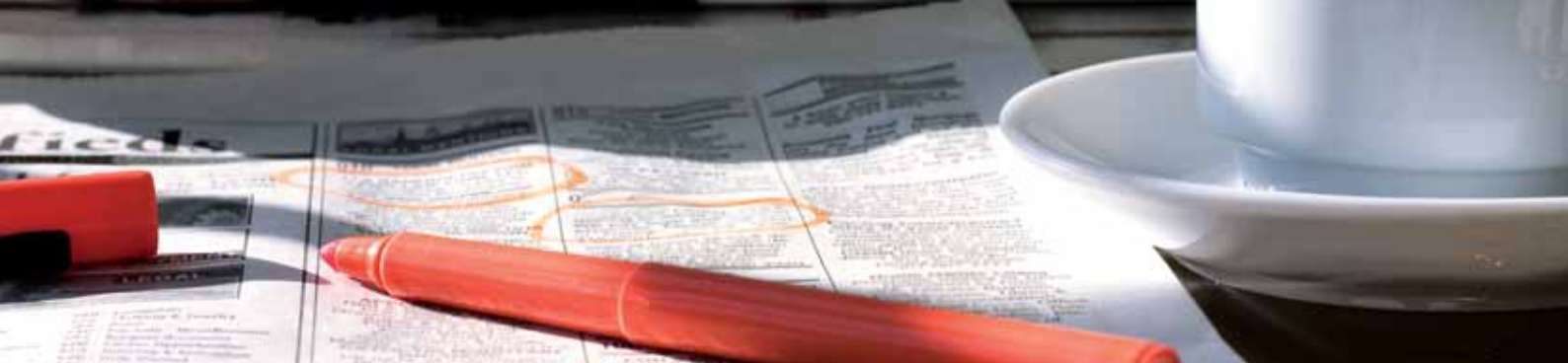
PRAKTISCH

1. Het samenwerkingsakkoord meerwaarden-economie tussen de partners hernieuwen

Het bestaande samenwerkingsakkoord moet voor een nieuwe periode van 4 jaar worden verlengd en de volgende doelstellingen moeten er in opgenomen worden:

- de werkgroepen verenigen die belast zijn met het onderzoek naar en het uitwerken van juridische, economische, fiscale en sociaalcommunicatieve maatregelen waarmee de ontwikkeling van de sociale economie kan worden bevorderd;
- indicatoren ontwikkelen waarmee alle maatschappelijke meerwaarden kunnen worden beoordeeld die door bedrijven uit de sociale economie worden gerealiseerd;
- deze maatregelen invoeren om de maatschappelijke meerwaarde die de bedrijven uit de sociale economie bijbrengen te valoriseren op basis van de drie pijlers van duurzame ontwikkeling;
- de consumptie van producten uit de sociale economie bij het grote publiek aanmoedigen.

De POD Maatschappelijke Integratie zal deze maatregel op zich nemen. Deze zal voorzien worden tegen juni 2008 en ook de Gewesten en de Duitstalige Gemeenschap zullen erbij betrokken worden.

2.3.14. Milieu en tewerkstelling

Duurzame milieujobs voor risicogroepen bevorderen

SITUATIESCHETS

In 1995 somde de Europese Commissie in een werkdocument vier belangrijke groepen van maatschappelijke behoeften op: persoonlijke dienstverlening in de nabije omgeving, verbetering van de leef- en omgevingskwaliteit, cultuur en vrije tijd, milieu. Elk van deze groepen werd gekoppeld aan domeinen en sectoren met groeimogelijkheden qua lokale tewerkstellingsinitiatieven.

In het domein milieu werden al heel wat initiatieven genomen. Op het eerste gezicht zou men kunnen denken dat de milieusector met zijn hoogtechnologische groei-markten (zoals de productie van duurzame energie uit hernieuwbare bronnen, allerlei technische innovaties van de bedrijven, enz.) enkel jobs creëert voor hoogopgeleide personen. In de sector is echter ook werk te vinden voor mensen die minder begunstigd zijn op de arbeidsmarkt. De sociale economie kan hierin zelfs een belangrijke rol spelen en duurzame en kwaliteitsvolle tewerkstellingskansen creëren voor langdurig werklozen en andere doelgroepen waaraan milieuvoordelen zouden zijn verbonden. Bewijs hiervan is het succes van de kringloopwinkels.

Dergelijke initiatieven zijn nog in volle ontwikkeling en moeten van bij hun start worden ondersteund. Dit kan gebeuren door een goede samenwerking tussen de federale en gewestelijke overheden en door het inzetten van nieuwe of bestaande middelen (zoals de dienstencheques of het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost).

Naast het stimuleren en bevorderen van duurzame jobs binnen de sociale economie moeten nieuwe maatregelen worden genomen om hooggeschoolde milieujobs of milieu-innovaties aan te moedigen. Hiertoe blijken specifieke maatregelen noodzakelijk op het gebied van loonlastenverlaging, innovatiesteun, enz. Deze actie gaat niet verder in op deze maatregelen omdat zij zich concentreert op het bevorderen van duurzame jobs voor specifieke doelgroepen.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

De samenwerking tussen de federale en gewestelijke overheden moet de sociale economie bijstaan in het zoeken naar en invullen van marktniches die toegankelijk zijn voor langdurig werklozen en andere doelgroepen die de overheidsinitiatieven en deze van de reguliere ondernemingen aanvullen.

VOORSTELLING VAN DE ACTIES

1. De tewerkstellingsniches structureel verankeren in de sociale economie

In het kader van het hernieuwde samenwerkingsakkoord tussen de federale en regionale overheden betreffende de meerwaardeneconomie, zal de federale overheid onder impuls van de POD Maatschappelijke Integratie nagaan hoe het aanboren van nieuwe marktniches voor de sociale economie kan worden ondersteund en, op termijn, structureel verankerd worden.

2. Concrete doelstellingen vastleggen voor milieujobs in de sociale economie

Concrete doelstellingen zullen worden vastgelegd en er zullen engagementen worden aangegaan om ervoor te zorgen dat de maatregelen op elkaar zijn afgestemd. Er zullen middelen worden ingezet die duurzame milieujobs in de sociale economie bevorderen. Een mogelijke piste zou bijvoorbeeld de uitbreiding van de dienstencheques kunnen zijn.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap inzake de meerwaardeneconomie

PRAKTISCH

Onderstaande maatregelen hebben betrekking op specifieke punten van actie 2.3.13.

1. De tewerkstellingsniches structureel verankeren in de sociale economie

In het hernieuwde samenwerkingsakkoord meerwaardeneconomie worden afspraken gemaakt met de regionale overheden om milieujobs voor doelgroepwerknemers op termijn structureel te verankeren, naar analogie met de verankering van de buurt- en nabijheidsdiensten in het 2de samenwerkingsakkoord meerwaardeneconomie. Hierbij wordt gezocht naar een goede afstemming van diverse reglementeringen en andere overheidsinitiatieven (2009). De POD Maatschappelijke Integratie draagt de verantwoordelijkheid. Op federaal niveau zijn de FOD Tewerkstelling, de FOD Leefmilieu, de FOD Economie en de POD Duurzame Ontwikkeling hierbij betrokken.

2. Concrete doelstellingen vastleggen voor duurzame milieujobs in de sociale economie

Voor de periode 2009-2013: een hernieuwd samenwerkingsakkoord inzake meerwaardeneconomie zal in voege zijn. In de jaarlijkse akkoorden zullen concrete doelstellingen worden vastgelegd om binnen de sociale economie ook duurzame milieujobs te creëren en te bevorderen. De POD Maatschappelijke Integratie draagt de verantwoordelijkheid.

2.3.15. Milieu en migraties

Een visie uitwerken over de verbanden tussen milieu en milieuvluchtelingen

SITUATIESCHETS

De link tussen milieu en veiligheid is geen nieuwe problematiek; zij gaat terug tot de Helsinki-akkoorden van 1975, kwam ter sprake tijdens de Rioconferentie 1992 en geniet via het klimaatsdossier een sterk hernieuwde aandacht, zoals in het debat op 21 april 2007 in de Veiligheidsraad over klimaat en veiligheid.

Eén van de invalshoeken waaronder dit thema kan worden belicht, is die van “milieuvluchtelingen”. De oorzaak van vluchtelingenstromen moet evenwel gezocht worden bij een complex samenspel van factoren van economische, sociale, politieke en ecologische aard. Mensen kunnen onder andere gedwongen worden om hun leefomgeving al dan niet voorgoed te verlaten omwille van milieugebonden oorzaken zoals :

- **aantasting van het milieu op lange termijn** (opwarming van de aarde, ontbossing, erosie, verzilting, verzanding, woestijnvorming, enz.);
- **plotse natuurlijke beschadiging van het milieu** (aardbevingen, droogtes, overstromingen, orkanen, moessons, tornado's, vulkaanuitbarstingen, tsunami's);
- **door de mens veroorzaakte milieuverstoring** (incidenten in de industrie zoals Tsjernobyl of Bhopal, grootschalige ontwikkelingsprojecten zoals de Drieklovendam in China of het Aralmeer in Oezbekistan en Kazachstan, ...);
- ondanks het feit dat de NAVO-strijdkrachten duidelijke afspraken hebben gemaakt en procedures (Standardization Agreements) hebben voorzien om tijdens al hun activiteiten elke vorm van schade aan het milieu te vermijden of tot het minimum te beperken, blijft **milieuschade t.g.v. conflicten** vaak onvermijdelijk (collateral damage).

De grens tussen deze verschillende oorzaken kan niet altijd even duidelijk getrokken worden. En milieuoorzaken op zich vormen zoals gezegd niet altijd de enige reden waarom mensen zich verplicht zien te emigreren of te “vluchten”. Soms is er een combinatie met andere factoren (economische ontwikkeling, oorlog, enz).

De komende jaren zal de internationale gemeenschap rekening moeten houden met steeds grotere groepen mensen die omwille van milieuredenen hun leefomgeving moeten verlaten. De opwarming van de aarde en de gevolgen daarvan spelen hierin de grootste rol. Internationale acties dringen zich dan ook op. Er moeten heel wat inspanningen worden geleverd, zowel wat betreft het zoeken naar oplossingen als bij het aanpakken van de oorzaken en het uitwerken van internationale juridische middelen om deze bevolkingsgroepen te beschermen.

Naast het verband tussen milieu en vluchtelingen, bestaat er ook een verband tussen vluchtelingen en het milieu. De doortocht of de vestiging van grote groepen vluchtelingen in bepaalde gebieden, brengt dat een ernstige ecologische ontregeling met zich mee. De “vluchtelingen” kappen bossen en ook zij dragen bij tot erosie, overstromingen en droogte. Bovendien lokt deze ecologische ontregeling nieuwe conflicten uit met de oorspronkelijke bewoners van de plaatsen waar de vluchtelingen zich vestigen.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

De Belgische overheid moet nagaan hoe ons land kan helpen in de zoektocht naar oplossingen. Hiertoe zullen verschillende acties worden opgezet.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Een balans opmaken van de problematiek van de milieuvluchtelingen

Wat betreft het verband tussen milieu en vluchtelingen stelt men het best een stand van zaken op en duidt men de acties aan die de federale overheid zou kunnen ondernemen om de problemen te helpen oplossen en voorkomen.

2. Het opvolgen van de internationale acties verzekeren

Om de situatie op internationaal niveau te kunnen omlijnen, moet men deelnemen aan de bovengenoemde internationale initiatieven en moet men de internationale acties en voorstellen over het probleem opvolgen.

Het vierde rapport van het Intergouvernementeel Panel over Klimaatverandering (IPCC) van de Verenigde Naties voorspelt dat er tegen 2050 zo'n 150 miljoen nieuwe vluchtelingen zullen zijn als gevolg van de klimaatveranderingen.

Een studie van het "Institute for Environment and Human Security (IEHS)" van de Verenigde Naties (UNU, Bonn) die op 11 oktober 2007 werd gepubliceerd, stelt dat het aantal "milieuvluchtelingen" in 2010 al meer dan 50 miljoen zal bedragen.

Ter vergelijking: het UNHCR (Hoge Commissariaat van de Verenigde Naties voor de Vluchtelingen) biedt vandaag hulp aan ongeveer 32,9 miljoen mensen (vluchtelingen, asielzoekers, maar ook *Internally Displaced Persons*, staatlozen, uitgewezenen, enz.).

INTERACTIE MET ANDER BELEID

De migratieproblematiek kadert binnen het voorstel tot resolutie tot erkenning van het statuut van milieuvluchteling in de internationale verdragen zoals dat op 20 april 2006 is goedgekeurd door de Senaat en is meegedeeld aan de Eerste Minister, de minister van Buitenlandse Zaken en de minister van Ontwikkelingssamenwerking.

PRAKTISCH

1. Een balans opmaken van de problematiek van de milieuvluchtelingen

Een ad hoc werkgroep onder het voorzitterschap van buitenlandse zaken, met alle betrokken federale actoren zal een balans van de situatie opmaken en de bovengenoemde acties inventariseren of helpen versterken om bij te dragen tot het oplossen of reduceren van het probleem van de milieuvluchtelingen. Zoals :

- financieringen aan mitigatie- en adaptatiemaatregelen onder het Protocol van Kyoto en het toekomstige post-2012 klimaatregime, met inbegrip van het te ontwikkelen Framework of Action on Adaptation;
- integratie van de problematiek van klimaatvluchtelingen in het EU-adaptatiebeleid in het vervolgtraject op het Groenboek "Aanpassing aan klimaatverandering in Europa" van de Europese Commissie (COM(2007) 354);
- financieringen van passende projecten onder het ENVSEC programma van OVSE, UNDP, UNEP;
- financieringen onder het mondiaal Desertificatieverdrag;
- andere multilaterale of bilaterale maatregelen ter ondersteuning van de Milleniumdoestellingen in de ontwikkelingslanden;
- mogelijke actiepunten of aandachtspunten in de Internationale Organisatie voor Migratie;
- mogelijke actiepunten of aandachtspunten in de sfeer van mensenrechten.

Eind 2009 zal de werkgroep een duidelijk beeld hebben van de problematiek en van de mogelijke acties die de federale overheid kan ondernemen.

2. Het opvolgen van de internationale acties verzekeren

Het ontwikkelen van initiatieven die een duplicatie zouden blijken te vormen met wat reeds aan de orde is in genoemde fora dient ten allen prijze te worden vermeden.

2.3.16. Rekening houden met armoede bij de communicatie

Streven naar communicatie met oog voor duurzame ontwikkeling

SITUATIESCHETS

Dit voorontwerp federaal plan inzake duurzame ontwikkeling voorziet in een gecoördineerde communicatiestrategie (zie actie 2.2.3.). Deze strategie kan enkel doeltreffend zijn wanneer daadwerkelijk rekening gehouden wordt met de verschillende doelgroepen en hun waarden en beweegredenen om op een meer duurzame wijze te leven en te werken. In het kader van die doelgroepgerichte aanpak en aanvullend op de reeds geleverde inspanningen vanuit DG ComEx van de FOD Kanselarij, is deze actie specifiek gericht op mensen die in armoede leven. Ze streeft ernaar de competenties die reeds aanwezig zijn binnen de federale overheid optimaal te benutten.

Met de steun van het Europees Sociaal Fonds loopt er momenteel een proefproject, gecoördineerd door de FOD Maatschappelijke Integratie, onder de naam “Inschakeling van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting binnen de federale overheid”. In dat verband zijn 16 ervaringsdeskundigen werkzaam binnen 9 federale overheidsdiensten. Zij vergroten de toegankelijkheid tot de federale overheidsdiensten en integreren het concept levenssfeer van de minstbedeelden in de overheidsdiensten. De ervaringsdeskundigen, die tijdelijk voor deze diensten werken, zorgen zowel voor informatie en oriëntatie, als voor omkadering en omschrijving van de noden van specifieke doelgroepen.

In uitvoering van het Nationale Actieplan Digitale Kloof, werden 2 experts in de Digitale Kloof aangeworven binnen de FOD Maatschappelijke Integratie. Zij hebben een specifieke expertise ontwikkeld inzake toegankelijkheid van de digitale wereld voor bepaalde achtergestelde groepen.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

Een nauwkeurige strategie ontwikkelen in het kader van de algemene communicatiestrategie (zie actie 2.2.3.). Deze zal de nadruk leggen op de communicatie bestemd voor achtergestelde doelgroepen. Hierbij worden de competenties die aanwezig zijn binnen de federale overheid maximaal benut.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

Deze acties kaderen in de federale communicatiestrategie voor duurzame ontwikkeling. De voorziene maatregelen zullen zoveel mogelijk gebruik maken van de knowhow op federaal vlak inzake communicatie bestemd voor minderbedeelde doelgroepen.

- 1. Interventie van ervaringsdeskundigen** in armoede en sociale uitsluiting binnen de controlegroep voor de opgestelde communicatiestrategie.
- 2. Interventie van een expert in overheidscommunicatie** voor achtergestelde doelgroepen binnen het multidisciplinaire team dat een studie sociale marketing uitvoert (zie actie 2.2.3.).
- 3. Experts in de digitale kloof betrekken** bij de website over duurzame ontwikkeling bestemd voor het grote publiek
- 4. Speciale aandacht voor bepaalde achtergestelde doelgroepen** in gecoördineerde gemeenschappelijke communicatiecampagnes.

PRAKTISCH

- 1. Interventie van ervaringsdeskundigen** in armoede en sociale uitsluiting binnen de controlegroep voor de opgestelde communicatiestrategie.
 - Optimaal gebruik van de competenties van ervaringsdeskundigen tijdens de testfase van de federale communicatiestrategie.
 - Verantwoordelijke : POD Maatschappelijke integratie en POD DO.
- 2. Interventie van een expert in overheidscommunicatie** voor achtergestelde doelgroepen binnen het multidisciplinaire team dat een studie sociale marketing uitvoert. In het voorziene multidisciplinaire team voor de studie sociale marketing, wordt uitdrukkelijk voorzien dat een expert in overheidscommunicatie bestemd voor achtergestelde doelgroepen wordt ingeschakeld.
Verantwoordelijke : POD DO
- 3. Experts in de digitale kloof betrekken** bij de website over duurzame ontwikkeling bestemd voor het grote publiek.
Bij de uitvoering van het Nationaal Actieplan tegen de digitale kloof, zal de POD Maatschappelijke Integratie beschikken over 2 experts in de digitale kloof. Zij hebben een specifieke knowhow ontwikkeld in toegankelijkheid van de digitale wereld voor bepaalde achtergestelde groepen. Zij zullen ook betrokken worden bij de uitwerking van de website voor duurzame ontwikkeling bestemd voor het grote publiek.

Verantwoordelijke : POD DO en POD
Maatschappelijke Integratie

- 4. Speciale aandacht voor bepaalde achtergestelde doelgroepen** in gecoördineerde gemeenschappelijke communicatiecampagnes.

Om te vermijden dat sommige boodschappen slecht begrepen worden, dienen de communicatiecampagnes bestemd voor de eindgebruikers gericht te zijn op het gebruik van de media en de informatie door specifieke doelgroepen. De expertise ontwikkeld bij bovenvernoemde acties moet dus geïntegreerd worden binnen de werkgroep "Communicatie & Duurzame Ontwikkeling".

Verantwoordelijke : FOD Kanselarij van
de Eerste Minister

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Nationaal Actieplan tegen de digitale kloof, waarvan de eerste fase loopt van 2005 tot 2010. De tweede fase, voorzien tussen 2010 en 2015, zal uitgewerkt worden op basis van de evaluatie van deze eerste fase.

2.3.17. Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid

Oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid

SITUATIESCHETS

De ICDO heeft als belangrijkste opdracht de opvolging voor te bereiden en te verzorgen van de federale plannen voor duurzame ontwikkeling. Als overlegorgaan staat de ICDO in voor permanent overleg tussen de beleidscellen van de leden van de federale overheid en de verschillende federale overheidsdiensten en federale instanties inzake duurzame ontwikkeling.

Daarnaast werd een Interministeriële Conferentie voor Maatschappelijke Integratie opgericht die moet instaan voor de opvolging van de richtlijnen van het Algemeen Verslag over de Armoede (1995) en die een globale, geïntegreerde en gecoördineerde aanpak moet invoeren om maatschappelijke onzekerheid te bestrijden. Er bestaat momenteel echter geen enkele administratieve structuur die de betrokken diensten in staat stelt deze Interministeriële Conferentie voor te bereiden en de beslissingen ervan op te volgen.

In het kader van de gecoördineerde Europese strategie die een beslissende impact wil hebben op armoedebestrijding tegen 2010, stelt België een tweejaarlijks actieplan voor maatschappelijke integratie voor (NAP/incl).

Het NAP/incl 2006-2008 legde volgende strategische doelstellingen vast:

1. een degelijke en betaalbare huisvesting voor iedereen;
2. activering en diversiteit: werkgelegenheid in risicogroepen stimuleren;
3. kinderarmoede: de cirkel van de armoede doorbreken.

Er werden ook doelgroepen bepaald om de uitvoering van deze drie doelstellingen te kunnen opvolgen. Alle FOD's waarvan het beleid een impact heeft op de realisatie van de doelstellingen op nationaal vlak, moeten actief betrokken worden bij het ontwerp en de uitvoering van de volgende nationale actieplannen.

Er wordt voorgesteld om binnen de ICDO een subwerkgroep Armoedebeleid op te richten om deze specifieke dimensie armoedebestrijding ter harte te nemen en een globaal en geïntegreerd armoedebeleid te voeren.

Doelstellingen op korte en middellange termijn

- Oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid
- Voorbereiding en opvolging van het armoedebeleid in het kader van een coherente en geïntegreerde aanpak.

Momenteel bestaat er op federaal niveau geen enkel structureel overleg tussen de diensten over armoedebestrijding. Het is net de bedoeling om een overleg op te starten in dit domein.

Een belangrijke indicator om het resultaat van deze actie te meten, is de evaluatie van het aantal maatregelen waar verschillende diensten zich voor inzetten. Die zijn momenteel vrij beperkt: met name de akkoorden tussen de FOD Binnenlandse Zaken en de FOD Maatschappelijke Integratie over een referentiekader voor daklozen. Bijkomende geïntegreerde acties zijn denkbaar, onder meer inzake milieu en volksgezondheid.

VOORSTELLING VAN DE MAATREGELEN

1. Oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid

Deze subwerkgroep heeft volgende doelstellingen :

1. acties voorbereiden/opvolgen in de verschillende beleidsdomeinen van het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling en het NAP/incl.;
2. de impact en gevolgen van deze acties analyseren;
3. de acties in de verschillende beleidsdomeinen coördineren en op elkaar afstemmen;
4. informeren naar de voorstellen die zijn geformuleerd in alle beleidsdomeinen i.v.m. de strijd tegen armoede;
5. de actieplannen evalueren.

2. Een themagebonden denkoefening aanvatten over het armoedebeleid

Via deze denkoefening kunnen de vereiste maatregelen geïdentificeerd worden om de nationale strategische doelstellingen te concretiseren op basis van een coherente en geïntegreerde aanpak.

3. Instaan voor opvolging en uitwisselingen over de uitvoering van de nationale actieplannen

De subgroep zal fungeren als platform om de acties van het actieplan op te volgen. De uitwisseling van informatie over de uitgevoerde acties en de beleidslijnen moet op federaal niveau een coherent, transparant en geïntegreerd beleid waarborgen dat armoede wil bestrijden.

4. Bijdragen tot de opvolging van het Europese gecoördineerde beleid inzake sociale inclusie

Het Europese beleid heeft een eigen streefdatum in 2010. Om die perspectieven ook na die termijn vorm te kunnen geven, dringen een uitwisseling en een evaluatie van het huidige beleid zich op. Zo is het ook mogelijk een gemeenschappelijk standpunt te ontwikkelen omtrent de doelstellingen en methoden van nieuwe gecoördineerde Europese initiatieven.

PRAKTISCH

Om bovenvermelde maatregelen te kunnen concretiseren, volgen hierbij de praktische details die vereist zijn voor de oprichting van de subwerkgroep Armoedebeleid :

- de subwerkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende FOD's die rechtstreeks betrokken zijn bij het armoedebeleid, meer bepaald bij de toepassing van de maatschappelijke basisrechten van elke burger. Ook andere diensten kunnen ad hoc bij de werkzaamheden betrokken worden;
- de POD Duurzame Ontwikkeling en de POD Maatschappelijke Integratie zullen de groepsverantwoordelijken zijn. Deze groep zal ten laatste in 2009 opgericht worden. Hij zal alle FOD's als doelpubliek hebben.

INTERACTIE MET ANDER BELEID

Het multidisciplinaire karakter van het beleid voor maatschappelijke integratie is opmerkelijk. Door de verschillende acties en maatregelen van de federale overheidsdiensten simpelweg met elkaar te verbinden zou men het bereik van deze maatregelen kunnen versterken en verder kunnen bouwen op hun complementariteit.

Maar om deze coördinerende rol concreet te kunnen opnemen is het absoluut noodzakelijk dat de afgevaardigden van de verschillende FOD's een duidelijk mandaat ontvangen om de verschillende aspecten van armoedebestrijding binnen hun dienst te kunnen opvolgen en in de kijker te stellen.

Deel 3: Opvolging van de uitvoering van het Plan

Informatie ten dienste van de besluitvorming

Het hoofdstuk 40 van Agenda 21 (informatie ten dienste van de besluitvorming), aangenomen ten tijde van de Conferentie van Rio in 1992, beklemtoont dat beslissingen moeten gebaseerd zijn op correcte informatie. Voorts moet de toegang tot informatie verbeterd worden wat betreft de inzameling, de evaluatie en de herkenning van de noden van de gebruikers. Met het oog hierop, heeft de wet van mei 1997 met betrekking tot het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling in verschillende mechanismen voorzien. De raadpleging van de bevolking die georganiseerd werd over dit voorontwerp van het plan, maakt namelijk het verzamelen van informatie mogelijk. Daarnaast staat de toegang tot informatie aangaande de realisatie van de plannen garant voor het verspreiden ervan.

Het in de wet voorziene leerproces

In de wet van mei 1997 wordt nadrukkelijk gesteld dat de leden van ICDO en ICDO zelf een jaarlijks activiteitenrapport over de uitvoering van het plan inzake duurzame ontwikkeling dienen te publiceren. Verder wordt de bevolking ook geïnformeerd door de federale rapporten van het Federaal Planbureau. Ze geven een analyse van de bestaande situatie, van de gevoerde politiek en stellen scenario's voor inzake duurzame ontwikkeling.

Tenslotte voorziet de wet van augustus 2006 over de toegankelijkheid van de informatie voor de bevolking een actieve en systematische terbeschikkingstelling van de informatie bij de bevolking via het Internet. Kortom, informeren over de realisaties van de federale plannen inzake duurzame ontwikkeling verhoogt het principe van transparantie m.b.t. de administratieve acties en documenten.

Valoriseren van de realisaties van de federale plannen duurzame ontwikkeling

De rapporten van de ICDO vermelden de realisaties van de federale overheidsdiensten en van de ICDO zelf, en dit in de context van de uitvoering van de federale plannen inzake duurzame ontwikkeling. Deze verwezenlijkingen zullen voor een "niet ingewijd" publiek, op een specifieke en weloverwogen manier in een meer toegankelijke, leesbare en aantrekkelijke vorm omgezet worden.

Het gaat hier om een aanbeveling die reeds door verschillende instanties, waaronder de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling, het Federaal Planbureau en het

Rekenhof, geformuleerd werden. In haar rapport van 2005 over de uitvoering van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, stelt deze laatste dat de rapporten een volledig beeld dienen te geven van de realisaties van de acties van het plan. Verder dient de ICDO de rapporten van de leden te begeleiden met een samenvatting van de realisaties. Zij beveelt ook een kader aan dat de rapportering, het lezen van de informatie en de samenhang tussen de verschillende transversale beleidscomponenten die opgenomen zijn in het plan, dient te vereenvoudigen.

De ICDO heeft rekening gehouden met deze aanbevelingen van het Rekenhof, maar verbeteringen moeten nog aangebracht worden.

MAATREGEL 1:

Verbeteringen aan de database van de opvolging van de federale plannen inzake duurzame ontwikkeling.

Deze databank zal per maatregel het realisatiestadium weergeven met vermelding van de verantwoordelijke, de timing, de doelgroep(en), de impact op het budget. Zij zal op de website van de ICDO staan naar het voorbeeld van het activiteitenrapport van de ICDO en het rapport van haar leden.

Deze databank zal in 2009 en 2010, 2 maal per jaar geactualiseerd worden. Vanaf 2011 zal zij vervolgens om de 3 maand geactualiseerd worden. Het ICDO-secretariaat zal de FOD's en POD's ondersteunen om dit werk tot een goed einde te brengen door te voorzien in vorming en individuele bijstand. De FOD/POD's dienen middelen vrij te maken voor bijkomend personeel.

MAATREGEL 2:

Valoriseren van de realisaties van de federale overheidsdiensten verbonden met het federaal Plan **inzake** duurzame ontwikkeling.

Er zullen twee middelen gebruikt worden :

- een publicatie op de website www.duurzameontwikkeling.be van de realisaties onder de vorm van "goede praktijken", opgesteld in samenwerking met de cellen duurzame ontwikkeling;
- een jaarlijkse publicatie van de transversale samenvatting van de uitvoering van het Plan.

Bijlagen

BIJLAGE 1: AFKORTINGEN

ADEME	Agence de l'environnement et de la Maîtrise de l'énergie (Franse Publieke instelling)
BBP	Bruto Binnenlands Product
BMM	Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium
BSC	Balance Score Card
BTC	Belgische Technische Coöperatie
BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde
CAF	Common Assessment Framework
CBFA	Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen
CCIM	Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid
COMNET	Communicatie-netwerk
COSO	Managementmodel, ontwikkeld door The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission
CSD	Commission on Sustainable Development
DOEB	Duurzame Ontwikkeling Effect Beoordeling
ECOFIN	Raad Economische en Financiële Zaken
EMAS	Eco-Management and Audit Scheme
ENOVER	ENergie OVERleg Staat-Gewesten
ERA-NET	European Research Area Networks
EU	Europese Unie
EU-SDO	EU-strategie inzake duurzame ontwikkeling
FAO	Food and Agriculture Organisation of the United Nations
FARAO	Federaal Actieplan voor de Reductie van Arbeidsongevallen
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
FLEGT	Forest Law Enforcement, Governance and Trade
FPB	Federaal PlanBureau
FOD	Federale Overheidsdienst
FOD P&O	FOD Personeel en Organisatie
FPDO	Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling
FRDO	Federaal Raad Duurzame Ontwikkeling
FSC	Forest Stewardship Council
GEF	Global Environment Facility
GGO	Genetisch Gemodificeerde Organismen
GPA	Global Plan of Action
ICDO	Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling
ICZM	Integrated Coastal Zone Management
ISO	International Standards Organization
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
JPOI	Implementatieplan van Johannesburg
KB	Koninklijk Besluit
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
NAMEA	National Accounting Matrix including Environmental Accounts
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
OESO	Organisatie voor Economische Ontwikkeling en Samenwerking
OIVO	Onderzoeks -en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisaties
OVSE	Organisatie voor de Veiligheid en de Samenwerking in Europa
PEFC	Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes
POD	Programmatorische Overheidsdienst
POD DO	Programmatorische Overheidsdienst Duurzame Ontwikkeling
REACH	Registration, Evaluation, Authorisation and Restrictions of Chemicals
TNA	Technologies Needs Assessments
UNDESSA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNFF	United Nations Forum on Forests
VN	Verenigde Naties
VPA	Vrijwillig PartnerschapsAkkoord
UNEP	United Nations Environment Programme

BIJLAGE 2: BESTAANDE FEDERALE PLANNEN

Klimaatverandering en schone energie

Nationaal Plan ter bestrijding van verzuring en troposferische ozon (2004-2007)

https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/INTERNET_PG/HOMEPAGE_MENU/MILIEU_MENU/OZONEI_MENU/OZONEI_DOCS/NATIONAL_PLAN_NL.PDF

Nationaal klimaatplan (2002-2012)

http://mineco.fgov.be/energy/climate_change/nationaal_klimaatplan_060302.doc

Duurzame consumptie en productie

Maatschappelijk Verantwoord ondernemen

http://www.icdo.be/publicaties/federale_plannen/goto.php?id=cfecdb276f634854f3ef915e2e980c31&type=docs

Ontwerp Nationaal Actieplan Duurzame Overheidsopdrachten

Ontwerp geïntegreerd productplan

Behoud en beheer van natuurlijke hulpbronnen

Reductieprogramma van de gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en de biociden

http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2005/03/11_1.pdf#Page16

Nationale strategie inzake Biodiversiteit (2006-2016)

<https://portal.health.fgov.be/pls/portal/url/ITEM/I048I07DIE852839E0440003BA383584>

Volksgezondheid

Nationaal actieplan tegen partnergeweld (2004-2007)

http://www.just.fgov.be/justice2/nl_html/politique/html_pol_communique/com07-03-06.htm

Federaal (nationaal) Actieplan voor de Rechten van het Kind

<http://www.belgium.be/eportal/application?origin=searchResults.jsp&event=bea.portal.framework.internal.refresh&pageid=contentPage&docId=41731>

Federaal Actieplan voor de Reductie van Arbeidsongevallen (FARAO)

<http://oud.frankvandenbroucke.be/html/index.php?id=183&lang=nl>

Nationaal Actieplan Milieu en Gezondheid (2004-2010)

<http://www.nehap.be>

Federaal plan ter bestrijding van het tabaksgebruik

<http://www.rudydemotte.be/tobacco.htm>

Nationaal plan voeding gezondheid (2005-2010)

<http://www.mijnvoedingsplan.be>

Hittegolf en ozonpieken (2005)

<http://www.rudydemotte.be/communiqués.asp/ozonenl.pdf>

Drugsplan 2006

http://www.vps.fgov.be/document_news/news0139fr.pdf

De Belgische bijdrage aan de wereldwijde strijd tegen hiv/aids

<http://www.dgic.be/nl/themas/aids/beleidsnota.html>

Sociale insluiting, demografie en migratie

Belgisch nationaal actieplan sociale inclusie 2003-2005 en 2006-2008

<http://www.mi-is.be/themes/poverty/NAP/content/Nationaal%20Actieplan%202006-2008%20NL.pdf>

Huisvestingsplan van het Federaal Grootstedenbeleid (2004)

Het stabiliteitsprogramma van België 2006-2009

http://www.budgetfederal.be/pls/portal/docs/PAGE/INTERNET_PAGEGROUP/INTERNET_STABILITEITSPROGRAMMA/TAB149685/STABNL2005.PDF

Nationaal actieplan voor werkgelegenheid 2004 (Lissabon)

<http://www.belgium.be/eportal/application?pageid=contentPage&docId=40555>

Nationaal actieplan ter bestrijding van de digitale kloof

<http://www.belgium.be/eportal/application?pageid=contentPage&docId=41541>

Federaal plan tegen racisme, antisemitisme en vreemdelingenhaat

<http://presscenter.org/repository/news/106/nl/106336-nl.pdf>

Meerjarenplan 2005-2007 inzake vergrijzing

Het Generatiepact (Lissabon)

<http://www.belgium.be/eportal/application?pageid=contentPage&docId=40370>

Andere plannen

Nationale Veiligheidsplan 2004-2007

<http://www.vps.fgov.be/publications/publ28nl.pdf>

Onderzoekprogramma's van het Federaal Wetenschapsbeleid <http://www.belspo.be/belspo/fedra/lprog.asp?l=nl>

- Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid (AP)
- Agora (AG)
- ATLAS : Valorisation van de resultaten van de sociaal-economische enquête 2001 (AT)
- Begeleidingsprogramma voor het gebruik van "ORFEO" gegevens (Optical and Radar Federated Earth Observation) (OR)
- Belgische Gecoördineerde Verzamelingen van Micro-organismen, BCCM (fase 6 - C3) (C3)
- Bilaterale akkoorden (BL)
- Duurzame productie- en consumptiepatronen PODO 2 (CP)
- EUREKA (EU)
- Gemengde Acties (MA)
- Global change, ecosystemen en biodiversiteit PODO 2 (EV)
- Interuniversitaire attractiepolen 5 (IUAP) (P5)
- Interuniversitaire attractiepolen 6 (IUAP) (P6)
- Meerjarig ondersteuningsprogramma voor de uitbouw van de informatiemaatschappij (I2)
- Ondersteunende acties bij het plan voor wetenschappelijke ondersteuning van een beleid gericht op duurzame ontwikkeling PODO 2 (OA)
- Onderzoeksprogramma inzake aardobservatie "STEREO" (SR)
- Onderzoeksprogramma ter ondersteuning van de federale beleidsnota drugs (DR)
- PRODEX (PX)
- Programma ter bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden (TAP2) (P2)
- Samenleving en Toekomst (TA)
- Stimulering van het onderzoek in de federale wetenschappelijke instellingen (MO)
- Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling (SSD) (SD)
- Wetenschappelijke begeleiding van de exploitatie van het "vegetation" instrument (VG)

Het Kafka-plan voor Administratieve Vereenvoudiging

<http://www.veroeenvoudiging.fgov.be>

<http://www.kafka.be>

Actieplan 2005-2007 voor het bevorderen van de diversiteit

http://www.belgium.be/eportal/ShowDoc/personnel/imported_content/pdf/PO_diversiteit_actieplan_2005.pdf?contentHome=entapp.BEA_personalization.eGovWebCacheDocumentManager.nl

<http://www.voordiversiteit.be>

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

BIJLAGE 3 : OPVOLGINGSTABEL VAN DE MAATREGELEN VAN DE PLANNEN

De onderstaande tabel somt enkel de maatregelen op waarin dit voorontwerp voorziet. De opvolgingstabel van de maatregelen van de vorige plannen die door de ICDO zullen blijven worden opgevolgd, zullen beschikbaar zijn op de ICDO-website in de loop van april 2008.

Actie	Actie- en maatregelnummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
De waarden van onze maatschappij en hun impact : een maatschappelijk debat op gang brengen en de gewenste waarden bevorderen	2.1.01	1	Een stand van zaken opmaken	POD Wetenschapsbeleid	POD Duurzame Ontwikkeling (cofinanciering)	2009	0	in het opvolgingscomité
De waarden van onze maatschappij en hun impact : een maatschappelijk debat op gang brengen en de gewenste waarden bevorderen	2.1.01	2	Dan een maatschappelijk debat op gang brengen	POD Duurzame Ontwikkeling	Alle FOD's en POD's	2010	0	FRDO, centrum voor gelijke kansen en racismebestrijding, instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, media, enz.
De waarden van onze maatschappij en hun impact : een maatschappelijk debat op gang brengen en de gewenste waarden bevorderen	2.1.01.	3	Tot slot een beleid	Parlement	0	2011	0	0
Onderzoekprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek : de wetenschappelijke expertise en ondersteuning bij de besluitvorming stimuleren om te anticiperen op toekomstige vraagstukken	2.1.02	1	Het onderzoek op lange termijn handhaven	POD Wetenschapsbeleid	0	2009	0	0
Onderzoekprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek : de wetenschappelijke expertise en ondersteuning bij de besluitvorming stimuleren om te anticiperen op toekomstige vraagstukken	2.1.02	2	Een rechtstreekse ondersteuning van de besluitvorming garanderen	POD Wetenschapsbeleid	0	2009	0	0
Onderzoekprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek : de wetenschappelijke expertise en ondersteuning bij de besluitvorming stimuleren om te anticiperen op toekomstige vraagstukken	2.1.02	3	De dialoog tussen onderzoekers en besluitvormers stimuleren	POD Wetenschapsbeleid	0	2010	0	0
Onderzoekprogramma's en beheersystemen inzake onderzoek : de wetenschappelijke expertise en ondersteuning bij de besluitvorming stimuleren om te anticiperen op toekomstige vraagstukken	2.1.02	4	De verspreiding van kennis naar de gebruikers uitbreiden	POD Wetenschapsbeleid	Alle FOD's en POD's	2009-2010	0	in het begeleidingscomité

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Goed beheer van de administraties: duurzame ontwikkeling integreren in de administratieve beheersinstrumenten	2.2.01	1	Duurzame ontwikkeling integreren in de managementplannen	POD Duurzame Ontwikkeling + FOD Personeel en Organisatie	Alle FOD's en POD's	2010	0	0
Goed beheer van de administraties: duurzame ontwikkeling integreren in de administratieve beheersinstrumenten	2.2.01	2	Een systeem tot continue verbetering ontwikkelen	POD Duurzame Ontwikkeling + FOD Budget en Beheerscontrole + FOD Personeel en Organisatie	Alle FOD's en POD's	2010	0	0
Een fiscaal stelsel in samenhang met duurzame ontwikkeling	2.2.02	1	Een referentiekader inzake duurzame fiscaliteit creëren	FOD Financiën	FOD Volksgezondheid + FOD Economie	2009-2011	0	uitnodiging van de stakeholders in de werkgroep
Een fiscaal stelsel insamenhang met duurzame ontwikkeling	2.2.02	2	Op Europees niveau een positieve productenlijst voorstellen	FOD Financiën	Minister van Financiën	2009	0	0
Communicatie over duurzame ontwikkeling: naar een federale communicatiestrategie	2.2.03	1	Een federale communicatiestrategie ontwerpen voor het duurzame ontwikkelingsbeleid	POD Duurzame Ontwikkeling	CommnetKern	2008-2009	0	0
Communicatie over duurzame ontwikkeling: naar een federale communicatiestrategie	2.2.03	2	Een sociale marketingstudie en een jaarlijkse barometer uitvoeren	POD Duurzame Ontwikkeling	POD Wetenschapsbeleid	0	0	0
Communicatie over duurzame ontwikkeling: naar een federale communicatiestrategie	2.2.03	3	De verwezenlijkingen van de federale overheden inzake duurzame ontwikkeling zichtbaar maken	POD Duurzame Ontwikkeling	0	2008-2009	0	0
Communicatie over duurzame ontwikkeling: naar een federale communicatiestrategie	2.2.03	4	Gemeenschappelijke communicatiecampagnes ontwikkelen	POD Duurzame Ontwikkeling	CommnetKern	0	0	0
Indicatoren voor duurzaam welzijn: Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven	2.2.04	1	Een synthesedocument opstellen over de indicatoren van duurzame ontwikkeling	POD Duurzame Ontwikkeling	FRDO	2009-2010	0	FRDO en stakeholders
Indicatoren voor duurzaam welzijn: Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven	2.2.04	2	Het debat onder de burgers stimuleren	FRDO	0	2010-2011	0	FRDO en stakeholders
Indicatoren voor duurzaam welzijn: Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven	2.2.04	3	De nieuwe indicatoren opnemen in de effectenstudies	POD Duurzame Ontwikkeling + ICDO	Ministerraad	2012	0	0

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven	2.2.04	4	De berekening van de (ecologische en sociale) satellietrekeningen structureren	Federaal Planbureau	FOD Economie (NIS)	0	0	0
Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling : duurzame ontwikkeling opnemen in communicatie en reclame	2.3.01	1	Een forum tot reflectie en actie creëren om de negatieve ecologische en maatschappelijke impact van reclamecomunicatie te verminderen	FOD Economie	0	2010	0	raad voor het verbruik
Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling : duurzame ontwikkeling opnemen in communicatie en reclame	2.3.01	2	Een evaluatie-instrument uitwerken	POD Duurzame Ontwikkeling	FOD Economie + FOD Volksgezondheid + POD Maatschappelijke Integratie	2011	0	raadpleging van stakeholders
Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling : duurzame ontwikkeling opnemen in communicatie en reclame	2.3.01	3	De impact van de communicatiecampagnekeuze integreren in MVO	CBFA	Werkgroep MVO van ICDO	0	0	0
Houtconsumptie : eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen								
Houtconsumptie : eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen	2.3.02	1	Een gedragscode voor de houtsector	FOD Volksgezondheid	Minister van Leefmilieu	2008	0	houtsector
Indicatoren voor duurzaam welzijn : Het beleid sturen via indicatoren die voor ons allemaal een rechtvaardig welzijn op lange termijn nastreven	2.3.02	2	Het meten van het verhandelde duurzame hout	FOD Volksgezondheid	FOD Economie (NIS)	2009	0	0
Houtconsumptie : eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen	2.3.02	3	Internationale samenwerking inzake armoedeproblematiek en bosbeleid	Belgische ontwikkelingssamenwerking	Voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties	0	0	0
Houtconsumptie : eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen	2.3.02	4	Strijd tegen illegale houtkap en handel in illegale houtproducten	FOD Volksgezondheid	Belgische Ontwikkelings-samenwerking	0	0	0
Houtconsumptie : eerlijke en milieuverantwoorde houtconsumptie bevorderen	2.3.02	5	Beperken van emissies van ontbossing	Belgische ontwikkelingssamenwerking	0	0	0	0
Duurzame biobrandstoffen : de meest efficiënte biobrandstoffen produceren op de duurzaamste manier	2.3.03	1	Advies over de invloeden van biobrandstoffen	0	0	2009	0	adviesaanvraag aan FRDO
Duurzame biobrandstoffen : de meest efficiënte biobrandstoffen produceren op de duurzaamste manier	2.3.03	2	De duurzame productie van biobrandstoffen bevorderen	POD Duurzame Ontwikkeling + FOD Volksgezondheid + FOD Buitenlandse Zaken + POD Wetenschapsbeleid	FRDO	2009-2010	0	adviesaanvraag aan FRDO

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Engagementen inzake Klimaat - horizon 2008-2012 (korte termijn) en 2020 (middellange termijn)	2.3.04	1	De energie-efficiëntie in België verhogen	FOD Economie	Andere FOD's + Gewestregeringen	2011-2015	0	0
Engagementen inzake Klimaat - horizon 2008-2012 (korte termijn) en 2020 (middellange termijn)	2.3.04	2	Het klimaatbeleid op federaal niveau organiseren	FOD Volksgezondheid	0	2009	0	0
Engagementen inzake Klimaat - horizon 2008-2012 (korte termijn) en 2020 (middellange termijn)	2.3.04	3	Het aankoopbeleid van de federale staat sturen	Alle FOD's en POD's	FOD Economie	2009	0	0
Engagementen inzake Klimaat - horizon 2050 (lange termijn)	2.3.05	1	De duurzame economie erkennen	Federaal Planbureau	0	2010	0	reflectiegroep (?)
Engagementen inzake Klimaat - horizon 2050 (lange termijn)	2.3.05	2	Een langetermijnvisie en een dito beleid inzake klimaat uitwerken	FOD Volksgezondheid	Minister van Leefmilieu	2009	0	samenstelling van de think tank
Klimaatbeleid en kwetsbare groepen	2.3.06	1	Kansarmen beschermen	POD Maatschappelijke Integratie	0	0	0	0
Klimaatbeleid en kwetsbare groepen	2.3.06	2	Duurzame ontwikkelingscriteria vastleggen bij het toekennen van koolstofkredieten	Minister van Leefmilieu	0	0	0	0
Klimaatbeleid en kwetsbare groepen	2.3.06	3	Voorzien in de behoeften van de ontwikkelingslanden	POD Duurzame Ontwikkeling + FOD Volksgezondheid + FOD Buitenlandse Zaken	0	2009	0	0
Klimaatbeleid en kwetsbare groepen	2.3.06	4	De negatieve impact van de temperatuurstijging aanpakken in de meest kwetsbare aangelegenheden	POD Wetenschapsbeleid	Politieke besluitvormers + Gewesten	2009	x	0
Mobiliteit : Het ontwikkelen van een strategische visie op lange termijn	2.3.07	1	Een strategische visie op lange termijn ontwikkelen inzake mobiliteit en vervoer	FOD Mobiliteit	Andere FOD's en POD's	2009-2011	X	overleg met stakeholders
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	1	Een inventaris maken van de subsidies en infrastructuurwerken	FOD Mobiliteit	0	2011	0	0
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	2	De accijnzen op diesel (niet voor de transportsector) en op benzine verhogen	FOD Financiën + FOD Mobiliteit	0	2010	0	0

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Actie	Actie- en maatregelnummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	3	Een kilometermaks opleggen	FOD Economie + FOD Financiën + FOD Mobiliteit	Gewesten	2009-2010	x	0
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	4	De CO2-uitstoot van de federale overheden compenseren	Minister van Leefmilieu	0	2009-2010	0	0
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	5	De CO2-uitstoot publiceren op reclame voor brandstoffen en vliegtuigreizen	FOD Volksgezondheid + FOD Economie	FRDO	> 2009	0	adviesaanvraag aan FRDO
Bewustmaking over de keuze van vervoersmodi: de impact van het vervoerssysteem op de maatschappij, de economie en het milieu beperken	2.3.08	6	Een simulatiemodule van de CO2-uitstoot voorstellen	FOD Mobiliteit	FOD Volksgezondheid + SPF Mobiliteit + NMBS	2010	0	overleg met de stakeholders
Biologische diversiteit beschermen en behouden in België, Europa en in de wereld	2.3.09	1	De samenwerking op federaal niveau versterken	FOD Volksgezondheid	FOD Mobiliteit + FOD Economie + FOD Buitenlandse Zaken + POD Wetenschapsbeleid	2009	0	0
Biologische diversiteit beschermen en behouden in België, Europa en in de wereld	2.3.09	2	De samenwerking met het middenveld opbouwen	Minister van Leefmilieu	0	> 2009	0	rondetafel met de stakeholders
Biologische diversiteit beschermen en behouden in België, Europa en in de wereld	2.3.09	3	De Europese en internationale doelstelling verdedigen en vertolken op internationale fora	Minister van Leefmilieu + Minister van Buitenlandse Zaken	0	2010	x	0
Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen	2.3.10	1	De maritieme ecosystemen beschermen	FOD Mobiliteit + FOD Volksgezondheid	0	2008	x	overleg met de stakeholders
Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen	2.3.10	2	Een administratief en structureel overleg uitwerken voor de visserijgebonden materies	FOD Volksgezondheid	Vlaamse administratie zeevisserij	2009	0	0
Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen	2.3.10	3	De toepassing van de regelgeving inzake de Noordzee intensifiëren	FOD Volksgezondheid + FOD Justitie	BMM + FOD Volksgezondheid + het ministerie van Defensie + FOD Binnenlandse Zaken + FOD Mobiliteit + Vlaams Gewest + Buurlanden	2009	0	0

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Het duurzaam beheer van zeeën en oceanen	2.3.10	4	De land/zee-interacties op een duurzame manier aanpakken	FOD Volksgezondheid	0	> 2009	0	0
Naar een duurzame voeding : voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij	2.3.11	1	De invloeden van onze voedingswijzen onderzoeken.	POD Duurzame Ontwikkeling	0	2009	0	0
Naar een duurzame voeding : voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij	2.3.11	2	Naar een consensus streven over de in te voeren oplossingen voorzien in de behoeften van de ontwikkelingslanden	Werkgroep duurzame voeding	Andere stakeholders	2010	0	overleg met de stakeholders
Naar een duurzame voeding : voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij	2.3.11	3	Een duurzaam voedingsplan opstellen	Werkgroep duurzame voeding	0	2012	0	0
Naar een duurzame voeding : voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij	2.3.11	4	Voorzien in de behoeften van de ontwikkelingslanden	POD Wetenschapsbeleid	FOD Volksgezondheid	2010	0	0
Naar een duurzame voeding : voeding produceren die duurzaam is voor de gezondheid, het milieu en de maatschappij	2.3.11	5	Duurzame voeding in de federale administraties	FOD Volksgezondheid	Restaurants van de federale overheid	2010	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	1	Het promoten van duurzame buurten	Minister van Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling + Minister van Grootstedenbeleid	Gewesten	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	2	Solidair wonen aanmoedigen	POD Maatschappelijke Integratie	Andere FOD's	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	3	Beter op elkaar afstemmen van bestaande fondsen	POD Maatschappelijke Integratie	FOD Volksgezondheid + FOD Personeel en Organisatie (OFO)	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	4	Milieuvriendelijke bouwinitiatieven ondersteunen	FOD Financiën + FOD Volksgezondheid	FOD Economie + ENOVER	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	4a	De bestaande belastingvermindering voor milieuvriendelijke investeringen in particuliere woningen zal versterkt worden	FOD Financiën	FOD Economie + ENOVER	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	4b	samenhang van de verschillende bestaande labels in België te garanderen	ENOVER	0	2009	x	0

VOORONTWERP VAN HET FEDERAAL PLAN INZAKE DUURZAME ONTWIKKELING 2009 → 2012

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	4c	Bespreken van een btw-verlaging tot 6% op de factuur voor bouwwerken met gerecycleerde materialen	FOD Financiën	0	2009	x	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	4d	Uitvoeren van een methodische analyse ter bepaling van de milieu-impact van bouwproducten te bepalen	FOD Volksgezondheid	0	2009	0	0
Het woningpark beter benutten en duurzame en betaalbare huisvesting garanderen voor iedereen	2.3.12	5	Tewerkstelling creëren en duurzame renovatieprojecten promoten	Minister van Leefmilieu en Duurzame Ontwikkeling + Minister van Economie + Minister van Werk	FOD Volksgezondheid + FOD Werkgelegenheid + FOD Economie + Gewesten + Bouwsector	2010	x	bouwsector
De waarden van de sociale economie overbrengen naar de economie in haar totaliteit	2.3.13	1	Het samenwerkingsakkoord meer-waardeneconomie tussen de partners hernieuwen	POD Maatschappelijke Integratie	Gewesten + Duitstalige Gemeenschap	juni/juin 2008	x	0
Milieu en tewerkstelling: duurzame milieujobs voor risicogroepen bevorderen.	2.3.14	1	De tewerkstellingsniches structureel verankeren in de sociale economie	POD Maatschappelijke Integratie	FOD Werkgelegenheid + FOD Economie + FOD Volksgezondheid + POD Duurzame Ontwikkeling	2009	0	0
Milieu en tewerkstelling: duurzame milieujobs voor risicogroepen bevorderen.	2.3.14	2	Concrete doelstellingen vastleggen voor duurzame milieujobs in de sociale economie	POD Maatschappelijke Integratie	0	2009-2013	0	0
Milieu en migraties: een visie uitwerken over de verbanden tussen milieu en milieuvluchtelingen	2.3.15	1	Een balans opmaken van de problematiek van de milieuvluchtelingen	Werkgroep binnen Interdepartementale Commissie voor Mensenrechten	FOD Buitenlandse Zaken (voorzitterschap werkgroep)	2009	0	0
Milieu en migraties: een visie uitwerken over de verbanden tussen milieu en milieuvluchtelingen	2.3.15	2	Het opvolgen van de internationale acties verzekeren	Interdepartementale Commissie voor Mensenrechten	0	2010	0	0
Rekening houden met armoede bij de communicatie: streven naar communicatie met oog voor duurzame ontwikkeling	2.3.16	1	Interventie van ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting binnen de controlegroep voor de opgestelde communicatiestrategie	POD Maatschappelijke Integratie + POD Duurzame Ontwikkeling	0	2009	0	ervaringsexperts
Rekening houden met armoede bij de communicatie: streven naar communicatie met oog voor duurzame ontwikkeling	2.3.16	2	Interventie van een expert in overheidscommunicatie voor achtergestelde doelgroepen binnen het multidisciplinaire team dat een studie sociale marketing uitvoert.	POD Duurzame Ontwikkeling	0	2009	0	0

Actie	Actie- en maatregel-nummer		Beschrijving	Verantwoordelijke	Co-Verantwoordelijke	Uitvoeringsperiode	Nationale samenwerking	Participatie van het maatschappelijk middenveld
Rekening houden met armoede bij de communicatie : streven naar communicatie met oog voor duurzame ontwikkeling	2.3.16	3	Experts in de digitale kloof betrekken bij de website over duurzame ontwikkeling bestemd voor het grote publiek	POD Duurzame Ontwikkeling + POD Maatschappelijke Integratie	0	2009	0	doelgroepen minderbedeelden
Rekening houden met armoede bij de communicatie : streven naar communicatie met oog voor duurzame ontwikkeling	2.3.16	4	Speciale aandacht voor bepaalde achtergestelde doelgroepen in gecoördineerde gemeenschappelijke communicatiecampagnes	FOD Kanselarij	0	2009	0	0
Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid : oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid	2.3.17	1	Oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid	POD Maatschappelijke Integratie	Vertegenwoordigers van verschillende FOD's	2009	0	0
Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid : oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid	2.3.17	2	Een themagebonden denkoefening aanvatten over het armoedebeleid	POD Maatschappelijke Integratie	Vertegenwoordigers van verschillende FOD's	2009	0	0
Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid : oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid	2.3.17	3	Instaan voor opvolging en uitwisselingen over de uitvoering van de nationale actieplannen	POD Maatschappelijke Integratie	Vertegenwoordigers van verschillende FOD's	2009	0	0
Streven naar een inclusief en multidisciplinair armoedebeleid : oprichting van een subwerkgroep Armoedebeleid	2.3.17	4	Bijdragen tot de opvolging van het Europese gecoördineerde beleid inzake sociale inclusie Instaan voor opvolging en uitwisselingen over de uitvoering van de nationale actieplannen	POD Maatschappelijke Integratie	Vertegenwoordigers van verschillende FOD's	2009	0	0